

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/53806>

Please be advised that this information was generated on 2019-02-17 and may be subject to change.

NJB

NEDERLANDS
JURISTENBLAD

50 jaar Lex-Van Oven

**GREET HOFMANS,
DE WOB EN NOG
VEEL MEER**

**OPHEFFING
HANDELINGS-
ONBEKWAAMHEID
GEHUWDE VROUW**

**COMMISSIE-
VAN WIJMEN OVER
DE ADVOCATUUR**

23

* 1 0 0 7 8 9 0 2 *

 Kluwer
a Wolters Kluwer business

P. 1243-1299 JAARGANG 81 09 - 06 - 2006

Opgericht in 1925. Eerste redacteur: J.C. van Oven. Jrg. 81.

Erevoorzitter: J.M. Polak

Redacteurs: Ybo Buruma, Alex F.M. Brenninkmeijer, Coen Drion, Ton Hartlief,

Paul F. van der Heijden (vz), Corien (J.E.J.) Prins, Inge C. van der Vlies

Medewerkers:

Chr.A. Alberdingk Thijm, technologie en recht

Mark B.W. Biesheuvel, mededingingsrecht

Wibren van der Burg, rechtsfilosofie en -theorie

G.J.M. Corstens, Europees strafrecht

Eric Daalder, bestuursrecht

S.E. Eisma, bank- en effectenrecht

Caroline Forder, personen-, familie- en jeugdrecht

Gerrit De Geest, rechtseconomie

J.K.M. Gevers, gezondheidsrecht

Ivo Giesen, burgerlijke rechtsvordering en rechtspleging

Richard H. Happé, belastingrecht

Guus J.J. Heerma van Voss, sociaal recht (socialezekerheidsrecht)

Aart Hendriks, diversiteit en recht

Marc Hertogh, rechtssociologie

Martijn W. Hesselink, rechtsvergelijking en Europees privaatrecht

C.J.H. Jansen, rechtsgeschiedenis

Gerdy T.J.M. Jurgens, milieurecht en ruimtelijk bestuursrecht

C.A.J.M. Kortmann, staatsrecht

R.A. Lawson, rechten van de mens

Jaap E.M. Polak, bestuursrecht

Sierd J. Schaafsma, internationaal privaatrecht

Nico J. Schrijver, volkenrecht en het recht der int. organisaties

J.M. van Slooten, arbeidsrecht

Taru Spronken, straf(proces)recht

Thomas Spijkerboer, migratierecht

L. Timmerman, ondernemingsrecht

T.F.E. Tjong Tjin Tai, verbintenissenrecht

F.M.J. Verstijlen, zakenrecht

Dirk J.G. Visser, intellectuele eigendom

Rein Wesseling, Europees en economisch recht

Redactie**ureau**: Postbus 30104, 2500 GC Den Haag.

Bezoekadres: Plein 26. Tel. (070) 3305462. Fax (070) 3305466.

e-mail: njb@kluwer.nl o.v.v. telefoonnummer en adres

Secretaris, nieuws- en informatie-redacteur: Caroline M.Th. Lindo

Adjunct: Evelien Quist

Secretariaat: Nel Andrea-Lemmers

Uitgever: Peter M. van der Jagt

De uitgever van het NJB heeft getracht aan alle auteursrechtelijke verplichtingen met betrekking tot het in deze aflevering gepubliceerde beeldmateriaal te voldoen.

Voorzover iemand echter meent alsnog rechthebbende te zijn, kan deze zich tot de uitgever wenden.

NJB-site op internet: <http://www.njb.nl> en www.kluwer.nl/juristen

Auteursaanwijzingen: zie www.njb.nl

Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het NJB impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de elektronische ontsluiting van het NJB.

Citeerwijze: NJB 2006, ... (publicatienummer).

Uitgeverij: Kluwer, Postbus 23, 7400 GA Deventer.

Abonnementenadministratie en productinformatie: Kluwer Afdeling Klantcontacten, Postbus 878,

7400 AW Deventer. Tel. (0570) 673449. Fax (0570) 691555. E-mail juridisch@kluwer.nl

Abonnementsprijs: incl. automatisch te ontvangen banden € 239,50 (incl. BTW en verzendkosten).

Studenten 50% korting. Losse nrs. € 19,75.

Nieuwe abonnementen: Abonnementen kunnen op elk gewenst moment worden aangegaan voor de duur van minimaal één jaar, te rekenen vanaf het moment van eerste levering. Ze worden vooraf gefactureerd voor de volledige abonnementsperiode, tenzij uitdrukkelijk anders is overeengekomen. De abonnementsprijs is inclusief BTW en verzendkosten.

Adreswijziging: Bij wijziging tenaamstelling en/of adres verzoeken wij u de adresband of envelop met de gewijzigde gegevens op te sturen naar Kluwer Afd. Klantcontacten, Postbus 878, 7400 AW Deventer.

Beëindiging abonnement: Abonnementen kunnen schriftelijk tot drie maanden voor de aanvang van het nieuwe abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch met een jaar verlengd.

Gebruik persoonsgegevens: Kluwer BV legt de gegevens van abonnees vast voor de uitvoering van de (abonnements-)overeenkomst. De gegevens kunnen door Kluwer, of zorgvuldig geselecteerde derden, worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten. Indien u hier bezwaar tegen heeft, kunt u contact met ons opnemen.

Advertentie exploitatie: Brouwer's Direct Marketing bv, tel. (0172) 234460, fax (0172) 233017, E-mail bdmbv@euronet.nl

Kluwer/Media Order Services: Marijke Hagens/Louis Rinck, tel. (0570)648915, fax (0570) 649819

Verschijsning NJB: Iedere vrijdag; in juli en augustus éénmaal per maand.

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever(s) geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor gevolgen hiervan.

Op alle uitgaven van Kluwer zijn de algemene leveringsvoorwaarden van toepassing. Deze kunt u lezen op www.kluwer.nl of opvragen via tel. (0570) 673449.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van art. 16h t/m 16m Auteurswet 1912 j°. Besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3051, 2130 KB).

ISSN 0165-0483

INHOUD

Vooraf

- 971 *Prof. mr. J.E.J. Prins*
 Democratie en e-inspraak. 1243

Wetenschap

- 972 *Dr. G.J. Leenknecht*
Mr. J.A.F. Peters
 Sesam open u! Over de Greet Hofmansaffaire, de Wob, de Koning als bestuursorgaan en de toegang tot het Koninklijk Huisarchief. 1244

Essay

- 973 *Prof. dr. J.F. Bruinsma*
 De Commissie Van Wijmen: Pais en Vree in de Polder. 1250

Focus

- 974 *Prof. mr. C.J.H. Jansen*
 De Lex-Van Oven: 50 jaar opheffing handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw. 1256

Opinie

- 975 *Prof. mr. J.C.M. Leijten*
 Het eerste politieverhoor en de advocaat. 1261

O&M

- 976 *Mr. K. Wilkeshuis*
 Splitsingwet: kan de minister ingrijpen bij eventuele extra kosten? 1262

- 977 *Mr. Hieke Snijders-Borst*
 Hoog tijd voor een bevolkingsbeleid. 1264

- 978 *H.P. Kuijpers*
 Geschillencommissies naast Rechtspraak. Reactie. 1265

- 979 *Mr. drs. R.C. Hartendorp en mr. E. Bauw*
 Naschrift. 1267

Rubrieken

- Rechtspraak (980 t/m 996) 1269
 Boeken (997) 1283
 Tijdschriften (998 t/m 1005) 1284
 Wetgeving (1006 t/m 1008) 1288
 Nieuws (1009 t/m 1012) 1292
 Universitair nieuws (1013) 1296
 Personalia (1014) 1298
 Agenda (1015) 1298

Afbeelding omslag: 'Variaciones sobre un tema de Manet' van Manolo Belzunce

Democratie en e-inspraak

971

Met deze titel voeg ik slechts één letter toe aan de kop boven het Vooraf van aflevering 21. Redacteur Brenninkmeijer pleitte daar voor een sterkere en meer proactieve inbreng van burgers bij het reilen en zeilen van onze democratie. Interactieve besluitvorming, reële invloed van burgers en bestuurlijke bereidheid om de stem van burgers serieus te nemen vormen kernpunten in zijn visie op participatieve democratie. Hij merkt op dat er 'vele, zeer vele methoden van interactieve besluitvorming zijn ontwikkeld en dat er in de praktijk ook veel initiatieven zijn om die methoden toe te passen'. Wat mij betreft blijven digitale methoden toch een ondergeschoven kindje. Weliswaar wordt in de door het kabinet aanvaarde voorstellen van de Werkgroep Inspraak (*Inspraak nieuwe stijl: maatwerk*) zijdelings gewezen op de mogelijkheid van internet-discussiefora om participatieve democratie vorm te geven. Maar meer dan een verwijzing naar deze mogelijkheid is het niet. Natuurlijk, een rondgang langs de virtuele poorten van ons openbaar bestuur laat zien dat er zo her en der al wel met digitale vormen van meebabbelen wordt gewerkt. Surf bijvoorbeeld eens naar www.nederlandpraatmee.nl. Op voorwaarde dat je uit de anonimiteit van de digitale wereld treedt en je op de website laat registreren, valt daar mee te praten over de toekomst van ons kiesstelsel.

Maar helaas blijven initiatieven van elektronische raadpleging veelal beperkt tot ad hoc en in tijd beperkte acties over een select aantal onderwerpen. Van echt serieuze en duurzame e-participatie in een poging meer vitaliteit in het democratische proces te brengen en daarmee de kloof tussen burger en politiek te verkleinen, is eigenlijk geen sprake. Nee, daarvoor moeten we elders in Europa zijn. Schotland bijvoorbeeld. Hier kregen burgers twee jaar geleden de e-petitie.¹ Wie een kijkje op de website neemt, ziet dat burgers direct bij het Schotse parlement een elektronisch burgerverzoek kunnen indienen. Bovendien kan een concepttekst eerst met verschillende andere burgers worden besproken alvorens de definitieve vorm richting volksvertegenwoordigers te sturen. Mooi is ook dat het instrument meer is dan 1-richtingsverkeer vanuit burgers:

het parlement plaatst de rapporten over de, naar aanleiding van een e-petitie, ondernomen acties op de website. En: het Schotse instrument is, zoals het in een virtuele wereld betaamt, grenzeloos. De mogelijkheid van e-petitie staat niet alleen open voor Schotse burgers, maar biedt iedereen op deze aardbol de gelegenheid het instrument te gebruiken.

Inmiddels wijzen signalen erop dat het initiatief de participatie van burgers verhoogt.² Soortgelijke initiatieven zijn op lokaal niveau in Engeland gestart (Kingston upon Thames en Bristol) en andere landen, waaronder Duitsland, hebben belangstelling.³ Niet voor niets, want de Schotse ervaringen laten zien dat dit virtuele instrument meer in petto heeft dan een fysiek pendant ooit zou kunnen hebben. Allereerst biedt het burgers natuurlijk de mogelijkheid om zich direct tot de volksvertegenwoordigers te richten en geeft het andersom de volksvertegenwoordiging de gelegenheid om in principe wereldwijd aandacht te geven aan de reactie op het burgerverzoek. Maar hiernaast levert juist de digitale dimensie het voordeel op dat burgers hun actie beter en meer gestructureerd dan in de fysieke wereld kunnen coördineren en bediscussieren. Bijvoorbeeld omdat het (idee voor de) petitie eerst op een laagdrempelige manier aan de wijde wereld kenbaar is te maken. En, zoals andere voorbeelden op internet al laten zien (Wikipedia), de digitale variant biedt vanaf dat moment unieke mogelijkheden om allereerst in gezamenlijkheid aan de tekst te schaven (redigeren, toevoegen, veranderen) alvorens het in definitieve vorm te verzenden. Al eerder hadden andere initiatieven buiten het domein van de e-petitie, zoals een in de stad Bonn gebruikte applicatie⁴, laten zien dat digitale systemen belangrijke mogelijkheden bieden voor het structureren van discussies en het ontwikkelen van een coherent voorstel. Het is juist in de vele interactieve mogelijkheden voor het ontwikkelen van een eerste idee tot een voldragen voorstel voor de politieke agenda, waar belangrijke voordelen van de e-petitie liggen. En in combinatie met de mogelijkheid tot *community building* levert deze virtuele vorm van burgerinitiatief een duidelijke verbetering op ten opzichte van de off-line variant

waar de transactiekosten het welhaast onmogelijk maken om een initiatief op dergelijke wijze van de grond te krijgen.

Voor het imago van bestuurscultuur en democratie lijken met digitale middelen dus zeker voordelen te behalen. Dat strookt met de uitkomsten van een recente enquête (najaar 2005) door de Europese Commissie. Niet minder dan 65% van de respondenten verwacht dat met digitale participatie en online inspraak het vertrouwen in de democratie valt te versterken. Voor de Europese Commissie vormde deze uitkomst alle reden om in het eind april gepresenteerde actieplan 'i2010 eGovernment Action Plan: Accelerating eGovernment in Europe for the Benefit of All'⁵ flink in te zetten op digitale initiatieven ter bevordering van transparantie en publieke participatie in de besluitvorming. Terug naar Nederland. Wat let onze overheid nog om bij het uitwerken van de door de Werkgroep Inspraak geformuleerde ambities de e-petitie hoog op de agenda te zetten? Van der Vlies wees dit jaar (*NJB* 2006, 160) al op de kansen die ICT biedt voor communicatie tussen parlement en burger. En ook als we andere signalen moeten geloven, zal digitale communicatie en participatie een toenemende rol in ons maatschappelijk leven spelen. Virtuele communicatie bevordert inmiddels de integratie tussen allochtone en autochtone jongeren, aldus het eind mei gepresenteerde ICT-jaarboek van het Sociaal Cultureel Planbureau *ICT en samenleving. De digitale generatie*. Kortom, internet is allang niet meer uitsluitend een showkast van producten, diensten en (overheids)informatie. Benut de nieuwe kansen! ■

Corien Prins

1. Zie <http://epetitions.scottish.parliament.uk/>.
2. Zie <https://members.microsoft.com/customerevidence/search/EvidenceDetails.aspx?EvidenceID=14262&LanguageID=1>.
3. Zie <http://www.bundestag.de/aus-schuesse/archiv15/a02/index.html>.
4. http://www.ercim.org/publication/Ercim_News/enw25/gordon.html
5. COM(2006) 173 final.

SESAM OPEN U!

Over de Greet Hofmansaffaire, de Wob, de Koning als bestuursorgaan en de toegang tot het Koninklijk Huisarchief

972 *Dr. G.J. Leenknecht en mr. J.A.F. Peters*

Gert-Jan Leenknecht en Hans Peters zijn verbonden aan het Departement Staats- en bestuursrecht van de Universiteit van Tilburg respectievelijk als universitair hoofddocent staatsrecht en als universitair hoofddocent bestuursrecht.

Is het Koninklijk Huisarchief een zuiver privé-archief of is er wel degelijk sprake van een archief dat wordt beheerd door een overheidsorgaan en dat stukken bevat die een publiek belang raken? En wat is de betekenis van de openbaarheidswetgeving ten aanzien van deze stukken? Op deze vragen blijkt een ander antwoord denkbaar te zijn dan de bestuursrechter in zijn uitspraken tot op heden heeft willen geven.

De Greet Hofmansaffaire heeft van meet af aan en met grote regelmaat de gemoederen in ons land beziggehouden. Op dit moment spelen er twee geruchtmakende toneelstukken in de Nederlandse theaters – ‘Juliana’s Derde Weg’ en ‘Juliana, een koningsdrama’ – waarin gespeculeerd wordt over de aard en inhoud van deze affaire. Het is zeker de geheimzinnigheid die nog altijd rond deze kwestie heerst, die de aandacht, de nieuwsgierigheid en de gissingen voedt. Vorig jaar augustus werd bekend dat de historicus en jurist Cees Fasseur – schrijver van de tweedelige Wilhelmina-biografie¹ – een monografie gaat schrijven over de Greet Hofmansaffaire, die in 2009 moet verschijnen. Als enige heeft hij daarvoor van Koningin Beatrix

toegang gekregen tot het Koninklijk Huisarchief. Aan Lambert Giebels, eveneens jurist en schrijver van bekende biografieën zoals die van Beel², Soekarno³ en Jezus⁴, is steevast die toegang geweigerd. Keer op keer heeft deze getracht om inzage te krijgen in het Greet Hofmansdossier; niet alleen voor zijn Beel-biografie – Beel zat in de Commissie van Drie die in 1956 de crisis aan het hof moesten bezweren – maar ook voor afronding van een boek over Greet Hofmans. Alle pogingen om via de bestuursrechter toegang te krijgen zijn gestrand⁵ omdat het in de ogen van de rechtbank hier om een particulier archief zou gaan en derhalve de bestuursrechter onbevoegd zou zijn.

Het is de vraag of deze benaderingswijze niet is ingegeven door de wrijving die er lijkt te bestaan tussen bestuursrechtelijke arrangementen en leerstukken van constitutioneel recht. De bestuursrechter blijkt wel vaker in de knel te geraken zodra de toepassing van bestuursrechtelijke begrippen wringt met het politieke staatsrecht. In de jurisprudentie is dit in verschillende casus naar voren gekomen. Is het inhoudelijk weigeren van inlichtingen door het college van gedeputeerde staten, gevraagd door een statenlid, een (appellabel) besluit?⁶ Zijn de antwoorden van de staatssecretaris op kamervragen te beschouwen als een besluit?⁷ Is een (in)formateur te beschouwen als een bestuursorgaan?⁸ De bestuursrechter komt niet altijd tot een even gelukkig oordeel bij dit soort vragen.⁹ Ook de Rechtbank Breda heeft blijkens haar uitspraak in de bovenvermelde zaak-Giebels¹⁰ met de materie geworsteld. De uitspraak kwam zes weken later dan gebruikelijk en blinkt zeker niet uit in helderheid. De uitspraak van de bestuursrechter in de zaak-Giebels, alsmede de eerdere jurisprudentie in vergelijk-

1. C. Fasseur, *Wilhelmina: de jonge koningin*, Amsterdam: Balans 1998 en *Wilhelmina: krijgshaftig in een vormeloze jas*, Amsterdam: Balans 2001.
2. L. Giebels, *Beel: van vazal tot onderkoning*, Den Haag: Sdu 1995.
3. L. Giebels, *Soekarno: Nederlandsch onderdaan, biografie 1901-1950*, Amsterdam: Bakker 1999 en *Soekarno: president, biografie 1950-1970*, Amsterdam: Bakker 2001.
4. L. Giebels, *Jezus. Een biografie: mythe en werkelijkheid*, Amsterdam: Bakker 2004.
5. Zie *Rb. Breda 21 maart 2003*, LJN AU2269, *Rb. Breda 22 juli 2003*, LJN AU2270; *Rb. Breda 24 mei 2005*, LJN AU2273 en *Rb. Breda 28 maart 2006*, LJN AV7701.
6. ABRvS 17 mei 1999, AB 1999, 295, JB 1999/140.
7. ABRvS 21 april 2004, AB 2004, 214, JB 2004/229.
8. ABRvS 6 mei 2004, AB 2004, 200, JB 2004/242.
9. Zie uitgebreider J.A.F. Peters, *Verbestuursrechtelijk en staatsrecht*, in: E.M.H. Hirsch Ballin e.a., *Getuigend Staatsrecht. Liber Amicorum Alis Koekoek*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2005, m.n. p. 360-361.
10. *Rb. Breda 28 maart 2006*, LJN AV7701.

bare zaken, raakt aan een aantal interessante vragen. Wat is bijvoorbeeld in algemene zin de positie van de Koningin, de persoon die op dit moment het ambt van Koning vervult, in het bestuursrecht? Is het Koninklijk Huisarchief een zuiver privé-archief of is er wel degelijk sprake van een archief dat wordt beheerd door een overheidsorgaan en dat stukken bevat die een publiek belang raken? Wat is de betekenis van de openbaarheidswetgeving ten aanzien van deze stukken? In deze bijdrage betogen wij dat op deze vragen een ander antwoord denkbaar is dan de bestuursrechter in zijn uitspraken tot op heden heeft willen geven.

1. OPENBAARHEIDSWETTEN EN HUN KERNBEGRIPPEN

De openbaarheid van overheidsinformatie wordt in algemene zin geregeld door twee wetten: de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) en de Archiefwet 1995. Die twee verhouden zich als een algemene tot een bijzondere wet: zijn archiefbescheiden naar een archiefbewaarplaats gebracht, dan geldt niet meer de algemene Wob maar de specifieke regeling van de Archiefwet 1995.¹¹ Verschillen tussen beide wetten zijn voorts de kring van overheden waarop de regeling zich richt alsmede de weigeringsgronden. Wat betreft het laatste bevat de Archiefwet 1995 in artikel 15 veel minder gronden dan de Wob in de artikelen 10 en 11 om informatie te weigeren. Wat betreft de kring van overheden richt de Wob zich tot 'bestuursorganen' in de zin van artikel 1:1 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de Archiefwet 1995 zich tot 'overheidsorganen'. In artikel 1 van de Archiefwet wordt een overheidsorgaan gedefinieerd als: '1°. een orgaan van een rechtspersoon die krachtens publiekrecht is ingesteld, of 2°. een ander persoon of college met enig openbaar gezag bekleed'. Die definitie is gelijklopend aan die van het bestuursorgaan in het eerste lid van artikel 1:1 Awb, zij het dat daar letters worden gebruikt voor de categorieën en derhalve gesproken wordt van 'a- en b-organen'. In het tweede lid van artikel 1:1 Awb wordt echter een aantal organen daarvan uitgezonderd, hetgeen in de Archiefwet 1995 niet gebeurt. Daarmee is het begrip 'overheidsorgaan' dus ruimer dan 'bestuursorgaan'.¹²

De rechtbank poogt het beeld op te bouwen dat het Koninklijk Huisarchief toch vooral een particulier karakter draagt.

Juliana wordt getroost door Greet Hofmans. Uit de voorstelling Juliana's Derde Weg door Theatergroep de Kern.

Is het Koninklijk Huisarchief te nu beschouwen als een overheidsorgaan of een bestuursorgaan? Het huidige Koninklijk Huisarchief heeft de rechtsvorm van een stichting en is op 13 november 1968 door Koningin Juliana opgericht als de 'Stichting Archief van het Huis Oranje-Nassau'. Daarmee valt de eerste categorie in de definities af: het is een privaatrechtelijke rechtspersoon als bedoeld in artikel 2:3 BW en geen krachtens publiekrecht ingestelde rechtspersoon – een publiekrechtelijke rechtspersoon – als omschreven in artikel 2:1 BW. De rechtsvorm is bij deze kwalificatie doorslaggevend.¹³ Dan volgt de vraag naar de tweede categorie: is de stichting met enig openbaar gezag bekleed? Hiermee wordt bedoeld de publiekrechtelijke bevoegdheid om de rechtspositie van andere rechtssubjecten te bepalen.¹⁴ Welnu, er is nergens een bepaling te vinden waarin zo'n bevoegdheid aan de stichting is toegekend. Derhalve is de stichting niet te kwalificeren als een bestuursorgaan en ook niet als een overheidsorgaan. In haar laatste uitspraak¹⁵ komt ook de Rechtbank Breda tot de slotsom dat er in casu geen sprake is van een *bestuursorgaan*. Kennelijk beperkt de rechtbank zich dus tot de werking van de Wob, maar zonder artikel 3 in zijn geheel toe te passen en zelfs zonder de wet ook maar één keer te noemen!¹⁶

2. ARTIKEL 3 WOB TOEGEPAST

Geen bestuursorgaan en geen overheidsorgaan: valt hiermee het Koninklijk Huisarchief geheel buiten het bereik van de openbaarheidswetgeving? Dat is nog niet gezegd. In artikel 3, eerste lid, van de Wob wordt

11. Zie E.J. Daalder, *Toegang tot overheidsinformatie*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2005, p. 152 e.v.

12. Zie daarover Willem Konijnenbelt, *De kleine leugen in de Awb*, NTB 2006, nr 4.

13. Vergelijk ABRvS 26 oktober 2005, AB 2006, 21 waarin wordt uitgesproken dat De Nederlandsche Bank NV als een privaatrechtelijke rechtspersoon moet worden beschouwd, ongeacht de historie en de bijzondere regels in de Bankwet 1998.

14. Zie PG Awb I, p. 133.

15. Rb. Breda 28 maart 2006, LJN AV7701.

16. Zie nader de noot bij Rb. Breda 28 maart 2006 te verschijnen in *Jurisprudentie Bestuursrecht (JB)*.

Greet Hofmans

namelijk bepaald dat een verzoek om informatie ook kan worden gericht tot een 'onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzame instelling, dienst of bedrijf'. Wat is eigenlijk 'werkzaam zijn onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan'? Een aanwijzing vormt artikel 2.3.1.3 van het Voorontwerp Algemene wet bestuursrecht Vierde tranche¹⁷; daarin wordt deze formule ingewisseld voor 'overwegende invloed van een bestuursorgaan'. Daaraan wordt dezelfde strekking – verantwoordelijkheid veronderstelt invloed – toegedacht als de huidige formule.¹⁸ De memorie van toelichting bij de Wob zegt hierover dat bepalend is dat een instelling zich ingevolge haar 'statuut' dan wel 'bij nadere regeling' moet richten naar de opdrachten van een bestuursorgaan.¹⁹ Wat hier tot uitdrukking wordt gebracht is dat de aanwijzingsbevoegdheid van een bestuursorgaan gebaseerd kan zijn op een publiekrechtelijke regeling die de instelling

betreft dan wel – in geval van een privaatrechtelijke rechtspersoon – voortvloeit uit de statuten van de instelling. In de jurisprudentie is vast komen te staan dat die zeggenschap niet heel specifiek hoeft te zijn. Een bevoegdheid om algemene aanwijzingen te geven werd in oude jurisprudentie al voldoende geacht²⁰ en tegenwoordig is 'invloed op en de betrokkenheid bij het functioneren' al voldoende.²¹ Cruciaal is dat de rechtspersoon zich dient te richten naar opdrachten of aanbevelingen van het bestuursorgaan.²² Overigens zij opgemerkt dat het verzoek om informatie wel aan een onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzame instelling, dienst of bedrijf kan worden gedaan maar dat volgens vaste jurisprudentie het 'eindverantwoordelijke bestuursorgaan' het besluit omtrent openbaarheid moet nemen.²³ De vraag rijst: is de stichting niet werkzaam onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan?

De Rechtbank Breda constateert dat het bestuur van de stichting ingevolge artikel 3, eerste lid, van de statuten uit één bestuurslid bestaat: 'Bestuurder van de Stichting is de afstammeling van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina, Prinses van Oranje-Nassau, die Drager is van de Kroon der Nederlanden' en 'verder overweegt de rechtbank dat de Rijksbegroting niet voorziet in de financiering van het KHA, waardoor als vaststaand moet worden aangenomen dat de kosten voor het beheer van het KHA slechts ten laste komen

Is de Koning te beschouwen als een orgaan van de Staat der Nederlanden?

van de uitkering die de bestuurder van de Stichting ingevolge artikel 40, eerste lid, van de Grondwet ontvangt' om - we bevinden ons in het meest cryptische deel van de uitspraak – daarop te laten volgen: 'Het vorenstaande leidt de rechtbank tot de conclusie dat de overheid in geen enkel opzicht een doorslaggevende invloed heeft op het functioneren van (het bestuur van) de Stichting en evenmin op het beheer van het KHA. De rechtbank is dan ook van oordeel dat de bestuurder van de Stichting (...) bij het beheer van het KHA handelt als privé-persoon (...)'. De rechtbank poogt in deze overwegingen het beeld op te bouwen (of te versterken) dat het Koninklijk Huisarchief toch vooral een particulier karakter draagt. Ze creëert een omgeving waaruit moet blijken dat de stichting en daarmee het Koninklijk Huisarchief een private aangelegenheid is om vervolgens te stellen dat 'de overheid' – wie dat ook moge zijn – geen invloed heeft en knoopt daaraan vast – 'de rechtbank is dan ook van oordeel' – dat de bestuurder van de stichting als privé-persoon

17. *Commissie wetgeving algemene regels van bestuursrecht, Voorontwerp Algemene wet bestuursrecht Vierde tranche, Den Haag: Sdu 1999.*

18. *Zie de toelichting bij het Voorontwerp, a.w., p. 37.*

19. *Zie Kamerstukken II 1986/87, 19 859, nr. 3, p. 23-24.*

20. *Zie voorbeelden in A.A.L. Beers, Commentaar op het voorstel voor een nieuwe Wet openbaarheid van bestuur, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1987, p. 5.*

21. *Zie de standaarduitspraak AR 11 februari 1991, AB 1991, 598 inzake de Stichting Fonds voor de Letteren, in wiens statuten de bepaling dat de minister aan het bestuur concrete voorschriften en opdrachten kon geven juist was geschrapd, maar er bleef voldoende invloed over.*

22. *Zie Daalder, a.w., p. 92.*

23. *ABRvS 15 februari 2001, AB 2002, 2 en ABRvS 12 september 2001, AB 2002, 4, alsook art. 2.3.2.2, tweede lid van het Voorontwerp Algemene wet bestuursrecht Vierde tranche.*

Het is de grondwettelijke Koning die qualitate qua als bestuurder van het Koninklijk Huisarchief optreedt en niet mevrouw Von Amsberg-Van Lippe-Biesterfeld.

handelt. Die laatste vaststelling kan eenvoudigweg niet volgen uit de private omgeving van het Koninklijk Huisarchief! Het gaat hier om verschillende actoren. De rechtbank had de kwalificatie van de bestuurder als zodanig moeten maken en dat is simpelweg niet gebeurd, althans met argumenten die er niet mee van doen hebben.

De rechtbank vraagt zich dus niet af of de enige bestuurder – die derhalve overwegende invloed op de stichting heeft – te beschouwen is als een bestuursorgaan. Welnu, die vraag valt in twee delen uiteen. Het eerste deel betreft de vraag: valt de Koningin – of beter: de drager van het ambt van Koning – te kwalificeren als een bestuursorgaan? Indien het antwoord positief luidt, rijst de tweede vraag: treedt de Koning als enig bestuurslid van de stichting op als bestuursorgaan, dan wel als privé-persoon?

2.1 De Koning als bestuursorgaan

Voor de eerste deelvraag komen we weer terecht bij artikel 1:1 Awb. In de aanpak van dit artikel moet eerst worden bekeken of er sprake is van een orgaan van een publiekrechtelijke rechtspersoon. De enige rechtspersoon die het hier kan betreffen is uiteraard de in artikel 2:1, eerste lid, BW genoemde Staat der Nederlanden. Is de Koning te beschouwen als een orgaan van de Staat der Nederlanden? In de parlementaire geschiedenis van de Awb zijn weinig woorden besteed aan het element 'orgaan van' in de definitie. Er is niet meer over gezegd – het criterium zou niet veel moeilijkheden opleveren – dan dat 'ieder orgaan dat deel uitmaakt van een rechtspersoon die krachtens publiek recht is ingesteld' een bestuursorgaan is.²⁴ Dat onderstreept dat het criterium hier een organisatorische inbedding is en niet meer dan dat (er is dus niet vereist dat zo'n orgaan bekleed is met enig openbaar gezag) maar geeft voor de concrete toepassing niet veel aanknopingspunten. In de praktijk²⁵ kan het 'deel uitmaken' in eerste instantie worden gezocht in de instellingswet – de wet waarin de publiekrechtelijke rechtspersoon in het leven wordt geroepen – dan wel de organisatiewet, de wet die het organisatorisch stramen van de rechtspersoon geeft.²⁶ Voor de Staat bestaat er geen instellingswet – zij ontleent haar rechtspersoonlijkheid rechtstreeks aan artikel 2:1, eerste lid, BW – maar zijn er wel diverse organisatie-wetten aan te wijzen met voorop de Grondwet. Daarin genoemde organen zijn te beschouwen als organen van de publiekrechtelijke rechtspersoon Staat der Nederlanden.²⁷ Een blik op hoofdstuk 2 van de Grondwet

is dan voldoende: de Koning is te onderscheiden als een orgaan van de Staat der Nederlanden. De Koning is derhalve aan te merken als een zogenaamd 'a-orgaan' in de zin van artikel 1:1, eerste lid, Awb.

Men zou – bij wijze van tegenwerping – kunnen wijzen op de uitzondering die in het tweede lid van artikel 1:1 Awb wordt gemaakt onder g: de voorzitter van de Raad van State – de Koning ingevolge artikel 74, eerste lid, Grondwet – is geen bestuursorgaan. Maar deze uitzondering bevestigt juist de kwalificatie van de Koning als bestuursorgaan. Het is noodzakelijk om de Koning *in de hoedanigheid* van voorzitter van de Raad uit te zonderen omdat de Koning *in andere hoedanigheid* wel een bestuursorgaan is. Naar onze overtuiging gaat het hier derhalve om een functionele uitzondering van het bestuursorgaan Koning.

2.2 Een privé- of een koninklijk bestuurder?

Dan de tweede deelvraag: treedt Koningin Beatrix bij het bestuur van de stichting op als privé-persoon of in het kader van het ambt van Koning en derhalve als bestuursorgaan? Zoals gezegd verwijst het eerste lid van artikel 3 van de statuten naar (1) de afstammeling van Koningin Wilhelmina tevens (2) de drager van de Kroon. De kwaliteitseisen die hier worden gesteld, leiden zondermeer naar het ambt van de Koning. De verbinding tussen ambt en ambtsdrager vinden we terug in artikel 24 van de Grondwet: 'Het koningschap wordt erfelijk vervuld door de wettige opvolgers van Koning Willem I, Prins van Oranje-Nassau.' Anders gezegd: de criteria gesteld aan de bestuurder van de stichting vormen de kern van het ambt van Koning en daarmee kan de bestuurder van de stichting geen andere zijn dan de Koning. Dat wordt nog eens versterkt door het tweede lid van artikel 3 van de statuten waarin staat: 'Indien en zolang echter het Koninklijk gezag wordt waargenomen door een Regent, is de Regent bestuurder in plaats van de Drager van de Kroon'. Hier wordt een rechtstreeks verband gelegd met de regeling van artikel 37 Grondwet: de voorziening in de uitoefening

²⁴ PG Awb I, p. 143.

²⁵ Mooi voorbeeld bood de vraag of een gemeentelijke bezwaarschriftencommissie een bestuursorgaan opleverde (en dus onder de werking van de Wob viel), zie ABRvS 19 maart 2003, AB 2003, 301 en ABRvS 6 augustus 2003, AB 2004, 140.

²⁶ Zie L.J.A. Damen e.a., *Bestuursrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2005, p. 111.

²⁷ Zie bijvoorbeeld omtrent de ministerraad: L.J.A. Damen, *Kan de ministerraad besluiten nemen?*, AA 1996, p. 47 e.v.

van het koningschap wanneer geen nakomelingen van de laatste Koning meer voorhanden zijn die het koninklijk gezag kunnen uitoefenen. De aansluiting bij de regeling van het regentschap in de Grondwet duidt er eens te meer op dat de bestuurder van de stichting ingevolge de statutaire beschrijving degene is die het ambt van staatshoofd vervult: de Koning, dan wel diens tijdelijke plaatsvervanger. Het is derhalve de grondwettelijke Koning die qualitate qua als bestuurder van de stichting optreedt en niet mevrouw Von Amsberg-Van Lippe-Biesterfeld.

2.3 De betekenis van artikel 42 Grondwet

Artikel 42, tweede lid, Grondwet vormt een even weerbarstige als cruciale bepaling voor de positie van de Koning in ons staatsbestel. De koninklijke onschendbaarheid is een traditioneel leerstuk in het staatsrecht. Wie er de handboeken op naslaat, ziet dat die formulering niet betekent dat de Koning boven de wet verheven zou zijn. Integendeel: hij is als eerste Nederlander en hoogste ambtsdrager gebonden aan de wetten, ook al kan de naleving daarvan hem niet worden afgedwongen. Anders gezegd: de Koning heeft geen strafbedreiging nodig om zich aan de wet te houden.²⁸ Verder houdt de onschendbaarheid in dat hij niet openlijk uitlatingen van enig politiek gewicht kan doen zonder zich gesteund te weten door zijn ministers; het tweede zinsdeel van het tweede lid van artikel 42 Grondwet is daar de uitdrukking van. De Koning is dus in strafrechtelijke en in politieke zin onschendbaar. In privaatrechtelijke zin bestaat er echter geen onschendbaarheid. De Koning kan – als ieder ander – worden onderworpen aan een geding bij de burgerlijke rechter. Er geldt slechts een bijzondere procedure, neergelegd in de artikelen 48 en 77 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering: het exploit wordt betekend aan het parket van de procureur-generaal bij de Hoge Raad en de procedure wordt ingeleid en voortgezet ten name van een door de Koning aan te wijzen gemachtigde.

In het kader van de onderhavige casus rijst de vraag in hoeverre artikel 42 Grondwet invloed uitoefent op de kwalificatie van de Koning als bestuursorgaan. Dat moet bekeken worden op twee aspecten: (1) op de kwalificatie als zodanig; en (2) op het functioneren als bestuursorgaan.

Ten aanzien van de kwalificatie van de Koning als bestuursorgaan komt ons inziens aan artikel 42 Grond-

wet geen betekenis toe. Zoals eerder uiteengezet gaat het hier door de kwalificatiecriteria van artikel 1:1, eerste lid sub a, Awb, uitsluitend om de organisatorisch inbedding van het orgaan. Of de Koning zelfstandig vermag te handelen en in hoeverre hij daarop aanspreekbaar is, speelt geen rol bij de kwalificatie als a-orgaan.

Hoe ligt dat bij het functioneren van de Koning als bestuursorgaan? Welke rol speelt artikel 42 Grondwet zodra de Koning als 'eindverantwoordelijk bestuursorgaan' een besluit omtrent openbaarheid moet nemen? Maakt artikel 42, tweede lid, Grondwet de Koning in dezen *bestuursrechtelijk* onschendbaar? In een bestuursrechtelijk geschil als het onderhavige, waarin de Koning als een 'zelfstandig' bestuursorgaan handelt, treedt hij niet op als onderdeel van de regering en betreft het geschil niet zijn politieke opvattingen. De politieke onschendbaarheid van de Koning is daarom niet aan de orde. De Koning als bestuursorgaan is – zoals ieder bestuursorgaan – op het functioneren als zodanig aanspreekbaar. Zo kan de Koning aan een nauwkeurige uitvoering van de Wob worden gehouden. Of ter zake van dit bestuursoptreden een minister verantwoordelijk kan worden gehouden door de Tweede Kamer, is bestuursrechtelijk niet relevant. Voor handelingen van de Koning buiten het verband van de regering kan immers ministeriële verantwoordelijkheid bestaan, wanneer die handelingen het algemeen belang raken. Dat hangt samen met de rekbaarheid van het beginsel van de ministeriële verantwoordelijkheid in parlementaire verhoudingen. Die verantwoordelijkheid kan, wanneer de Tweede Kamer dat besluit, zelfs gelden voor op het eerste gezicht zuivere privé-zaken, zoals de keuze voor een skivakantie in Oostenrijk.²⁹

3. DE WEIGERINGSGRONDEN VAN DE WOB

Uit het vorenstaande blijkt dat de Stichting Archief van het Huis Oranje-Nassau onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzaam is. Derhalve kan aan die stichting een verzoek om informatie ingevolge artikel 3, eerste lid, Wob worden gedaan. Het bestuursorgaan Koning zal daarover dan moeten beslissen. Krijgt Lambert Giebels hiermee dan onmiddellijk inzage in het Greet Hofmansdossier?

Volgens de Wob dient een verzoek, gericht tot een bestuursorgaan, om informatie die is neergelegd in documenten en die een bestuurlijke aangelegenheid betreft, te worden ingewilligd tenzij zich een of meer van de uitzonderingsgronden en beperkingen van de artikelen 10 en 11 van de wet voordoen. In casu betreft het een verzoek om inzage in het Greet Hofmansdossier. Dat is een verzoek om informatie betreffende een bestuurlijke aangelegenheid. Het feit dat rond Greet Hofmans een 'affaire' is ontstaan, was immers een direct gevolg van het feit dat aanwijzingen bestonden dat deze vrouw een sterke invloed had op handelingen die Juliana in het kader van haar ambt verrichtte. Dat betekent dat het dossier informatie bevat betreffende de wijze waarop het ambt van de Koning werd ver-

28. Zie o.a. E.J. Janse de Jonge, *Artikel 42*, in: A.K. Koekkoek (red.), *De Grondwet*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000, p. 309 e.v.; P.J. Oud, *Het constitutioneel recht van het Koninkrijk der Nederlanden (deel 1)*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1967, p. 226.

29. *Beatrix bezocht met haar gezin in februari 2000 het Oostenrijkse Lech, terwijl kort daarvoor een regeringscoalitie met daarin de nationaal-socialistische FPÖ was aangetreden. Het kabinet-Kok ontkende verantwoordelijk te zijn voor deze privé-beslissing van Beatrix, maar werd desondanks door de Tweede Kamer om uitleg gevraagd.*

vuld. Deze formulering is nu precies een criterium dat wordt gehanteerd in de rechtspraak over het begrip 'bestuurlijke aangelegenheid' in de Wob.³⁰

Het betreft dus een verzoek om informatie betreffende een bestuurlijke aangelegenheid, neergelegd in documenten. Een verzoek kan dan alleen geweigerd worden wanneer zich een uitzonderingsgrond of beperking voordoet die is neergelegd in de artikelen 10 en 11 van de Wob. In Wob-zaken waarbij de Koning in het vizier dreigt te komen, wordt in een soort automatische reactie een beroep gedaan op de uitzonderingsgrond van artikel 10, eerste lid, onder a: de eenheid van de Kroon. Het gaat hier om een zogenaamde absolute uitzonderingsgrond: wanneer de betreffende grond zich voordoet, kan geen afweging meer worden gemaakt of de informatie openbaar gemaakt moet worden, maar is die per definitie niet openbaar. Met de aanduiding 'eenheid van de Kroon' wordt echter de eenheid van Koning en een of meer ministers aangeduid. De bedoeling hiervan is te voorkomen dat over zaken die het algemeen belang raken een verschil van inzicht tussen Koning en ministers zichtbaar wordt: een document waaruit zulks zou blijken, is niet openbaar.³¹ Met het oog op deze ratio en het grote tijdsverloop kan worden betoogd dat de uitzonderingsgrond van artikel 10, eerste lid onder a, niet van toepassing is: over de huidige 'Kroon' kan gezien het historische karakter van de stukken niets te lezen zijn. Anderzijds is al eerder door de Afdeling bestuursrechtspraak een ruime toepassing gegeven aan 'de eenheid van de Kroon'. Zo werd deze weigeringsgrond toegepast om de correspondentie over het IOC-lidmaatschap van onze (vermoedelijke) troonopvolger uit de openbaarheid te houden.³² De Afdeling heeft hiermee de 'toekomstige' Kroon onder de a-grond laten vallen; het is dus niet ondenkbaar dat de Afdeling ook de Kroon in een historische samenstelling hieronder zou willen brengen.

Een andere weigeringsgrond waar aan kan worden gedacht in deze casus betreft artikel 10, tweede lid, onder e, Wob: de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. Ook daarbij is dan de vraag wiens privacy dan wel moet worden beschermd: die van de destijds betrokken regeringsleden, leden van het Koninklijk Huis en andere betrokkenen? De hoofdrolspelers daarvan zijn niet langer in ons midden. Behoort de familiegeschiedenis tot de privé-sfeer van de huidige leden van het Koninklijk Huis? Wellicht wel, maar daarmee is nog niet gezegd dat deze weigeringsgrond openbaarmaking kan verhinderen. Anders dan de gronden in het eerste lid, zijn de gronden in het tweede lid relatieve gronden: wanneer vaststaat dat een van deze gronden zich voordoet, dient een afweging te worden gemaakt tussen het belang dat de betreffende weigeringsgrond beoogt te beschermen en het algemene belang dat gediend wordt met openbaarmaking. Weegt het privé-karakter van de familiegeschiedenis van Koningin Beatrix op tegen het belang dat een ieder heeft bij kennisname van informatie over de 'werkelijke betekenis en functionering van het Nederlandse

De Koning kan aan een nauwkeurige uitvoering van de Wob worden gehouden.

koningschap' in het midden van de jaren vijftig³³ Het zou mooi zijn wanneer wij hierover van de Afdeling zouden vernemen!

4. SLOT: DE TOEGANG TOT HET KONINKLIJK HUISARCHIEF

Uit de Wob-jurisprudentie vloeit tenslotte nog een intrigerende gedachte voort. De Wob kent blijkens de rechtspraak het uitgangspunt dat informatie niet openbaar is en daarmee voor niemand verkrijgbaar, dan wel openbaar en daarmee voor iedereen te verkrijgen. Openbaarheid in de zin van de Wob betekent openbaar voor een ieder. Een selectieve verstrekking van informatie aan bepaalde 'voorkeurverkrijgers', met uitsluiting van anderen, is strijdig met de Wob.³⁴ Nu Fasseur toegang heeft gekregen tot de stukken, zou men in de lijn van de Wob-systematiek kunnen redeneren dat de informatie inmiddels gedeeld is met een derde, daarmee in feite openbaar gemaakt en dientengevolge voor een ieder verkrijgbaar. Van de andere kant hoeft men niet direct bevreesd te zijn dat openbaarmaking van de informatie tot misbruik zou leiden. Belediging en belastering van de Koning en van leden van het koninklijk huis, levend of uit het verleden, is immers onrechtmatig en kan aanleiding geven tot strafvervolging.³⁵ Bovendien lijkt de krampachtige geheimhouding van de betreffende stukken een aanzienlijk krachtigere voedingsbron te zijn voor geruchten en veronderstellingen dan wanneer deze openbaar zouden zijn.

Giebels heeft tegen de laatste uitspraak van de Rechtbank Breda hoger beroep aangetekend bij de Afdeling bestuursrechtspraak. Het is afwachten of de hoogste bestuursrechter dan zal kiezen voor een gewrongen oplossing ad hoc, zoals bij eerdere constitutioneel-rechtelijke vraagstukken, of de koninklijke weg van een systematische benadering zal durven bewandelen. ■

³⁰ Vz. ABRvS 17 augustus 1993, nr. R03.933747/P90 en S03.932334; ABRvS 25 april 2000, AB 2000, 210.

³¹ Kamerstukken II 1986/1987, 19 859, nr. 3, p. 33.

³² ABRvS 25 november 1999, AB 2000, 393.

³³ *De aangehaalde zinsnede is de titel van een werk van E. van Raalte, De werkelijke betekenis en functionering van het Nederlandse koningschap*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1975, waarin o.a. de Hofmansaffaire wordt belicht (p. 44 e.v.).

³⁴ ABRvS 25 april 2000, NJB 2000, nr. 22, p. 1072 e.v.

³⁵ Art. 111-113 Sr.

DE COMMISSIE-VAN WIJMEN: PAIS EN VREE IN DE POLDER

973 Prof. dr. J.F. Bruinsma*

Freek Bruinsma
is hoogleraar
rechtssociologie
aan de
Universiteit
Utrecht.

De drie juridische beroepsgroepen hebben zoveel gemeen, inclusief het risico dat het publieke belang ondergeschikt raakt aan winstbejag, dat het voorstel van de Commissie-Van Wijmen voor een Regelgevende Raad voor de Advocatuur evenzeer hout snijdt bij notarissen en deurwaarders. Pleidooi voor de instelling van een Raad voor de Rechtshulp die de drie beroepsgroepen onder zijn hoede neemt.

Eind april verscheen het rapport van de Commissie-Van Wijmen, onder de titel: *Een maatschappelijke Orde*. De titel is een verwijzing naar de vraag van de minister in de brief (december 2004) aan de Tweede Kamer waarin hij de commissie aankondigt: '(V)oldoet de advocatuur in haar huidige constellatie nog wel aan de eisen van de samenleving en het rechtsbestel?' Ja, is het antwoord van de commissie, maar op één punt niet: 'van buitenaf bekeken heeft zelfregulering de schijn tegen' (p. 32). Het brengt de commissie tot het voorstel van een Regelgevende Raad voor de Advocatuur met een meerderheid van onafhankelijke deskundigen. De discussie zal nu vermoedelijk beperkt blijven tot de vraag of schijn zonder werkelijkheid (want de commissie haast zich aan haar voorstel toe te voegen dat 'de Orde kan bogen op een traditie van prudent gebruik van haar bevoegdheden') genoeg is voor alweer een raad. Dat is jammer omdat de motie

De Vries c.s. van twee jaar eerder – de ontstaansreden van de commissie – om een 'diepgaande analyse' had gevraagd.¹

Pas begin mei 2005 is de commissie geïnstalleerd en toen was de tijd te kort voor een 'diepgaand empirisch onderzoek' (p.12). De rechtssociologen Huls & Laclé schreven in plaats daarvan een 'position paper', getiteld *More Power to the Consumer*?² Op basis hiervan vond begin november 2005 een expertmeeting plaats die door de aanwezigheid van Engelse gastsprekers in het teken stond van de ontwikkelingen aan de andere kant van het Kanaal. Daar was men inmiddels bezig met de implementatie van de aanbevelingen uit het rapport Clementi, waaronder de instelling van een Legal Services Board (LSB). De opdracht die Sir David Clementi meekreeg illustreert hoezeer economisch jargon inmiddels deel uitmaakt van bestuurlijke newspeak: '(T)o consider what regulatory framework would best promote competition, innovation and the public and consumer interest in an efficient, effective and independent legal sector.' Gezegd mag worden dat een accountant in z'n eentje meer voor elkaar krijgt (www.legal-services-review.org.uk) dan een commissie van juristen en een enkele rechtseconoom – prof. dr. R.J. van den Bergh – die pais en vree in de polder wil bewaren.

In het navolgende besteed ik eerst aandacht aan de in het parlement levende zorgen over de ontwikkelingen in de advocatuur. Deze ontwikkelingen hebben mijns inziens geleid tot een identiteitscrisis waar de commissie ten onrechte aan voorbij gaat. Vervolgens toon ik aan dat de overheid zich beter niet op de rechtseconomie kan verlaten. Tot slot bepleit ik de instelling van een Legal Services Board in de ruime opzet van het Clementi-rapport. In de Nederlandse context wil dat

* Met dank aan Nick Huls en Ton Jongbloed voor hun commentaar op een eerdere versie.

1. 'Overwegende, dat het WRR-rapport *De toekomst van de nationale rechtsstaat* weinig aandacht besteedt aan de rol, positie en betekenis van de advocatuur; van mening, dat er de afgelopen jaren grote veranderingen plaatsvinden met betrekking tot de advocatuur die aanleiding moeten zijn ook daaraan een diepgaande analyse te wijden; constaterende, dat ook door de Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten (...) om een fundamenteel debat over de rol en positie van de advocatuur in de rechtsstaat en rechtsorde is verzocht; (...) nodigt de regering uit om deze analyse te doen uitvoeren en de uitkomsten aan de Kamer aan te bieden' (Kamerstukken II, 29 279, nr 7).
2. Ook afzonderlijk gepubliceerd: N.J.H. Huls & Z.D. Laclé, *Meer macht voor de consument? Een position paper ten behoeve van de Commissie Van Wijmen*, Den Haag: BJu 2006.

zeggen een Raad voor de Rechtshulp, met inbegrip van het notariaat en de gerechtsdeurwaarders.

DE IDENTITEITSCRISIS IN DE ADVOCATUUR

Het commissierapport opent met een principieel beoog over de betekenis van de advocaat voor de rechtsstaat. 'De Nederlandse samenleving is een *rechtsstatelijke* samenleving. (...) De advocaat functioneert binnen de *sociale context* van de samenleving, binnen de *economische context* van de markt en binnen de *normatieve context* van de rechtsstaat.' (p. 17, cursiveringen in origineel). Door deze stellingname heeft de commissie de buit al binnen gehaald voordat ze goed en wel begonnen is. Met een hinkstapsprong (Nederland is een rechtsstaat, in een rechtsstaat is een zowel onafhankelijke als partijdige advocaat essentieel en daarvoor zijn privileges vereist) distantieert de commissie zich in het eerste hoofdstuk van ontwikkelingen in de advocatuur en de maatschappij. Indien, zoals inderdaad het geval lijkt te zijn, bepaalde ontwikkelingen de kernwaarden van de advocatuur bedreigen, verdient het volgens de commissie aanbeveling om ze expliciet in de Advocatenwet op te nemen. Het gaat om de waarden onafhankelijkheid, partijdigheid, integriteit, vertrouwelijkheid, deskundigheid en publieke verantwoordelijkheid voor de goede rechtsbedeling. Alsof dat zou helpen; het komt op mij even gratis over als de waardencatalogus van de EU in de preambule en de inleidende titel van de Europese Grondwet.

Advocatuur is een bloeiende bedrijfstak zonder definieerbare eigen identiteit. Ze ontleent haar privileges aan het procesdomein maar anders dan in het notariaat vormt domeinexploitatie niet de voornaamste bron van inkomsten. Schaalvergroting, specialisatie en commercialisering hebben de advocatenpraktijk grondig veranderd en dat is niet zonder gevolg gebleven voor de professionele attitude van de individuele advocaat.

Naast de oriëntatie op de advocatuur als vrij beroep, het traditionele door de Orde uitgedragen en door Commissie-Van Wijmen bevestigde ideaalbeeld, ontwaarden we in de enquêteresultaten nog twee andere oriëntaties, te weten een commerciële oriëntatie en een oriëntatie op samenwerken met kantoorgenoten.³ Alleen eenpitters zijn misschien nog autonome professionals, overall elders is het bordeelmodel ('many persons, many rooms, but every single person working in his own room according to his own ideas and independent of other ones', in de woorden van oud-deken Van Wessem) verlaten voor werken in praktijkgroepen. Daaraan kan worden toegevoegd dat de meeste advocaten niet uitsluitend uit altruïsme en roeping advocaat zijn. Een andere oud-deken, Von Schmidt auf Altenstadt, waarschuwde in 1999 voor een tweedeling in de advocatuur: 'Beginnen sommige advocaten het geloof in de eigen identiteit te verliezen? Als zij voor regelrechte commercie kiezen, verkopen zij hun ziel aan de markt.' Door een funeste verbinding tussen een marktgerichte kantoorstrategie en een daaraan

Advocatuur is een bloeiende bedrijfstak zonder definieerbare eigen identiteit.

ondergeschikt gemaakte interne organisatie dreigt zijns inziens de commerciële advocatuur het zicht te verliezen op de kernactiviteit van de advocatuur: procesvertegenwoordiging voor iedereen.

Hoe heterogener de beroepspraktijk des te groter de diversiteit aan beroepsopvattingen, en des te kleiner het draagvlak van een beroepsorganisatie die traditionele waarden uitdraagt. Gevraagd naar de mate van instemming met de stelling: 'de standpunten van de Orde geven mijn opvattingen over de advocatuur over het algemeen goed weer', antwoordde 31% eens tegenover 22% oneens, maar de grootste categorie van 47% was het hiermee eens noch oneens (Gunst & Bruinsma 2002: 1022). In zo'n penibele situatie van nog geen 10% draagvlak wil de Commissie-Van Wijmen de traditionele kernwaarden van de advocatuur in de Advocatenwet opnemen zodat deze als toetsingskader kunnen functioneren: 'Dat biedt aan alle betrokkenen houvast' (p. 20). De meeste advocaten zijn echter van het geloof afgefallen en denken net zoals hun klanten dat rechtshulp gewoon een vorm van commerciële dienstverlening is. Mocht tamboereren op onafhankelijkheid & partijdigheid helpen om privileges te behouden, dan is er ook niets tegen natuurlijk, zo interpreteren we de enquêteresultaten.

Wat is het onderscheidend kenmerk van een advocaat op een commercieel kantoor ten opzichte van een bedrijfsjurist, een fiscalist of een jurist op een accountantskantoor? De minister vraagt in zijn brief of het nog te rechtvaardigen is dat advocaten die niet of nauwelijks meer procederen, wel over de privileges blijven beschikken. Nadat de commissie de kernwaarden en de daarbij behorende privileges heeft weggepromoveerd tot een preambule-status, beantwoordt ze deze vraag met een verwijzing naar het gevleugelde woord van Mnookin & Kornhauser: adviseren vindt plaats 'in the shadow of the law' en omdat er geen goed onderscheid te maken valt tussen adviseren en procederen behoren geheimhoudingsplicht en verschoningsrecht ook voor de adviespraktijk te gelden.

Maar als procederen door advocaten niet het juridisch equivalent is van opereren door chirurgen en van vliegen door piloten, wat is dan wel het onderscheidend kenmerk van de advocaat? Een voor de identiteit van het beroep wezenlijke vraag die de minister in een andere vorm nog eens aan de commissie voorlegt:

3. J. Gunst & F. Bruinsma, 'Advocaten in Nederland. Een NJB-enquête', NJB 2002, p. 1015-1023; id., 'Hoe commercieel zijn advocaten?', NJB 2004, p. 1020-1026. Met vindplaats voor de aangehaalde citaten.

Paul Cézanne, *l'oncle Dominique en avocat*

'is het niet tijd om onder voorwaarden niet-advocaten toegang te bieden tot het procesmonopolie?' In opdracht van het Verbond van Verzekeraars had *SEO Economisch Onderzoek* een voorstel uitgewerkt waarbij juristen/niet-advocaten zouden mogen procederen – een alternatief voor de constructie van advocaat in dienstbetrekking waar de rechtsbijstandverzekeraars slechte ervaringen mee zeggen te hebben.⁴ In een brief aan de commissie van februari dit jaar laat de Orde weten hier niets in te zien: 'De Algemene Raad bepleit (...) met klem één toezichthouder/regulator te behouden, en wel in de vorm van de bestaande Orde. Aldus behouden het instituut en de titel 'advocaat' hun waarde.'

Kortom, volgens de commissie is een advocaat een advocaat omdat er advocaat op staat. 'In evidente gevallen dat een advocaat duurzaam en stelselmatig' zelfs niet in de schaduw van het recht werkzaamheden meer verricht, dient de consequentie te worden getrokken (p. 13) zoals omgekeerd een specialistische opleiding tot beperking van bevoegdheid moet leiden (p. 59). Aanbevolen wordt de Orde en de advocatuur te hervormen 'met behoud van de gezamenlijke noemer van de Advocatenwet en de gezamenlijke titel van advocaat.' Maar achter de gezamenlijke titel gaat een allegaartje schuil en ook een met kernwaarden opgepiepte noemer kan het gebrek aan 'esprit de corps' niet goedmaken. Hervormen door te restaureren is trekken aan een dood paard. De commissie heeft te weinig werk gemaakt van specialisatie als een nieuwe bron van beroepstrots en identificatie. Specialisatieverenigingen blijken heel goed praktijkprofielen te kunnen ontwikkelen met een op de specialisatie toe-

gesneden mix van procederen en adviseren en zouden daar certificaten voor kunnen uitreiken. De commissie stelt een serieus 'Bar exam' voor en wil de permanente opleiding minder vrijblijvend maken (p. 58). Daar kan op worden voortgeborduurd door de privileges afhankelijk te stellen van een actief lidmaatschap van tenminste één specialisatievereniging.

MARKTWERKING IN JURIDISCHE DOMEINMONOPOLIES

'Ik weet niet of het tot uitvoering van marktwerking in het notariaat was gekomen als ik destijds minister was geweest', zo zegt minister Donner in een interview in *Notariaat Magazine* van februari 2006. 'Notarissen verlenen diensten als verlengstuk van de overheid. Daarom is het ook zo'n bespottelijk idee dat notarissen onder de Europese dienstenrichtlijn zouden vallen.' Deze uitlating is een verlate sneer aan het adres van minister Wijers van Economische Zaken in het eerste kabinet-Kok, die in december 1994 de MDW-operatie aankondigde. MDW staat voor Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit.

Volgens economen komen domeinmonopolies, zoals verplichte procesvertegenwoordiging en een notariële akte als voorwaarde voor rechtsgeldigheid, neer op gedwongen winkelnering. Dat is een aantasting van consumentensoevereiniteit en, zeker indien de producenten zich verenigd hebben in een door de overheid erkend gilde met zelfregulerende bevoegdheden, is een suboptimale prijs/kwaliteit verhouding te verwachten. Vrije beroepen staan te boek als vertrouwensberoepen waarmee gezegd wil zijn dat een leek een probleem waar hij zelf niet uitkomt, in goed vertrouwen aan een deskundige voorlegt. Hoe kan in zo'n situatie van informatieasymmetrie voorkomen worden dat afnemers minder waar voor hun geld krijgen dan in theorie – de situatie van volledige mededinging en maximale transparantie – mogelijk is? Vaststaat dat de interne controlemechanismen, zoals beroepsethiek, collegiale intervisie en het zelfreinigend vermogen van de beroepsorganisatie, onvoldoende zijn, want niet noodzakelijkerwijs in overeenstemming met het directe eigen belang. Als marktmeester dient de overheid 'countervailing power' te faciliteren en er op toe te zien dat zelfregulering niet in belangenbehartiging ontaardt. Indien het procesprivilege ook aan andere rechtshulpverleners wordt gegund, dan 'kunnen zich op langere termijn verschillende kwaliteitslabels ontwikkelen die

Volgens de commissie is een advocaat een advocaat omdat er advocaat op staat.

4. Barbara Baarsma & Flóra Felső, *Het proces als domein. Over de effecten van het procesmonopolie van de advocatuur*, SEO, Amsterdam 2005.

de informatieasymmetrie in de markt van de juridische hulpverlening reduceren. Concurrentie tussen beroepsgroepen kan belangrijke leerprocessen genereren die er uiteindelijk toe kunnen leiden dat gelijke kwaliteit tegen een lagere prijs wordt aangeboden' (p. 30). Dit is het voorstel van de rechtseconoom Van den Bergh, dat vooral door het ontbreken van empirisch bewijs de andere leden niet heeft kunnen overtuigen. Dat is maar goed ook, want de maatschappij blijkt zich niet te gedragen volgens de voorspellingen van (rechts)economen. Zo heeft het vrijgeven van de tarieven in het notariaat tot dusver niet geleid tot een betere prijs/kwaliteit verhouding. Bijgaande tabel verschaft inzicht in de prijsontwikkelingen sinds 1999 – het laatste jaar met vaste tarieven. En het CPB-rapport *Competition and Quality in the Notary Profession* (2005) constateert dat de kwaliteit, gemeten aan het aantal correcties op aktes in de kadastrale registratie, onder druk staat: 'we find that competition leads to a deterioration of quality in 2003, while this was not the case in 1995. (...) Overall, our results suggest that there are reasons to be concerned about the impact of competition on the quality of notary services' (p. 56). Nu doorpakken, luidt het advies van SEO.⁵ Als we de toetredingsvereisten maar voldoende verlagen en anachronismen zoals het verbod op specialisatie (ministerieplicht) opheffen, zullen er als vanzelf meer aanbieders van notariële rechtshulp komen. Dat zal de prijs drukken zonder dat gevreesd hoeft te worden voor kwaliteitsverlies – indien tenminste flankerend beleid wordt gevoerd waarbij de controle op kwaliteit transparanter wordt en aangevuld met 'benchmarking' en 'naming & shaming'.

Tabel Index van gemiddelde tarieven in 2004
(1999=100)

	2004
Huwelijke voorwaarden en testament	160
Samenlevingscontract	139
Los testament	197
Transport groenstrook	206
Transport huis € 113 500 en testament	110
Transport huis € 245 000	90
Transport huis € 363 000	83
Transport huis € 590 000	64

Bron: *Eerste Trendrapportage Notariaat*, WODC-Cahier 2004-12, p. 22.

Waar economen zich op verkijken, is dat onder vrije beroepsbeoefenaren de behoefte aan een eigen zaak betrekkelijk is evenals de neiging tot winstmaximalisatie. Uit een enquête onder kandidaat-notarissen blijkt een sterke voorkeur voor toetreden tot een bestaande maatschap ten koste van het starten van een nieuwe vestiging of het overnemen van een eenmansbedrijf. Het ontbreekt notarissen aan ondernemingszin: onzekerheid over de markt (56%) en verwerven van een marktaandeel (56%) worden als grotere knelpunten

voor een eigen zaak gezien dan de ministerieplicht (44%).⁶

Zoals gezegd ontbreekt het advocaten niet aan ondernemingszin maar uit het feit dat de twee uit Londen over komen waaien kantoor types, te weten de Multi-National en de Multi-Disciplinary Partnership, hier nauwelijks voet aan de grond hebben gekregen leidt wij af dat ook in de commerciële advocatuur de commerciële oriëntatie niet allesbepalend is (Gunst & Bruinsma 2004). Ook de rechtshulpvrager, het bedrijfsleven in het geval van commerciële advocatuur, is weinig prijsbewust. De rechtseconomische veronderstelling is dat het bedrijfsleven een 'repeat buyer' van rechtshulp is en dat men elkaar informeert over waar de beste rechtshulp te koop is: reputatie als correctie op informatieasymmetrie. Reputatie is echter eerst en

Het vrijgeven van de tarieven in het notariaat heeft tot dusver niet geleid tot een betere prijs/kwaliteit verhouding.

vooral een sociologisch begrip met een hoge symbolische lading. Het zijn niet prijs/kwaliteit verhoudingen maar goede en slechte ervaringen die worden doorverteld en die een kantoor zijn reputatie bezorgen. Tot de niet geringe verbazing en opluchting van de commerciële advocatuur waren het bedrijfsleven en de bedrijfsjuristen niet of nauwelijks geïnteresseerd in de verruiming van de mogelijkheden van de advocatuur in dienstverband. Als ze er al over nagedacht hadden, vonden werkgevers het voordeel van kostenbesparing – een advocaat in eigen huis – niet opwegen tegen het nadeel van een werknemer met een eigen toko en bedrijfsjuristen die geen advocaat worden, ontlenen status aan geregeld overleg met partners van gerenommeerde kantoren zonder directe verantwoordelijkheid voor kunstfouten.⁷

Mijn bezwaar tegen de rechtseconomische benadering van professionele rechtshulp is dat ze van collega's concurrenten maakt die elkaar beconcurreren op prijs of schijnkwaliteit. Op de particuliere markt wordt met prijzen gestunt (www.degoedkoopstenotaris.nl) en op de commerciële markt verbloemt een gelikte presen-

5. Barbara Baarsma, José Mulder & Coen Teulings, *Rechtszekerheid als publiek belang. Over de notaris, zijn domein en de markt (SEO, Amsterdam 2004, 'position paper' in opdracht van het ministerie van Economische Zaken).*

6. M. ter Voert & M. van Ewijk, *Eerste Trendrapportage Notariaat*, WODC-Cahier 2004-12, § 4.1.3 *Drempels voor het toetreden tot het notarisambt.*

7. F. Bruinsma & J. Gunst, *Advocaten in loondienst. Over de geringe effectiviteit van de gewijzigde Praktijkverordening*, *RdW* 2002, 2, p. 21-32.

tatie de kwaliteit van de juridische dienstverlening, veelal bestaande uit een advies – toch al een ongrijpbaar product. De belofte dat meer marktwerking tot een betere prijs/kwaliteit verhouding leidt, wordt niet waargemaakt omdat niet aan bijkomende voorwaarden is voldaan.

De tegenstelling tussen het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Justitie keert op Europees niveau terug in een tegenstelling tussen de Europese Commissie, in het bijzonder het Directoraat-Generaal Mededinging, en – zeer recent – het Europees

that it does not unnecessarily impede economic activity. More urgency by the majority of Member States to bring about systematic pro-competitive reform in this sector would bring about significant economic and consumer benefits. There continues to be room for improvement in all Member States. This would enable Member States to make good progress by 2010.'

Maart dit jaar heeft echter het Europees Parlement een resolutie aangenomen waarmee de nieuwe Eurocommissaris Mededinging, Neelie Kroes, is teruggefloten. Ik citeer hieruit enkele cruciale passages: 'The European Parliament, (...) whereas any reform of the legal professions has far-reaching consequences going beyond competition law into the field of freedom, security, and justice and, more broadly, into the protection of the rule of law in the EU, (...) invites the Commission to take account of the specific role of the legal professions in a society governed by the rule of law, and to carry out a thorough analysis of how markets in legal services operate when the Commission promotes a 'less regulation, better regulation' principle.' Dit is de vrucht van een lobby van de gezamenlijke balies, verenigd in de CCBE.⁹

Minister Donner kan zich hierdoor gesterkt weten in zijn principiële-juridische afwijzing van de rechtseconomische benadering van rechtshulp en hij kan zijn collega van Economische Zaken erop wijzen dat de Lissabon-doelstelling berust op een onbewezen verband tussen marktwerking en rechtshulpverlening. Verder valt op dat verzoeken om grondige analyses en gedegen empirisch onderzoek beantwoord worden met oppervlakkige 'position papers' vol van 'wishful thinking'.

Naar een Raad voor de Rechtshulp

De rechtshulpsector kent inmiddels drie zichzelf regulerende pbo's: behalve de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA, sinds 1953), ook nog de Koninklijke Notariële Broederschap (KNB, sinds 1999) en de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (KBvG, sinds 2001). Gerechtsdeurwaarders hebben net zoals notarissen een ministerieplicht en zijn ook zowel ondernemer als ambtenaar. Op het punt van ondernemingszin doen ze niet onder voor advocaten: de meeste kantoren hebben een gemengde praktijk (een Siamese tweeling, als het ware) waarin zowel ambtelijke als commerciële werkzaamheden worden verricht – iets wat in de meeste buitenlandse landen verboden is. Net zo min als de commerciële advocatuur af te grenzen is van andere commercieel-juridische advisering is dit het geval bij deurwaarderskantoren ten opzichte van incassobureaus. Zo heeft de KBvG zich moeten buigen over de vraag hoe onafhankelijk een startende gerechtsdeurwaarder is die in de markt wordt gezet door een incassobureau. Commerciële advocaten en gerechtsdeurwaarders ontlene concurrentievoordelen aan hun respectieve domeinmonopolie; in het geval van de gerechtsdeurwaarders is dat de toegang tot de gemeentelijke basisadministratie.

Mijn bezwaar tegen de rechtseconomische benadering van professionele rechtshulp is dat ze van collega's concurrenten maakt die elkaar beconcurreren op prijs of schijnkwaliteit.

Parlement. De vorige Eurocommissaris Mededinging, Mario Monti, had zijn kritisch oog laten vallen op de vrije beroepen met het oog op de Lissabon-doelstelling dat de EU in 2010 'the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world' zou moeten zijn. Per lidstaat was de regelgeving met betrekking tot advocaten, notarissen, accountants, architecten, ingenieurs en apothekers aan een 'quick scan' onderworpen. Dat had een soort pseudowetenschap opgeleverd, met Nederland, Denemarken en Engeland in de topcategorie van de geringste regelgeving in 2003 en de hoogste graad van dereguleringsdrift in 2004/5.⁸ In het hijgerige proza van een planeconomie instrueerde de commissie vervolgens de lidstaten: 'The importance of freeing up all markets and removing unnecessary regulation to promote greater competition was underlined by the Kok Report in November 2004. This urges a systematic review of regulation to ensure

8. Tabel 1 en de figuren 1 en 2 in 'Professional Services – Scope for more reform. Follow-up to the report on competition in professional services', COM(2005)405 final, 05/09/2005. Deze voortgangsrapportage en het daaraan voorafgaande Commissierapport van februari 2004 zijn te raadplegen op <http://www.europa.eu.int/comm/competition/antitrust/legislation/#liberal>.

9. Voor het lobbymateriaal en – ere wie ere toekomt – ook voor de volledige tekst van de resolutie verwijst ik naar de website van de CCBE (Conseil des barreaux européens/Council of Bars and Law Societies of Europe): www.ccbe.org. Deel van het lobbymateriaal is een rechtseconomisch rapport over de advocatuur in Denemarken – geen slechte keuze gezien de geringe omvang en grote overzichtelijkheid van de Deense advocatuur (in 2004 4635 advocaten in 1471 kantoren tegenover 13 111 advocaten in 3216 kantoren in Nederland).

Zoals notarissen die deel uitmaken van commerciële advocatenkantoren hun ministerieplicht verzaken, is er ook twijfel geuit over hoe een Siamese tweeling omgaat met de problematiek van dubbele petten: 'Nooit is verantwoording afgelegd over de wijze waarop de incassowerkzaamheden met ambtelijke werkzaamheden gecombineerd worden in relatie tot de onafhankelijkheid als openbaar ambtenaar'.¹⁰

De drie juridische beroepsgroepen hebben wat mij betreft zoveel gemeen, inclusief het risico dat het publieke belang ondergeschikt raakt aan winstbejag, dat het pleidooi van de commissie voor een Regelgevende Raad voor de Advocatuur evenzeer hout snijdt bij notarissen en gerechtsdeurwaarders. De redenering van de commissie is als volgt: nu het radicale alternatief van de rechtseconomie bij gebrek aan empirische onderbouwing is afgewezen, lijkt vasthouden aan het bestaande zo gek nog niet. Wat is eigenlijk het probleem als de Orde verstandig gebruik maakt van haar regelgeven-

de bevoegdheid en er voldoende waarborgen zijn om ontsporingen te voorkomen? Het probleem is dat 'de historisch gegroeide situatie van zelfregulering binnen een publiekrechtelijke beroepsorganisatie onvoldoende recht doet aan de gewijzigde maatschappelijke verhoudingen' (p. 33). In mijn eigen woorden en met inbegrip van de notarissen en de gerechtsdeurwaarders die nog maar net een kennelijk verouderd legitimatiemodel hebben gekregen: als het traditionele model van de paternalistische deskundige ('doctor knows best') heeft afgedaan en een te commerciële oriëntatie voor vrije beroepsbeoefenaren onwenselijk wordt geacht, dan zijn institutionele garanties onmisbaar. Instituties hebben vandaag de dag geen overtuigingskracht tenzij relevante buitenstaanders ('stakeholders', in het moderne jargon) oververtegenwoordigd zijn in organen die de missie van de organisatie bepalen. Vandaar mijn voorstel voor een Raad voor de Rechtshulp met verordenende bevoegdheid. ■

¹⁰ Redactioneel in *Executief 2003/11. De cie.-Opstellen, die de weg plaveide voor de opwaardering van het Deurwaardersreglement tot de Gerechtsdeurwaarderswet*, rapporteerde 'dat met name in de Randstad sprake is van een meer dan incidentele niet-beschikbaarheid van deurwaarders die in verband kan staan met toenemende commerciële activiteiten' (p.42). Van informatieasymmetrie is overigens bij deurwaarders veel minder sprake doordat de opdrachtgever veelal een 'repeat buyer' is en het rechtshulpproduct veel eenvoudiger is.

DE LEX-VAN OVEN: 50 JAAR OPHEFFING HANDELINGS-ONBEKWAAMHEID VAN DE GEHUWDE VROUW

974 Prof. mr. C.J.H. Jansen

Corjo Jansen is hoogleraar rechtsge-schiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen en aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is medewerker van dit blad.

De wet tot opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw staat terecht bekend onder de naam Lex-Van Oven. Het ministerschap en zijn lex vormden de bekroning van een vlekkeloze loopbaan, die hem gemaakt heeft tot een van de meest vooraanstaande Nederlandse civilisten van de twintigste eeuw.

Op 14 juni is het vijftig jaar geleden dat de Nederlandse wetgever een einde heeft gemaakt aan de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw.¹ Krachtens KB van 13 juli 1956 is de betreffende wet in werking getreden op 1 januari 1957. De verantwoordelijke Minister van Justitie was J.C. van Oven (1881-1963), emeritus hoogleraar Romeins recht te Leiden en sedert 1925 redacteur van het Nederlands(ch)e Juristenblad (NJB). De wet stamde grotendeels uit zijn koker. Volgens een kort commentaar in het NJB was hij 'met de aanneming van het wetsontwerp geslaagd [...] in het verwezenlijken van een eigen scheppende gedachte in een mate zoals zelden aan een minister gegeven is'.² Hoewel, zoals Van Oven schreef, het wetboekrecht in de verste verte niet overeenkwam met het recht der werkelijkheid – gehuwde vrouwen sloten dag in dag uit overeenkomsten waarvan de geldigheid niet werd betwijfeld en de meesten wisten zelfs op hun sterfbed niet dat zij sinds hun huwelijk onbekwaam waren geweest –, bestond er grote tevredenheid dat deze anomalie eindelijk uit het Nederlandse recht verdween.³

UITGANGSPUNT IN HET BURGERLIJK WETBOEK VAN 1838

Het jawoord van de vrouw aan haar man, uitvloeisel van het feit dat het huwelijk was gebaseerd op het al in het Romeinse recht voorkomende uitgangspunt van wilsovereenstemming, impliceerde meteen haar laatste vrije handeling. Het bracht haar onder het gezag van haar man. Artikel 160 lid 1 oud BW was de uitdrukking van deze wat men noemde maritale macht: De man is het hoofd der echtvereniging. Aan hem was de vrouw volgens artikel 161 oud BW gehoorzaamheid verschuldigd. Hieruit vloeide vermogensrechtelijk voort dat de man krachtens artikel 160 lid 3 de goederen bestuurde 'aan de vrouw persoonlijk toebehoorende, ten zij het tegendeel zij bedongen'⁴ en dat de vrouw, al was zij zelfs buiten gemeenschap van goederen getrouwd, krachtens artikel 163 lid 1 oud BW 'zonder bijstand van haren man in de akte, of zonder zijne schriftelijke toestemming, niets geven, vervreemden, verpanden, verkrijgen' kon. De vrouw had slechts enige handelingsvrijheid ten opzichte van de 'gewone en dagelijksche uitgaven der huishouding'. De man werd wettelijk geacht voor deze uitgaven een machtiging te hebben gegeven (art. 164 oud BW). De gedachte achter de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw kwam voort uit de volkswijsheid dat er geen twee kapiteins op één schip konden zijn. Wie anders dan de man kon deze kapitein zijn: hij was immers het hoofd van de echtvereniging. Twee personen

1. Wet van 14 juni 1956, Stb. 343.

2. NJB 1956, p. 516.

3. Van Oven 1949, p. 765.

4. Lid 5 kende een beperking: de man kon het onroerend goed van de vrouw niet zonder haar medewerking vervreemden of bezwaren.

met gelijke zeggenschap over een gemeenschappelijk vermogen was in veler ogen in strijd met het wezen van het huwelijk, ondenkbaar.⁵

HET ONTMANTELEN VAN DE MARITALE MACHT

Vanaf de jaren zeventig van de negentiende eeuw begon het debat over de rechtstoestand van de gehuwde vrouw, dat uiteindelijk is uitgemond in de wetswijziging van 1956. Met name het huwelijk van Koningin Wilhelmina met Hendrik hertog van Mecklenburg heeft vele pennen in beweging gebracht over de vraag of de waardigheid van het koninklijke ambt in overeenstemming was te brengen met het burgerrechtelijke beginsel van de maritale macht. Het resultaat van alle opwinding droeg de duidelijke sporen van een politiek compromis: prins Hendrik behield zijn maritale macht, maar hij had zich in alles te voegen naar zijn vrouw. *De facto* was er eigenlijk sprake van een *Umwertung aller Werte*: zijn rechtspositie leek eigenlijk nog het meest op die van een gehuwde vrouw!⁶

Doorbraken van de maritale macht deden zich in de loop des tijds slechts geleidelijk voor in het burgerlijke recht. De Wet op de rijkspostspaarsbank van 1880 bepaalde bijvoorbeeld dat gehuwde vrouwen zonder bijstand van hun man een spaarbankboekje konden openen en geld mochten inleggen. Fundamenteeler van aard was de absolute bekwaamheid tot het sluiten van een arbeidsovereenkomst, die H.L. Drucker (1857-1917) in het oorspronkelijke ontwerp van de Wet op de arbeidsovereenkomst aan de gehuwde vrouw had toegedacht. Een meerderheid in de Tweede Kamer vond echter Druckers voorstel te veel indruisen tegen de maritale macht van de man, ook al was het overigens staande praktijk dat gehuwde vrouwen zonder bijstand van hun man arbeidscontracten sloten. Artikel 1637f kwam in 1907 als volgt te luiden: 'Ten opzichte van arbeidsovereenkomsten, door de gehuwde vrouw als arbeidster aangegaan, veronderstelt de wet dat zij de bewilliging van haren man heeft bekomen.' De redactie van deze bepaling liep gelijk met de lezing van artikel 164 oud BW, die een analoge veronderstelling bevatte (zie hierboven).⁷ De wettelijke regeling van de huurkoop⁸ tot slot leidde tot de invoering van een artikel 162a, dat bepaalde dat een man geen overeenkomst van huurkoop kon aangaan zonder schriftelijke toestemming van zijn vrouw. Deze bepaling werd alom gezien als een aantasting van de maritale macht en kreeg daarom in de volksmond het epitheton Pantoffelhedaartikel.

HET NJV-PREADVIES VAN J.C. VAN OVEN

De NJV heeft vanaf haar oprichting belangstelling gehad voor de rechtstoestand van de gehuwde vrouw.⁹ In 1882 verdedigde preadviseur Th. Borret de maritale macht nog als een door de natuur gegeven beginsel. Hij stelde slechts een bescheiden wetswijziging voor. Hij vond dat de vrouw eigenmachtig het gezag mocht uitoefenen, indien de man daartoe feitelijk niet

Twee personen met gelijke zeggenschap over een gemeenschappelijk vermogen was in strijd met het wezen van het huwelijk.

in staat was. Zij was namelijk slechts relatief de mindere, niet positief onbekwaam. Deze opvatting was in 1927 verlaten, toen Van Oven en A.G. Lubbers hun preadviezen over een mogelijke nieuwe regeling van het huwelijksgoederenrecht schreven. In de vraagstelling lag al als feit besloten dat de gehuwde vrouw handelingsbekwaam zou worden. Van Oven kon zich goed vinden in deze vaststelling: het debat zou nu een zuiver juridisch probleem betreffen: 'welke moeten nu, dit gegeven zijnde, de gevolgen zijn van beider handelingen ten aanzien van beider vermogen en ten aanzien van derden? Daarover kunnen wij juristen in vrede debat voeren, onafhankelijk van onze politieke of religieuze richting, onverschillig of wij vooruitstrevende feministen dan wel conservatief zijn, louter als jurist en niets dan jurist.' Hij hechtte aan het *juridische* karakter van het debat bijzonder veel waarde. De NJV-vergadering uit 1904 had zijns inziens geleden onder de citaten uit dichters over de zwakheid en charmes van de vrouw en was verdeeld geraakt in pro- en antifeministen.¹⁰ De belangrijkste vraag waarvoor Van Oven stond, betrof de kwestie of de gelijke handelingsbekwaamheid van man en vrouw te verzoenen was met de gemeenschap van goederen. Waarom zou dat niet kunnen? 'Omdat – zoo zegt men – als men man en vrouw voor de gemeenschap laat optreden, alles spaak loopt, want 'er kunnen geen twee grote masten op één schip zijn'.' Van Oven achtte deze stelling principieel onjuist: in een huwelijk moeten er juist wél twee grote masten – of zo men wil – twee kapiteins op het schip zijn, wil het aan zijn doel beantwoorden, want het is naar zijn aard een eenheid van twee gelijkwaardigen. 'In onzen tijd is dit ook geldende moraal: een man die zichzelf als heerscher over zijn vrouw en zijn gezin beschouwt, wordt als huis-tyran veracht, evengoed als een echtgenoot die zich en zijn kinderen door een heerszuchtige gade laat tyranniseeren als pantoffelheld geminacht wordt.' Een

5. Zie over de (historische ontwikkeling van de) rechtspositie van de gehuwde vrouw: Braun 1992, p. 15 e.v. en Van den Bergh 1999, p. 12 e.v.

6. Braun 1992, p. 161 e.v.

7. Canes 1908, p. 62 e.v.; Meijers 1924, p. 66 e.v.

8. Wet van 23 april 1936, Stb. 202.

9. Lokin en Jansen 1995, p. 51 e.v.

10. Van Oven 1927, p. 3 en 6.

door twee gelijkwaardigen uitgeoefende heerschappij is in verreweg de meeste gezinnen de realiteit en deze moet blijken in de bevoegdheid van beiden om met rechtsgevolg voor de gemeenschap te handelen, dat wil zeggen een aansprakelijkheid van de gemeenschap voor de verbintenissen van zowel vrouw als man en een beschikkingsrecht, toekomend aan diegene van de echtelieden, die het goed voor de gemeenschap heeft gekregen.¹¹ Van Oven was kort gezegd dus voorstander van een wettelijke regeling van een gemeenschap van goederen, met aan het hoofd daarvan zowel man als

maar hij handhaafde de man als beheerder van de gemeenschapsgoederen.¹⁴ Het ontwerp werd echter achterhaald door de voorstellen van E.M. Meijers (1880-1954), die een begin had gemaakt met de hercodificatie van het burgerlijke recht. Dit ontwerp ging uit van dezelfde uitgangspunten als dat van Wijers. Opnieuw klom Van Oven in de pen, 'met niet weinig tegenzin', zoals hij zelf schreef. Hij begon Cassandra-gevoelens te koesteren. 'Maar ja, het hindert mij toch wel zeer, dat als de dingen gaan zoals te voorzien is, er in negentienhonderd zoveel en zestig, een Nederlands B.W. zal worden ingevoerd dat nog immer de meerderheid der Nederlandse volwassen vrouwen niet volledig handelingsbekwaam maakt; waarin geenszins zal zijn verwezenlijkt de door artikel 16 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens geproclameerde gelijkheid van mannen en vrouwen; dat nog steeds merkbare sporen draagt van denkbeelden daterend uit de tijd van Napoleon.'¹⁵

Meijers had van de Tweede Kamer zekerheid gekregen over de rechtspositie van de gehuwde vrouw. Zij had naar aanleiding van vraagpunt 43 geconcludeerd: Aan de gehuwde vrouw moet volkomen handelingsbekwaamheid worden verleend. Er werden twee amendementen ingediend, waarvan er een sterk leunde op de voorstellen die Van Oven in 1927 had gedaan. Minister L.A. Donker (1899-1956) verwierp beide amendementen en wilde het laten aankomen op de openbare behandeling van het ontwerp-Meijers in de Tweede Kamer op 31 januari 1956.¹⁶ Hij werd echter ernstig ziek en op 4 februari 1956 overleed hij. Op 15 februari 1956 benoemde de Koningin de nieuwe Minister van Justitie: ... J.C. van Oven!¹⁷

MINISTER VAN JUSTITIE VAN OVEN

Door het plotselinge overlijden van Donker kreeg Van Oven op 74-jarige leeftijd op onverwachte wijze de kans om zijn reeds in 1927 gedane voorstellen in wetgeving te vertalen. Hij trad tot de verkiezingen aan het einde van 1956 toe tot het kabinet-Drees III. Van Oven was – evenals vele andere juristen – na zijn promotie lid geworden van de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB), die op 9 februari 1946 was opgegaan in de PvdA. Tot de bekendste juristen-leden van de VDB behoorden A. Kerdijk (1846-1905), Drucker, M.W.F. Treub (1858-1931), W.L.P.A. Molengraaff (1858-1931) en Meijers.

De VDB was een progressief-liberale partij. Het bijzondere van deze partij was dat zij – anders dan de benaming liberaal doet vermoeden – op vele terreinen een actieve rol van de staat voorstonden. In hun ogen werd staatsonthouding te vaak gehanteerd als een star dogmatisme. Het recht moest in overeenstemming worden gehouden met de steeds wisselende en snel veranderende levensvoorwaarden. Door middel van wetgeving diende een ongeoorloofde heerschappij van machtigen over zwakken beteugeld te worden, zonder overigens de zelfstandigheid van het individu prijs te geven. Het ging erom een juist evenwicht te

Zoals wel vaker in het verleden gebeurde, leidden de beschouwingen van de NJV tot een wetsvoorstel.

vrouw. Hij voorzag een regeling die weliswaar complex zou zijn (ik laat de details rusten), uniek in Europa, maar rechtvaardig. Hij werd op hoofdlijnen gesteund door de meerderheid van de NJV-vergadering.¹²

HET VERDERE VERLOOP

Zoals wel vaker in het verleden gebeurde, leidden de beschouwingen van de NJV tot een wetsvoorstel. Minister J. Donner (1891-1981) diende in 1930 een wetsontwerp in, waarin weliswaar de handelingsbekwaamheid van de gehuwde vrouw was vervallen, maar de man nog steeds als hoofd van de echtvereniging werd aangemerkt, de gemeenschap was behouden en de man het beheer van de goederen kreeg toegedeeld. Van Oven voelde zich deerlijk teleurgesteld. Het wetsvoorstel was een compromis tussen links en rechts. Mocht het wet worden, 'dan blijft het huwelijksgoederenrecht, wat het is, d.i. achterlijk'.¹³ Het ontwerp-Donner is niet in behandeling genomen: de crisistijd eiste alle aandacht op. Het is uiteindelijk op 5 mei 1948 ingetrokken.

Op 13 oktober 1949 kwam minister Th.R.J. Wijers (1891-1973) met zijn wetsontwerp tot opheffing van de handelingsbekwaamheid van de gehuwde vrouw. Hij had artikel 160 lid 1 oud BW dat de man aanwees als hoofd van de echtvereniging, geschrapt,

11. Van Oven 1927, p. 21-23. De NJV sprak overigens over handelingsbevoegdheid in plaats van -bekwaamheid.

12. Lokin-Jansen 1995, p. 61 e.v.

13. Van Oven 1930, p. 453 e.v. en 469 e.v.

14. Van Oven 1949, p. 765 e.v.

15. Van Oven 1955, p. 1 e.v. (citaat op p. 3-4).

16. Voor een uitvoerige bespreking: De Bruijn 1956a.

17. Voor de verschillende ontwerpen: Wiarda 1957, p. 138 e.v.

vinden tussen de belangen van het individu en die van de gemeenschap.¹⁸ J. Limburg, een prominent VDB-er, sprak als voorzitter van de NJV-vergadering van 1927, de verzamelde juristen als volgt toe: 'Maar de wet kan niet alles regelen. En dan is het van het grootste gewicht, dat haar bepalingen niet worden uitgelegd naar den kant van een streng subjectief individualisme, maar dat de uitlegger doordrongen is van de sociale roeping van de wet. Die sociale roeping kan in het huidig tijdsgewricht onmogelijk deze zijn, dat de getrouwde vrouw in de wettelijke onmondigheid blijft verkeren, die haar bij nagenoeg alle rechtshandelingen is opgelegd ...'¹⁹

De progressief-liberalen hadden een indrukwekkend wetgevingsprogramma opgesteld. Zij zijn erin geslaagd een deel van dit programma als wetgever te verwezenlijken. Bekende wetten die progressief liberalen tot stand brachten, zijn: de Arbeidswet 1889 (Kerdijk), de Faillissementswet 1892 en de regeling van het zeerecht in 1924 (Molengraaff) en de Wet op de arbeidsovereenkomst 1907 (Drucker). Ook Meijers was bij de opstelling van het nieuwe BW door de sociaal-politieke idealen van de VDB geïnspireerd. Hij had in 1937 betoogd dat de leuze, door Otto von Gierke (1841-1921) in 1882 geuit: Unser Privatrecht soll sozial sein oder es soll nicht sein, nog steeds onverzwakt haar betekenis had. Het is vanuit dit sociale gezichtspunt dat Meijers het gehele burgerlijke recht in ogen-schouw wenste te nemen om na te gaan, of het algemeen belang meer dan in het oude wetboek een plaats moest krijgen in het nieuwe. De ene burger mocht van de andere verlangen dat hij zich bij de uitoefening van zijn rechten en bevoegdheden als iemand met sociaal besef gedraagt.²⁰

Van Oven, bewogen door dezelfde sociaal-politieke idealen als Molengraaff, Drucker en Meijers, toog voortvarend aan het werk. Op 28 februari 1956 legde hij aan de Tweede Kamer een vraagpunt voor, dat als voorlopige conclusie kende: Bij verlening van handlingsbekwaamheid aan de gehuwde vrouw ware de wettelijke gemeenschap van goederen in die zin te

‘Trots zijn wij op deze vernieuwing, omdat Nederland hiermede nu eens op legislatief gebied met een originele vondst voorgaat in plaats van een vreemd stelsel over te nemen.’

Henri Rousseau (1844-1910)

regelen, dat de rechtspositie van man en vrouw ten aanzien van hun gemeenschappelijk vermogen gelijk is. De kamer stemde op 11 april met deze conclusie in met 56 tegen 16 stemmen. Zo was Van Oven in staat de door hem al in 1927 voorgestelde regeling tot wettekst te verheffen, op één uitzondering na. Hij kon niet voorkomen dat het amendement-Verkerk werd aangenomen, zodat artikel 160 lid 1 wederom als eerste zin kende: De man is het hoofd der echtvereniging. Op 2 mei 1956 nam de Tweede Kamer het gehele wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aan, de Eerste Kamer volgde op 12 juni 1956.²¹

SLOT

Van Oven slaagde, waar zijn voorgangers als minister faalden. Nederland had eindelijk een nieuw, modern en oorspronkelijk huwelijksgoederenrecht gekregen. Het hield een vereniging in van het beginsel van de gelijkheid van man en vrouw met de gemeenschapsgedachte, 'die niet alleen vaderlandse traditie is, maar ook, tenminste in de grote meerderheid der gevallen, het stelsel van huwelijksgoederenrecht, dat het meest bij het wezen van het huwelijk past. Trots zijn wij op deze vernieuwing, omdat Nederland hiermede nu eens op legislatief gebied met een originele vondst voorgaat in plaats van een vreemd stelsel over te nemen.'²² Hoewel het papier van de wet vermoedelijk niet zo heel veel aan de werkelijkheid veranderde, was de gelijkheid van man en vrouw voor de wet een forse stap

18. Vgl. Dudink 1997, p. 221 e.v.

19. J. Limburg, in: HNJV 1927-II, p. 7.

20. Jansen 2002, p. 17 e.v. met verwijzingen naar vindplaatsen.

21. Zie voor een commentaar De Bruijn 1956b.

22. NJB 1956, p. 516.

dichterbij gekomen, maar nog steeds niet volledig gerealiseerd. Pas in 1970 zou bijvoorbeeld de man als hoofd van de echtvereniging sneuvelen. Vandaag de dag is de gemeenschap van goederen niet langer het vanzelfsprekende uitgangspunt, de gelijkheid van man en vrouw evenmin. De onbekwame gehuwde vrouw lijkt te herleven. Het recht dient haar te beschermen, indien zij een te groot vertrouwen stelt in de financiële krachtigheid van hun man en banken haar niet waarschuwen voor de gevolgen van het aangaan van een overeenkomst van borgtocht ten behoeve van haar man.²³ Hoe dit ook zij, de wet tot opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw, die op 1 januari 1957 in werking trad, staat terecht bekend onder de naam *Lex-Van Oven*. Het minister-schap en zijn *Lex* vormden de bekroning van een vlekkeloze loopbaan, die hem gemaakt heeft tot een van de meest vooraanstaande Nederlandse civilisten van de twintigste eeuw.²⁴

Gebruikte literatuur

G.C.J.J. van den Bergh, 'Gehuwde vrouwen en (on)vermogen', in: *Eeuwige kwesties. Honderd jaar*

vrouwen en recht in Nederland. Jubileumuitgave Nemesis, Deventer 1999, p. 12 e.v.

M. Braun, *De prijs van de liefde. De eerste feministische golf, het huwelijksrecht en de vaderlandse geschiedenis*, Amsterdam 1992.

A.R. de Bruijn (a), 'Op weg naar de emancipatie der gehuwde vrouw', in: *WPNR* 1956/4428-4430.

A.R. de Bruijn (b), 'Ons gemoderniseerde huwelijksvermogensrecht', in: *WPNR* 1956/4465-4472.

S.G. Canes, *Critische Systematische Commentaar op de Wet op het Arbeidscontract*, Groningen 1908.

S. Dudink, *Deugdzaam liberalisme. Sociaal-liberalisme in Nederland 1870-1901*, Amsterdam 1997.

<http://www.parlement.com> (Mr. J.Ch. van Oven)

C.J.H. Jansen, 'De idealen van E.M. Meijers (1880-1954) ten aanzien van de herziening van het

Burgerlijk Wetboek', in: S.C.J.J. Kortmann e.a. (red.), *Ondeneming en 10 jaar nieuw burgerlijk recht*, Deventer 2002, p. 3 e.v.

J.H.A. Lokin en C.J.H. Jansen, *Tussen droom en daad. De Nederlandse Juristen-Vereeniging 1870-1995*, Zwolle 1995.

E.M. Meijers, *De Arbeidsovereenkomst met Aanteekeningen*, derde druk, Haarlem 1924.

J.C. van Oven, 'Het ontwerp-huwelijksgoederenrecht', in: *NJB* 1930, p. 453 e.v. en p. 469 e.v.

J.C. van Oven, 'Hoe moet, aangenomen dat de getrouwde vrouw volledige handelingsbevoegdheid krijgt, het huwelijksgoederenrecht geregeld worden?', in: *HNJV* 1927-I, p. 1 e.v.

J.C. van Oven, 'De handelingsbekwaamheid der gehuwde vrouw', in: *NJB* 1949, p. 765 e.v.

J.C. van Oven, 'De handelingsbekwaamheid der gehuwde vrouw', in: *NJB* 1955, p. 1 e.v.

Redactie NJB, 'Opmerkingen en Mededelingen', in: *NJB* 1956, p. 516.

R.P.J.L. Tjittes, *Bezwaarde verwanten*, oratie VU Amsterdam, Deventer 1996.

J. Wiarda, *Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht*, Eerste deel-Personenrecht, negende druk, Zwolle 1957. ■

23. Bijv. HR 1 juni 1990, NJ 1991, 759 (m.nt. C.JHB). Zie Tjittes 1996.

24. Lokin en Jansen 1995, p. 74. Van Oven bracht samen met staatssecretaris Van Berge de Wet administratieve rechtspraak belastingzaken in het Staatsblad en hij bracht eveneens de Wet op de stichtingen tot stand.

Het eerste politieverhoor en de advocaat

975

Er wordt wel beweerd dat de bijstand van een advocaat bij en vanaf het eerste politieverhoor van de verdachte niet nodig is als dat verhoor maar op een band wordt opgenomen.

In tal van andere landen is echter voorgescreven dat de verdachte vanaf het moment dat hij verdachte is, recht heeft op de bijstand van een advocaat. De inspiratie daartoe is afkomstig uit de veelgemaakte rechtswereld van de Verenigde Staten en in het bijzonder uit het arrest *Miranda versus Arizona*, waaruit ik citeer:

‘Wat de vereiste procedures betreft ... moeten de volgende regels strikt worden nagekomen: voorafgaande aan iedere ondervraging moet de betrokkene er op gewezen worden dat hij het recht heeft te zwijgen, dat iedere verklaring die hij aflegt tegen hem gebruikt kan worden en dat hij recht heeft op bijstand van een gekozen of toegevoegde advocaat. De verdachte kan afstand doen van deze rechten maar dat moet dan geheel vrijwillig, welbewust en bij volle verstand gebeuren. Geen enkele ondervraging kan echter doorgang vinden als hij op welke manier en op welk moment dan ook de wens te kennen geeft een advocaat te raadplegen alvorens iets te zeggen ...’

Waarom is een opname van het verhoor op band wel een verbetering maar toch niet afdoende? Het kan aangetoond worden door aandachtig kennis te nemen van een boekje in de serie Dwaalsporen van Han Israëls: *De bekentnissen van Ina Post*. Zij werd verdacht van en veroordeeld wegens moord op een 89-jarige vrouw. Zij heeft bekentnissen afgelegd die zij later heeft herroepen. Een belangrijke vraag was daarbij natuurlijk of zij, zoals zij stelde, onder dwang had bekend. Dwang heeft vele nuances en de dwang die juridische consequenties heeft is die van artikel 29 Sv: de strekking van die dwang moet zijn een verklaring te verkrijgen waarvan niet gezegd kan worden dat zij in vrijheid is afgelegd. Dat laat, helaas, ook

nog vele mogelijkheden open, maar daarover deze keer niet.

Kan uit bandopnames van de verhoren alleen altijd duidelijk en onomstotelijk blijken dat politieverhoren wel of niet de vrijheid van de verdachte hebben aangetast? Voor een antwoord op die vraag is beslissend wat uit bandopnamen *niet* kan blijken, in elk geval niet hoeft te blijken.

De studie van Israëls over de strafzaak van Ina Post is voor rechters, leden van het openbaar ministerie en in wat mindere mate voor advocaten in strafzaken van wezenlijk belang, vooral wanneer de auteur uitweidt over gestuurde bekentnissen. Bekentnissen op zich zeggen niet alles. Dat wist ook de wetgever toen hij bepaalde dat het bewijs door de rechter niet uitsluitend op de opgaven van de verdachte kan worden aangenomen (art. 341 lid 4 Sv). Ik meen dat vanuit Straatsburg bovendien argwanend wordt gekeken naar een bewijsvoering die naast de bekentenis een voor de schuld van de verdachte niets of weinig betekend ander bewijsmiddel opvoert en dat voldoende acht voor een bewezenverklaring, bijvoorbeeld wanneer de eigenaar van een gestolen goed zegt dat het goed verdwenen is, wat nog de hele mensenwereld behalve de eigenaar als dief mogelijk maakt. Het verbod geldt ook voor bekentnissen die details bevatten welke alleen de dader kan hebben geweten, maar als die in de bekentenis voorkomen zijn zij voor het bewijs vanzelfsprekend van veel groter belang dan de naakte bekentenis. De verhoerende ambtenaar zal er daarom op uit zijn een bekentenis met vooral zulke details te verkrijgen. En hier komt de sturing van de bekentenis en van de bekenners in het spel. Heeft de politie zulke details, waarvan zij op de hoogte is, in de mond gelegd van de verdachte? Ik vrees dat dat niet in strijd is met artikel 29 Sv, maar het tast de waarde van die, zonder sturing zo waardevolle bekentenis wel wezenlijk aan. De opname van het verhoor op band *kan* die sturing of het ontbreken daarvan aan de dag brengen maar er zijn sturingsmomenten waaraan een bandopname niet toekomt of zelfs niet toe kan komen. Israëls geeft daarvan, als gezegd, een mar-

kant voorbeeld. De verdachte in deze zaak heeft verklaard dat tijdens de beroving en de moord op het slachtoffer in de kamer of het huis waar dat gebeurde de telefoon was overgegaan. Dat dit inderdaad gebeurd was kon worden vastgesteld. Maar hoe kon de verdachte dat weten als zij toen niet, na eerst weggegaan te zijn, was teruggekeerd in het huis van het slachtoffer? Een van de (mogelijke) sturingsmomenten was, het relaas is van de verdachte als door Israëls weergegeven dat ‘toen zij eenmaal was begonnen met te vertellen over hoe zij de moord had gepleegd, een van de rechercheurs zijn hand uitstak naar de telefoon en vervolgens de hand boven de hoorn liet hangen terwijl hij vroeg: En? Wat ging er toen? Wat ging er toen? Dat was natuurlijk niet moeilijk te raden: de telefoon’.

Uit een bandopname kan niet blijken van dat gebaar met de telefoon. Maar een aanwezige advocaat zou dat zien en de zogenaamde ‘daderkennis’ zo voor dat deel ontcrachten. Ook het opnemen in de verhooruimte van foto’s van het slachtoffer, van de vrouw en de kinderen van de verdachte enzovoorts, waarmee gewerkt wordt om de verdachte emotioneel aan te tasten, zijn op een band niet waarneembaar. En er zijn ongetwijfeld veel andere sturingsmomenten die niet uit een bandopname kunnen blijken, maar mijn zoals altijd te kort schietende fantasie laat mij ook hier weer in de steek.

Maar daarom pleit ik met klem en harts-tocht, zoals ik een halve eeuw geleden al heb gedaan in het Tijdschrift voor Reclasering voor toepassing in het Nederlandse recht van *Miranda versus Arizona*. Ik zwijg er nu maar over dat op deze manier de vele correct verhoerende ambtenaren zich niet meer hoeven te laten welgevalen dat zij door de verdachte worden beticht van onfatsoenlijke praktijken.

Ik heb gelezen dat de Minister van Justitie voelt voor een proef voor wat betreft het toelaten van de advocaat bij het (eerste) politieverhoor. Dat is mooi maar waarom een proef? ■

Jan Leijten (oud A-G bij de Hoge Raad en oud-redacteur van dit blad)

Splitsingswet: kan de minister ingrijpen bij eventuele extra kosten?

976

Onlangs deed minister Brinkhorst van Economische Zaken in een moeilijk dossier een belangrijke toezegging. In het wetgevingsoverleg over zijn wetsvoorstel om de energiebedrijven te splitsen¹ zei hij: 'Als ik zeg dat de consument niet mag opdraaien voor de tijdelijke reorganisatiekosten, is dat een uitspraak waar u mij aan mag houden.' En: 'Er is voldoende ruimte om de afsplitsingskosten te absorberen en niet af te wentelen op de consumenten. Niet voor niets heb ik een DTe (Directie toezicht energie, onderdeel van de NMa, KW), die daar zeer nauwkeurig op toeziet.'²

Hoewel de kosten en de baten van zijn wetsvoorstel nog onzeker zijn³, is de minister ervan overtuigd dat de baten uiteindelijk de kosten zullen overstijgen. Deze toezegging aan de Tweede Kamer – de minister verbindt als het ware zijn politieke lot aan de consequenties van de splitsing voor de consument – heeft alles te maken met vertrouwen, een belangrijk gegeven in de politiek.

De hamvraag in verband met deze toezegging is welke bevoegdheden de minister op dit moment heeft om ervoor te zorgen dat de consumenten niet de dupe worden van eventuele kosten van de splitsing. Heeft de minister voldoende bevoegdheden om in te grijpen ter bescherming van de consument? Ik zal hieronder eerst ingaan op de bevoegdheden voor de minister om de tarieven te beïnvloeden en vervolgens op zijn bevoegdheden om de publieke aandeelhouders van de energiebedrijven te beïnvloeden.

In de energiesector zijn de twee belangrijk-

ste soorten tarieven die aan de consument worden berekend de transporttarieven en de leveringstarieven. Grof gezegd kan gesteld worden dat de transporttarieven gereguleerd zijn, hetgeen niet opmerkelijk is gezien het natuurlijke monopolie van de netwerken. De leveringstarieven zijn juist overgelaten aan de krachten van de markt en dus vrij. Correkter is het daarom om te spreken van transporttarieven en leveringsprijzen.⁴

Hieronder ga ik eerst in op de transporttarieven en vervolgens op de leveringstarieven. Daarna komt de invloed van de minister op de aandeelhouders aan de orde. De minister stelt regels vast met betrekking tot de tariefstructuren en de voorwaarden waartegen afnemers worden aangesloten op het netwerk en waartegen transport van elektriciteit en gas wordt verricht.⁵ De gezamenlijke netbeheerders elektriciteit sturen vervolgens een voorstel voor de tariefstructuren en voorwaarden naar de raad van bestuur van de Nederlandse mededingingsautoriteit (NMa)⁶, die ze vervolgens vaststelt in een besluit dat ook wel de Tarieencode wordt genoemd.⁷ De tariefstructuren worden derhalve uiteindelijk door de NMa vastgesteld. Elke netbeheerder stuurt tevens jaarlijks voor 1 oktober een voorstel voor de door hem ten hoogste te hanteren transport- en aansluittarieven naar de NMa.⁸ Net als de tariefstructuren, worden de transporttarieven uiteindelijk door de NMa vastgesteld.⁹ Het handelen van de NMa is op dit punt uitgebreid genormeerd in de wet. De wet noemt allerlei factoren die de NMa bij de vaststelling

dient mee te wegen tot en met de formule aan de hand waarvan de *transporttarieven* worden berekend.¹⁰ Het uitgangspunt hierbij is dat de tarieven kostengeoriënteerd zijn.¹¹

De NMa stelt de structuren en de transporttarieven vast en niet de minister. Aangezien de NMa sinds 1 juli 2005 een zelfstandig bestuursorgaan is, is het de minister niet toegestaan om bijzondere aan-

1. Kamerstukken II 2005/06, 30 212, nr 2.

2. Kamerstukken II 2005/06, 30 212, nr 15, p. 49.

3. Zie het CPB-rapport van M. Mulder, V. Shestalova & M. Lijesen, *Vertical separation of the energy-distribution industry. An assessment of several options for unbundling*, CPB-document nr 84, Den Haag: CPB 2005.

4. Zie ook H.P.A. Knops, 'Overheid en wetgeving op energiegebied', in: M.E. Hehenkamp en J.B.J. Koevoet (red.), *Jaaruitgave Inkoop van energie*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2004, p. 15-65.

5. Art. 26b Elektriciteitswet 1998.

6. Art. 27 Elektriciteitswet 1998 en art. 12a Gaswet.

7. Art. 36 Elektriciteitswet 1998 en art. 12f Gaswet.

8. Art. 41b Elektriciteitswet 1998 en art. 81b Gaswet.

9. Art. 41c lid 1 Elektriciteitswet 1998 en art. 81c lid 1 Gaswet.

10. Art. 41b Elektriciteitswet 1998.

11. Kamerstukken II 2003/04, 29 372, nr 11, p. 29 (Nota van wijziging).

wijzingen aan de NMa te geven. Wel kan hij beleidsregels vaststellen voor het met betrekking tot de uitoefening van de aan de NMa toegekende bevoegdheden.¹² Deze bevoegdheid helpt hem echter niet om invloed uit te oefenen op de transporttarieven. De wet normeert immers op dat punt het handelen van de NMa uitgebreid. Een aanwijzing van de minister aan de NMa om de tarieven zodanig vast te stellen dat geen tariefverhogingen door de splitsing mogen plaatsvinden, verdraagt zich naar mijn mening niet met het systeem van de wet. In de wet worden immers alle factoren waarmee rekening moet worden gehouden, expliciet genoemd. De wet laat de NMa ook niet de ruimte om zelf op dit punt een van de wet afwijkend beleid te gaan voeren. De minister zou wel de ministeriële regeling waarin hij regels met betrekking tot de tariefstructuren en voorwaarden vastlegt, kunnen wijzigen, zodat de NMa rekening zal moeten houden met eventuele kosten door de splitsing. Dit zou echter een gekunstelde omweg zijn, gezien het algemene karakter van de ministeriële regeling in kwestie.

De overheidsinvloed op de *leveringsprijzen* is aanzienlijk kleiner dan die op de transporttarieven. De leveringsmarkt is geliberaliseerd en sinds 1 juli 2004 kan iedereen zijn eigen leverancier kiezen. Op de leveringsprijzen die worden berekend aan grootverbruikers hebben de NMa noch de minister invloed omdat deze markt volledig is vrijgegeven. De leveranciers moeten wel over een leveringsvergunning beschikken om te mogen leveren aan kleinverbruikers¹³ en aan deze vergunning is de plicht gekoppeld om energie te leveren tegen redelijke tarieven en voorwaarden aan iedere kleinverbruiker die daarom vraagt.¹⁴ De minister is bevoegd deze vergunning te verlenen

maar de bevoegdheid wordt namens hem door de NMa uitgeoefend. De NMa ziet erop toe dat deze prijzen redelijk zijn en kan onder omstandigheden een maximumtarief vaststellen (en niet de minister!). Deze bevoegdheid heeft de NMa wanneer de effecten van een doelmatige bedrijfsvoering, die mede inhoudt de inkoop van elektriciteit en van energiebronnen bestemd voor opwekking daarvan, in onvoldoende mate leiden tot kostenverlaging.¹⁵ Dit wil zeggen dat de NMa erop toeziet dat efficiencyvoordelen door de energiebedrijven daadwerkelijk worden doorgegeven aan de consumenten. Het is naar mijn mening de vraag of op deze grondslag door de NMa kan worden ingegrepen wanneer bij een leverancier een kostenstijging plaatsvindt als gevolg van de splitsing. Mocht dit wel het geval zijn, dan nog moet geconstateerd worden dat de NMa en niet de minister de bevoegdheid heeft om een maximumtarief vast te stellen, en de minister kan de NMa geen bijzondere aanwijzingen geven.

Al met al ben ik van mening dat er goed aan zou worden gedaan expliciete bevoegdheden in de splitsingswet te creëren zodat de Minister kan ingrijpen als de nood aan de man komt. Maar stel dat deze instrumenten gecreëerd worden en de kosten binnen de energiebedrijven zullen moeten worden gecompenseerd, zoals de Minister zelf aangeeft. Dan rijst een tweede punt van zorg. De aandeelhoudende provincies en gemeenten zullen dit in de portemonnee voelen omdat de energiebedrijven bij interne compensatie een kleinere winst zullen maken. Dit zal ten koste gaan van hetgeen provincies en gemeenten hebben te besteden in het algemeen belang en daarmee ten koste van de burgers.

Bovendien heeft de minister dan geen in-

vloed op de wijze waarop de aandeelhoudende overheden zullen gaan bezuinigen. Hij heeft immers geen bevoegdheden om de provincies en gemeenten te vertellen hoe zij hun verliezen compenseren. Het behoort tot de autonomie van de gemeente om deelnemingen aan te gaan, te beheren en om om te gaan met tegenvallende resultaten. Immers als er geen hogere regeling is (de bovengrens) en zolang de gemeente of provincie niet treedt in de bijzondere belangen van de ingezetenen (de ondergrens), behoort een aangelegenheid tot de gemeentelijke of provinciale huishouding en is deze in dit opzicht autonoom.¹⁶ Zo zouden ze zich genoodzaakt kunnen zien bepaalde belastingen te verhogen om het ontstane tekort op de begroting te compenseren.

Dus linksom of rechtsom: de burger betaalt (eventueel als consument) voor de kosten van de splitsing! ■

K. Wilkeshuis (promovenda en docent bij de Afdeling Staats- en bestuursrecht van de VU. Zij werkt aan een promotieonderzoek over het waarborgen van publieke belangen op gereguleerde markten, waaronder de energiemarkt.)

12. Art. 5d lid 1 Mededingingswet.

13. Art. 95a Elektriciteitswet 1998 en art. 43 lid 1 Gaswet.

14. Art. 95b lid 1 Elektriciteitswet 1998 en art. 44 lid 1 Gaswet.

15. Art. 95b lid 2 en 3 Elektriciteitswet 1998 en art. 44 lid 2 en 3 Gaswet.

16. C.A.J.M. Kortmann, *Constitutioneel recht*, Deventer: Kluwer 2005, p. 513.

Hoog tijd voor een bevolkingsbeleid

977

Duizenden jaren lang is van bovenaf de wens van vrouwen om hun geboortes te regelen zoveel mogelijk gefrustreerd door verspreiding van kennis over voortplanting en anticonceptie te belemmeren en abortus provocatus streng te vervolgen en te bestraffen, zowel van de vrouw zelf als van de aborteuse(eur).¹ Het aangename gevolg ervan was voor de naties (en andere gemeenschappen), aangezien die permanent over ruimschoots voldoende 'natuurlijke' aanwas beschikten. Het onaangename gevolg was voor de vrouwen, aangezien die aan de lopende band kinderen moesten krijgen en groot brengen, zonder voldoende invloed te kunnen uitoefenen op de vaak beschamend slechte levensomstandigheden van die kinderen en zichzelf.

De laatste eeuw hebben veel westelijke naties zich ontwikkeld tot 'welfare states'. Het resultaat daarvan is geweest dat het economisch profijt van kinderen aldaar nagenoeg geheel bij de natie is komen te liggen.² Niet langer vormen kinderen de sociale zekerheid voor hun ouders in geval van ziekte, gebrekkigheid en ouderdom. Neen, mensen krijgen hun sociale zekerheid van overheidswege, of zij nu wel of niet kinderen hebben grootgebracht. Voor zover zij dat wél hebben gedaan, vormen die kinderen, éénmaal volwassen en aan het werk, door belastingen, sociale premies en pensioenpremies af te dragen, de sociale zekerheid voor allen.

Kortom, kinderen zijn de 'gouden eieren' van de gemeenschap en hun moeders de 'kippen met de gouden eieren'.

Het zou in de verwachting liggen dat samen met de ontwikkeling van de 'welfare state' adequate voorzieningen tot stand zouden zijn gebracht voor de 'kippen met de gouden eieren'. Maar neen. Het omgekeerde heeft plaatsgevonden. Doorgaans is een buitengewoon ondoorzichtig, veelomvattend geheel aan verlichtingen, vrijstellingen, tegemoetkomingen, uitkeringen en extra's in het leven geroepen dat oorspronkelijk centreerde rond de gehuwde man; later rond de kostwinner van twee volwas-

senen in één huishouden of de meest verdienende van die twee.

De rechtsgrond daarvoor heeft permanent volledig ontbroken. Een gezonde huisvrouw is namelijk geen last maar een baat. En voor de moeders en de kinderen bleef en blijft er van de met een beroep op de algemene solidariteit verkregen geldstromen, nadat het leeuwendeel aan de meest verdienende partners was uitgekeerd, bitter weinig over. Nog sterker: zodra moeders gaan verdienen, legt de overheid hun extra zware lasten op, omdat bij de belastingen en premieheffing, in strijd met het draagkrachtbeginsel, niet of nauwelijks rekening wordt gehouden met de kosten die voor hen onvermijdelijk zijn om betaalde arbeid te kunnen verrichten. Meest verdienenden worden dus onterecht bevoordeeld; moeders wordt onterecht het nodige onthouden en bovendien worden zij in hun betaalde arbeid onevenredig zwaar belast³, ten gunste van de meestverdienenden.

Het was dus te verwachten dat het geboortecijfer zou vallen als een baksteen, zodra effectieve anticonceptie en medische abortus beschikbaar zouden komen. Wie de jaarstatistieken van de oude Europese-Unie-lidstaten bekijkt kan het verloop ervan precies volgen. Zodra die beschikbaarheid wordt gerealiseerd, ziet men een sterke daling van het aantal geboortes en van het aantal kinderen per vrouw⁴, van het abortuscijfer⁵, en van het aantal sterfgevallen ten gevolge van complicaties bij zwangerschap en bevalling⁶ (dus: van illegale abortus).

Veel langer dan vergelijkbare landen heeft Nederland een relatief hoog geboortecijfer gehad. Toen dat buitengewoon sterk daalde⁷ tussen 1964 en 1975, deed zich tegelijkertijd een ander verschijnsel voor: jaar in jaar uit groeide het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd, doordat de kleine geboortecohorten uit de crisistijd van de jaren 1930 eruit groeiden en de zeer grote geboortecohorten van de na-oorlogse baby-boom-periode⁸ er in. De vrouwen van Nederlandse afkomst kregen dus wel veel

minder kinderen, eerst gemiddeld 3,8, nu 1,4, maar wegens de leeftijdsopbouw van de bevolking was dat minder duidelijk waarneembaar.

Inmiddels deed zich een ander verschijnsel voor: aan de 'gastarbeiders' werd 'gezinshereniging' toegestaan, die de Nederlandse kostwinnerspolitiek ook uiterst aantrekkelijk voor hen had gemaakt. Zo werd een explosie veroorzaakt van immigrerende, barensbereide bruiden van mediterrane herkomst. Hoewel deze vrouwen zich opmerkelijk snel hebben aangepast aan het huidige voortplantingspatroon hier – vermoedelijk dankzij het uitmuntende anticonceptiebeleid van de Nederlandse huisartsen – ligt hun Total Fertility Rate (TFR) toch duidelijk hoger dan bij autochtone vrouwen. Ook krijgen zij hun kinderen gemiddeld op jongere leeftijd.

Bij een onwenselijk lage algemene TFR zou een hogere allochtonen-TFR welkom zijn, ware het niet dat door een falende inburgerings- en integratiepolitiek een te gering percentage van hun kinderen zijn aan te merken als 'gouden eieren'. Uit

1. Coen van Tricht, *Abortus, het recht van de vrouw*, W. de Haan Bussum.
2. Galinka Ehrenfest, *De ooiëvaarregeling*. *Hollands Maandblad*, september 1970 en oktober 1972. Hieke Sniijders-Borst, *Het profijtbeginnel*. *NJB* 1990.
3. *Nog steeds geen volledige aftrek van de kosten van vervanging bij de taken thuis. Tot 1973 al het inkomen van de gehuwde vrouw bij de man belast tegen zijn toptarief zonder enige aftrek van vervangingskosten; van 1941 tot 1960/62 straf tarief, daarna licht gemitigeerd; vanaf 1973 normaal bij (wat) hogere inkomens.*
4. *Total Fertility Rate (TFR); in Nederland 1,6; om de vorige generatie te vervangen is 2,1 nodig.*
5. *Per 1000 vrouwen tussen de 15e en 45e verjaardag.*
6. *Zie noot 5.*
7. Hieke Sniijders-Borst, *'Het niet erkende klassieke grondrecht'*, *NJB* 1985.
8. *De babyboom beslaat – anders dan vaak wordt geschreven – de periode van 1943 tot en met 1972. Het aantal geboorten in een jaar (geboortecohort) lag toen gemiddeld op circa 230 000 met uitschieters van bijna 270 000 in 1946, 1947 en 1969 (effect Humanae Vitae).*

economisch oogpunt zullen zij voor de gemeenschap per saldo minder rendement genereren. Zij zullen namelijk minder vaak werk hebben en minder goed betaald werk, zodat zij minder belasting en premies zullen opbrengen. Tevens zullen zij reeds op jeugdige leeftijd meer beslag leggen op gemeenschapsgelden⁹ met name door hogere werkloosheid, ziekte, invaliditeit en criminaliteit.

Sinds het begin van de spectaculaire daling van het geboortecijfer ruim veertig jaren geleden is het anti-moeder-en-kind-beleid van de Nederlandse overheid te weinig bijgesteld. Soms is het nog verscherpt, bijvoorbeeld door het nog minder betaalbaar maken van de kinderopvang met ingang van 2005 en de straffe verlaging van de kinderbijslag eind 1994 voor kinderen die op of na 1 januari 1995 zouden worden geboren¹⁰. De alimentatie voor gescheiden vrouwen is sinds 1 juli 1994 gelimiteerd, zodat vaders nog minder dan tevoren in de financiële gevolgen van de kinderopvoeding hoeven bij te dragen. Bij een echtscheiding na 1 januari 1998 is (het deel van) het bijzonder nabestaandenpensioen (van na die datum) vervallen. Het kinderlijk erfdeel is sinds 2004 tot een illusie in de verre toekomst gemaakt, terwijl de overheid zich nog

steeds onvoldoende inspant om de kinderalimentatie voor nu te (helpen) innen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vrouwen in Nederland en in de hele Europese Unie veel meer kinderen wensen dan zij durven te krijgen¹¹. In het algemeen ligt het door vrouwen gewenste aantal zelfs boven het maatschappelijk wenselijk aantal¹², terwijl het aantal geborenen per vrouw daar ver en ver onder blijft. Het onrechtvaardige en contraproductieve beleid heeft de kippen met de gouden eieren dus, tegen hun wil, grondig van de leg gebracht.

Inmiddels is de babyboomgeneratie grotendeels uit de vruchtbare leeftijd gegroeid. De generaties jonge vrouwen zijn klein en voor een snel groeiend percentage van allochtone komaf. Dit houdt in dat zich nu tegelijkertijd twee scenario's gaan voltrekken: het aantal geboortes zal van jaar tot jaar afnemen, mogelijk zelfs tot 140 000; en het percentage van allochtone komaf zal aanzienlijk oplopen (van 22% nu tot mogelijk reeds 45% in 2025). Dit alles is te wijten aan een niet onder ogen zien enerzijds van de noodzaak om de gezinsetegemoetkomingen te richten op hen die de kinderen zullen krijgen en grootbrengen en anderzijds voor de majeure nadelen van grote golven immigranten uit volstrekt an-

dere culturen zonder zorg te dragen voor inburgering en integratie.¹³

De laatste tijd zijn er, na tientallen jaren stilzwijgen of onwaarheden, eindelijk geluiden te horen die een gericht en verstandig bevolkingsbeleid bepleiten. Een minister van Bevolkingsbeleid werd gesuggereerd of tenminste een commissie.¹⁴

Het is te hopen dat deze geluiden niet overstemd worden door 'hypes'. Want het is, al decennia, de hoogste tijd voor een effectief en evenwichtig bevolkingsbeleid. ■

Hieke Snijders-Borst (publiceert over vrouw, recht en geld)

9. CBS, *Bevolkingstrends*, 2003, 1, p. 42 e.v., i.h.b. grafiek 7.

10. *Eerbied voor de nascituri had gevergd dat de verlaging eerst zou zijn ingegaan voor ná 1 oktober 1995 geboren.*

11. *Voor Nederland geen cijfers beschikbaar. In Spanje 2,7 gewenst; 1,4 gerealiseerd.*

12. *In het overvolle Nederland is dat 1,8 à 2,0.*

13. *Waarvoor het niveau van hen die de vervolgopleiding verlaten daalt. CBS, Bevolkingstrends, 2003, 2, p. 45 e.v.*

14. *Buitenhof, 12 februari 2006.*

Geschillencommissies naast Rechtspraak

978 REACTIE

Kantonrechter of geschillencommissie in consumentenzaken: de feiten op een rij

In het artikel 'Kantonrechter of geschillencommissie in consumentenzaken: de feiten op een rij', van mr. E. Bauw en mr. drs. R.C. Hartendorp (*NJB* 2005/44, p. 2304), schrijven zij dat de consument meer keuzemogelijkheden voor de oplossing van zijn geschillen moet krijgen en dat niet voor een 'eenpansgerecht' moet worden gekozen. Zij baseren deze stellingname op het 'Actieprogramma een versterkte consumentaliteit' van de staatssecretaris

van Economische Zaken. Hierin beveelt de staatssecretaris ondermeer aan om het gebruik van geschillencommissies te bevorderen.

Marktinitiatief

Bauw en Hartendorp maken in hun artikel een vergelijking tussen de kantongerechtsprocedure en het aanhangig maken van een klacht bij de geschillencommissies waarbij zij vooral inzoomen op snelheid en kosten van beide procedures. Zij komen tot de conclusie dat de voordelen van de geschillencommissies ten opzichte van de kantonprocedure op deze punten minder groot zijn dan wel wordt verondersteld.

De auteurs gaan echter voorbij aan de meer principiële achterliggende vraag of het in het geval van eenvoudige consumentengeschillen wel noodzakelijk of zelfs wenselijk is dat gebruik wordt gemaakt van een gerechtelijke procedure met alle daarbij behorende formaliteiten en daaraan verbonden (maatschappelijke) kosten. Voor die gevallen waarin ondernemers en consumenten in staat zijn zelf hun onderlinge conflicten te beslechten kan rechterlijke tussenkomst in ieder geval achterwege blijven en kan de rechtspraak zich concentreren op die zaken waarin rechterlijke tussenkomst beslist noodzakelijk is. De geschillencommissies voor consu-

mentenzaken zijn een goed voorbeeld van de wijze waarop de markt zelf passende methoden voor geschilbeslechting heeft ontwikkeld en toepast.

Nadeel – waar de schrijvers van het artikel overigens niet op ingaan – is evenwel dat dit systeem van zelfregulering afhankelijk is van de welwillendheid van brancheorganisaties en bij hen aangesloten ondernemers.¹ Het is daarom dat de ministeries van Economische Zaken en Justitie gezamenlijk initiatieven ondersteunen om de bekendheid van het instituut geschillencommissies onder ondernemers te vergroten en eventuele drempels tot aansluiting bij een geschillencommissie weg te nemen.

Actieprogramma een versterkte consumentaliteit

In het artikel van Bauw en Hartendorp wordt geredeneerd vanuit het juridisch paradigma, echter het 'Actieprogramma een versterkte consumentaliteit' kent een breder paradigma. Hierbij staat het vertrouwen van de consument centraal. Dat dit vertrouwen niet alleen gebaseerd is op de (juridische) oplossing van geschillen is evident. Dit blijkt ook aan de mix van maatregelen die worden voorgesteld om dit vertrouwen te versterken. Juist binnen dit bredere perspectief past de oplossing van geschillen met behulp van een geschillencommissie.

Alleen een branche(organisatie) die haar zaken goed voor elkaar heeft en beschikt over goede algemene voorwaarden, kan een geschillenregeling en een bijbehorende commissie in het leven roepen. De regeling moet – in navolging van de algemene voorwaarden – aan een behoorlijk aantal eisen voldoen. De ondernemer bewijst dat hij of zij het vertrouwen van de consument waard is. Dit blijkt ondermeer uit de unieke nakomingsgarantie die de brancheorganisatie afgeeft aan de SGC waarbij men instaat voor de nakoming van de uitspraken van de geschillencommissie. Hiermee worden executieproblemen die zich na een rechtelijke uitspraak wel kunnen voordoen op voorhand voorkomen.

Dit past ondermeer in de visie die is opgenomen in het advies van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling Toegang tot Recht², 4.3. een herkenbaar en vertrouwenwekkend rechtsklimaat.

De schrijvers van het artikel vergelijken de procedures van de kantonrechter met die van de Geschillencommissie. Hierbij suggereren zij dat de procedure bij de kan-

tonrechter korter is dan die bij de Geschillencommissie. Uit de vergelijking van de gegevens wordt niet duidelijk hoe gemeten wordt.

Uit 'klanttevredenheidsonderzoeken' die de SGC doet bij consument en ondernemer blijkt dat de behandeltijd als lang wordt ervaren. De tevredenheid over de procedures, bejegening en behandeling van geschillen wordt echter als goed tot zeer goed gekwalificeerd. Omdat het bestaansrecht van de SGC alleen gegarandeerd blijft wanneer wij voldoen aan de verwachtingen en wensen van onze klanten en zijn we voortdurend bezig om het motto dat we voeren: goed, goedkoop en snel' aan te passen aan de mogelijkheden die er zijn.

Snel:

In 2003 is de SGC met behulp van de Six Sigma methode begonnen om alle procedures te analyseren. Hieruit is het zogenaamde 100 dagen plan ontstaan. In het kort komt het erop neer dat een 'normale' procedure binnen 100 dagen moet zijn afgerond. Hierbij start de procedure met de klacht van de consument of ondernemer en eindigt deze met de ontvangst van het bindend advies.

De resultaten van dit project hebben zich inmiddels vertaald in een gestage reductie van de behandelduur. Was de gemiddelde behandelduur over 2004 nog 6.1 maanden, de gemiddelde behandelduur over 2005 is uitgekomen op 5.0 maanden en naar verwachting zal de behandelduur over 2006 zich bevinden in de richting van 4.0 maanden.

Als interne doelstelling heeft de SGC zich voorgenomen in 2007/2008 het 100 dagen plan te realiseren.

Dit ondanks de stijgingen van het aantal daadwerkelijk te behandelen zaken. In 2004 was er sprake van een 25% groei en in 2005 was de groei meer dan 10%.

In 2004 was er sprake van een groei in klachten van 25%, in 2005 kregen we nog eens 10% meer klachten binnen. Voor het opvangen van deze groei en voor het realiseren van de doelstellingen zijn we met een aantal projecten van start gegaan.

Een van deze projecten is het E-SGC project. Dit project wordt financieel ondersteund door het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Justitie, Directie Toegang Rechtsbestel.

en heeft ten doel:

- het digitaal indienen van geschillen en het kunnen volgen van de procedure

(toegankelijkheid en transparantie);

- het laten kennis nemen van het stramien dat in uitspraken van de desbetreffende geschillencommissie onderkend kan worden (voorspelbaarheid en transparantie);
- het opzetten van een bedrijvenregister waarbij meteen bekend is of een bedrijf aangesloten is bij de SGC;
- het ondersteunen van de interne bedrijfsvoering.

Overigens is het nu al mogelijk voor consumenten en ondernemers om bij de Geschillencommissies Bankzaken en Hypothecaire Financieringen en de Geschillencommissie Energie & Water de klacht digitaal in te dienen. Ook kan men inzicht krijgen in het stramien in de uitspraken voor diverse onderwerpen in deze geschillencommissies. In 2006 dient de complete implementatie te worden afgerond.

Goed

De geschillencommissie bestaat uit drie personen: de voorzitter is iemand met een juridische achtergrond (vaak rechters en advocaten), en de beide anderen worden voorgedragen door de brancheorganisatie en een consumentenorganisatie en benoemd door het bestuur van de SGC. Door die samenstelling heeft de Geschillencommissie een breed perspectief op de klachten die worden voorgelegd en is haar onafhankelijkheid en onpartijdigheid gegarandeerd.

Daarnaast worden er een groot aantal deskundigenberichten opgesteld. Hierbij gaat de deskundige op locatie onderzoeken wat de kern van het geschil is en maakt een deskundigenrapportage ten behoeve van de geschillencommissie. Nieuw is dat inmiddels een groot aantal deskundigen opgeleid zijn tot bemiddelingsdeskundige. Na het behalen van een gecertificeerde mediationopleiding krijgt de deskundige de bevoegdheid om partijen te begeleiden bij een schikkingsopgave. Dit leidt jaarlijks tot enkele honderden schikkingsovereenkomsten.

De consistentie van uitspraken van de geschillencommissies wordt op twee manieren bewaakt. Allereerst beschikt iedere

1. Afgezien van die sectoren waarin aansluiting bij een geschillencommissie wettelijk is verplicht gesteld, zoals bij markten in transitie.

2. Toegang tot recht, december 2004.

geschillencommissie over een handleiding met daarin de lijn van de geschillencommissie. Deze jurisprudentie wordt aan ieder lid van de geschillencommissie verstrekt om een eenduidige lijn te kunnen voeren. Daarnaast beschikt iedere geschillencommissie over een kwaliteitsbewaker die iedere uitspraak meeleest en daar waar nodig becommentarieert voorlegt aan de geschillencommissie. Hiermee wordt de eenheid van uitspraken bewaakt. Op dit moment wordt deze lijn van de geschillencommissie ook toegevoegd aan de E-SGC applicatie.

Hiermee wordt het voor consumenten en ondernemers mogelijk zelf te beoordelen wat de lijn van de geschillencommissie is op diverse onderwerpen. Dit zal bijdragen aan het zelfregulerend vermogen in de desbetreffende branche.

Naast voornoemde ontwikkelingen zal ook begin 2006 een wetenschappelijk onderzoek aanvragen. Dit onderzoek richt zich op de uitspraken van de geschillencommissies. De vraagstelling van het onderzoek is:

'Welke lessen kunnen uit de uitspraken van de geschillencommissies van de SGC getrokken worden onder meer ten aanzien van:

- de onderwerpen van geschil;
- de rol van de Algemene Voorwaarden bij de beslechting van geschillen.'

Dit onderzoek wordt geïnitieerd vanuit het ministerie van Economische Zaken en wordt gedragen door alle betrokken die

een rol spelen bij consumentenvoorwaarden en consumentengeschillen (Consumentenbond, VN)-NCW, MKB-Nederland, SER-CCA, SGC).

Om alle inhoudelijke en organisatorische ontwikkelingen te borgen heeft de SCG zich laten certificeren op ISO-9001:2000 niveau. Hiermee is de SGC een van de weinige geschilbelechners, zo niet de enige, die zich onafhankelijk laat toetsen.

Goedkoop

Onder goedkoop verstaat de Stichting betaalbaar en haalbaar voor consumenten en ondernemers. Feitelijk gaat het over drempels die partijen ervaren als zij een geschil willen voorleggen aan een geschillencommissie.

Uit onze klanttevredenheidsonderzoeken blijkt dat de voorlichting als ruim voldoende wordt ervaren.

Uit de vergelijking die de schrijvers hebben getrokken blijkt dat in 98% van de consumentenzaken die worden aangebracht bij de kantonrechter een beroep wordt gedaan op (gesubsidieerde) rechtsbijstand tegenover 17% bij de geschillencommissies. Blijkbaar ervaren consumenten de weg naar de kantonrechter als complex. Uit kostenoverweging lijkt een verdere stimulering van de weg naar de geschillencommissies dus in de rede te liggen. Maatschappelijk gezien is dat kostenefficiënt.

Conclusie

Naast alle initiatieven die er gaande zijn voor verbetering van de positie van de consument en ondernemer (klachtenbrochure Sociaal Economische Raad, verbreding en verdieping www.staiksterk.nl, ontwikkelingen SGC) zou een initiatief vanuit bijvoorbeeld de Raad voor de Rechtspraak wenselijk zijn om in kaart te brengen welke consumentengeschillen nog worden aangebracht bij de rechter. Immers het kabinetsbeleid is erop gericht dat het aantal consumentengeschillen bij de rechter afneemt en de schrijvers hebben aangetoond dat het zowel maatschappelijk gezien (kosten rechtsbijstand) als voor individuele consumenten het financieel aantrekkelijk is zich te wenden tot een geschillencommissie.

Een project zoals Mediation naast Rechtspraak maar dan gericht op Geschillenbeslechting naast Rechtspraak lijkt op voorhand al een (financieel) succes.

De (digitale) ontwikkelingen bij de rechtelijke macht die worden genoemd in het artikel lijken nog enkele jaren op zich te laten wachten. Voor die tijd zal de SGC haar transformatie naar een digitaal ondersteunde voorziening hebben afgerond. Een voorziening die past in de Europese ontwikkelingen op het gebied van de Small Claims procedures waarbij de SGC zich ziet als de Small Claims instantie op het gebied van consumentengeschillen. ■

H.P. Kuipers (directeur Stichting Geschillencommissies voor Consumentenzaken)

Naschrift

979

Bij onze vergelijking is het perspectief van de consument leidend geweest. Kuipers betreft in zijn reactie nog een aantal andere aspecten van geschilbeslechting in consumentenzaken. Zo gaat hij in op de principiële vraag of particuliere geschilbeslechting boven overheidsrechtspraak te verkiezen valt, de maatschappelijke kosten voor de geschilbeslechting en maatregelen ter bevordering van de rechtseenheid binnen de uitspraken van geschillencommissies. Deze perspectieven zijn ook interessant, maar gaan voorbij aan de centrale vraag van ons artikel: bij welke procedurevorm

is de consument het meest gebaat. Bij de beantwoording van deze vraag hebben wij geen stellige conclusies getrokken in het voordeel van de ene of de andere procedurevorm, maar hebben eerst en vooral de feiten op een rij gezet en voor zichzelf laten spreken. In ons naschrift zullen wij ons, gezien de beschikbare ruimte, beperken tot de delen van de reactie die ingaan op deze centrale vraag.

Aanleiding voor ons artikel *Kantonrechter of geschillencommissie in consumentenzaken: de feiten op een rij* is de veelgehoorde maar niet onderbouwde aanname dat al-

ternatieve geschilbeslechting in het algemeen gunstiger voor de burger is dan de overheidsrechter. Met name in consumentenzaken zou de burger tegen lagere kosten sneller geholpen worden bij geschillencommissies dan bij de (kanton)rechter. Deze aanname is één van de fundamenteën onder het 'Actieprogramma een verstrekte consumentaleiteit'. In ons artikel hebben wij laten zien dat de beschikbare feiten en cijfers die aanname niet rechtvaardigen, maar nopen tot een genuanceerdere conclusie. De aantrekkelijkheid van één van beide geschillenprocedures wordt vooral

bepaald door de positie van de consument in een concrete zaak. De conclusie van Kuipers dat bekeken moet worden of nog meer consumentenzaken door geschillencommissies kunnen worden afgedaan, is vanuit zijn positie zeer goed te begrijpen, maar kan hij niet zonder meer baseren op het belang van de consument. Deze is naar ons oordeel vooral gebaat bij een verruiming van de keuzevrijheid en meer informatie om deze keuze te kunnen maken.

Kuipers besteedt een groot deel van zijn reactie aan lopende verbetertrajecten, voorgenomen onderzoeken en interne doelstellingen van de SGC. Het is vooral verheugend dat de SGC zich ten doel heeft gesteld de gemiddelde behandelduur van zaken te bekorten. Ons onderzoek hebben wij echter gebaseerd op beschikbaar cijfer-

materiaal en wij kunnen alleen constateren dat deze cijfers niet of niet overtuigend worden weersproken. De opmerking van Kuipers dat onduidelijk is hoe de behandel-tijd gemeten wordt, kunnen wij niet goed plaatsen. Wij verwijzen naar voetnoot 22 van ons artikel waar wij 'de behandel-tijd' nader hebben gedefinieerd. Voor de genoemde behandel- of doorlooptijden hebben wij ons gebaseerd op de jaarverslagen van de SGC en de Rechtspraak. Afgaande op deze cijfers moeten wij concluderen dat de kantonrechters consumentenzaken gemiddeld sneller afdoen dan geschillencommissies. Dat Kuipers in zijn reactie ons een betere toekomst in het vooruitzicht stelt is natuurlijk mooi, maar doet aan dit feit niet af. Wij hebben, nogmaals, slechts de feiten laten spreken.

In zijn reactie besteedt Kuipers helaas geen aandacht aan het relatief grote aandeel zaken aangebracht bij de geschillencommissies dat niet ontvankelijk wordt verklaard. Bij de geschillencommissies wordt weliswaar in weinig gevallen gebruik gemaakt van rechtshulpverlening, maar hier staat tegenover dat de aanbrengrer in nogal wat gevallen om formele redenen niet wordt toegelaten tot de procedure. Mogelijk is er een verband tussen het aandeel rechtshulpverlening en afwijzingen op formele gronden. Wellicht kan het wetenschappelijk onderzoek dat dit jaar in opdracht van de SGC wordt uitgevoerd meer inzicht geven in deze problematiek. ■

E. Bauw en R.C. Hartendorp (beiden werkzaam bij de Raad voor de rechtspraak)

Aanbevolen citeerwijze:

NJB 2006, ... (nummer uitspraak)

<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	1269
<i>Hof van Justitie EG</i>	1270
<i>Hoge Raad (civiele kamer)</i>	1272
<i>Hoge Raad (strafkamer)</i>	1274
<i>Hoge Raad (belastingkamer)</i>	1277
<i>Raad van State</i>	1279
<i>Centrale Raad van Beroep</i>	1281

EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

Deze rubriek wordt verzorgd door de onderzoekers Barkhuysen, Buyse, Van Emmerik, Gerards, Griffioen, Groothuis, Hagens, Lawson, Van Sliedregt en Tjepkema (dept. Publiekrecht en dept. Strafrecht, Universiteit Leiden) alsmede Kuijjer (Directie Wetgeving, Ministerie van Justitie; Vrije Universiteit Amsterdam). Een selectie van de uitspraken van het EVRM verschijnt uiteindelijk in Reports of Judgments and Decisions. Voorlopige versies van alle uitspraken staan op www.echr.coe.int.

980 23 maart 2006, appl. nr. 38258/03

Art. 6 en 8 EVRM. Recht op een eerlijk proces (zwijgrecht). Recht op privéleven. Strafzaak. Meineed terzake van verklaring voor PEC. Nemo tenetur. Klacht deels ontvankelijk verklaard.

(EVRM art. 6, 8)

Van Vondel, tegen Nederland.

A. FEITEN

Van Vondel werkte tussen 1989 en 1994 als 'runner' voor de Regionale Criminele Inlichtingendienst Kennemerland en wordt op 9 oktober 1995 onder ede tijdens een openbare zitting door de Parlementaire Enquête Commissie (PEC) gehoord. De informant 'R' of 'Sapman', die door Van Vondel werd 'gerund', heeft op 30 oktober 1995 eveneens ten overstaan van de PEC verklaard, echter in een zogenaamd besloten gesprek. Op 2 november 1995 wordt Van Vondel opnieuw door de PEC

ondervraagd. Voorts wordt Van Vondel gehoord door het 'Fortteam' dat de taak had de werkwijze van de Regionale Criminele Inlichtingendienst Kennemerland te onderzoeken. Van Vondel weigert gehoor te geven aan een verzoek van het Fortteam om voor een tweede keer gehoord te worden. Op 31 januari 1996 doet de PEC aangifte van meineed met betrekking tot door van Vondel afgelegde verklaringen. De aangifte is deels gebaseerd op verklaringen van Sapman die lijnrecht tegenover die Van Vondel staan. Toen laatstgenoemde daarmee werd geconfronteerd, heeft hij (vals) verklaard. Sapman beklaagt zich er over dat hij in de periode van 25 april 1996 tot 11 juni 1996 door Van Vondel is geïntimideerd met het doel verklaringen af te zwakken of niet te verklaren. Op 8 april 1998 veroordeelt de rechtbank Den Haag Van Vondel voor meineed en het beïnvloeden van een verklaring van Sapman en legt zes maanden gevangenisstraf op. Het gerechtshof veroordeelt Van Vondel eveneens voor meineed en het beïnvloeden van een verklaring maar legt een lagere straf op (voorwaardelijke gevangenisstraf van drie maanden). Het verweer dat de verklaringen van de verdachte ten overstaan van de PEC onrechtmatig zouden zijn verkregen vanwege schending van het *nemo tenetur* beginsel wordt door het gerechtshof verworpen, evenals het verweer dat door het tappen van telefoongesprekken tussen Van Vondel en Sapman het privé-leven van Van Vondel zou zijn geschonden. De Hoge Raad oordeelt op 8 juli 2003 dat de grieven niet tot cassatie kunnen leiden.

B. PROCEDURE IN STRAATSBURG

Op 28 november 2003 heeft Van Vondel een klacht ingediend bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (appl. nr.38258/03). Hij stelt dat de procedure ten overstaan van de PEC een inbreuk vormt op het recht op een eerlijk proces als gewaarborgd in art. 6 EVRM. Voorts meent hij dat het tappen van telefoongesprekken met R/Sapman een ongerechtvaardigde inbreuk op zijn privé-leven is. Op 23 maart 2003 wordt het deel van het klaagschrift dat ziet op een (vermeende) schending van art. 8 ontvankelijk verklaard.

C. ONTVANKELIJKHEID

(Derde Sectie: Zupančič, Hedigan, Tsatsa-Nikolovska, Zagrebelsky, Myjer, Thor Björgvinsson, Ziemele). Het Hof bepaalt dat eerst vastgesteld dient

te worden of de parlementaire enquête procedure valt binnen de reikwijdte van art. 6 §1 EVRM. Volgens vaste jurisprudentie van het Hof is het concept 'civil rights and obligations' een autonoom concept dat niet (slechts) geïnterpreteerd kan worden aan de hand van verwijzingen naar nationaal recht (zie EVRM 12 juli 2001, *Frazzini v. Italy*, appl.nr. 44759/98, § 24). Het Hof erkent dat sommige verplichtingen van een onderdaan *vis-a-vis* de staat van louter publieke aard zijn en tot de normale burgerplicht behoren waarmee ze niet binnen het civielrechtelijke deel van art. 6 §1 zijn te brengen. Het Hof erkent dat de verplichting mee te werken aan een parlementair onderzoek zoals de PEC een dergelijke normale burgerplicht betreft.

De vraag of de parlementaire enquête procedure strekt tot vaststelling van een 'criminal charge' wordt door het Hof ontkennend beantwoord. Het Hof verwijst naar art. 24 van de Wet op de Parlementaire Enquête (WPE) waaruit blijkt dat – behalve wanneer een valse getuigenis wordt afgelegd – verklaringen voor een parlementaire enquête commissie niet als bewijs in rechte gelden, hetzij tegen degene door wie ze zijn afgelegd zijn, hetzij tegen derden. Dat in vervolg op een dergelijke getuigenis een strafprocedure is gestart, doet daar niets aan af (zie Commissie, 29 juni 1992, *I.P. v. Austria*, appl.nr. 17072/90). Hiermee valt de parlementaire enquête procedure volgens het Hof tevens buiten het bereik van het strafrechtelijke gedeelte van art. 6 § 1 EVRM (zie EHRM 9 juli 2002, *Montero v. Italy*, appl.nr. 64713/01).

Vervolgens richt het Hof zich op de klacht dat het recht op een eerlijk proces, gewaarborgd in art. 6 EVRM, zou zijn geschonden vanwege een inbreuk op het zwijgrecht en het *nemo tenetur* beginsel. Het Hof stelt vast dat het zwijgrecht dat voortvloeit uit het *nemo tenetur* beginsel en waarborgt dat in een strafprocedure geen onder dwang afgelegde verklaringen worden gebruikt, niet is geschonden. Er was immers geen sprake van zelfbelasting terzake van een eerder gepleegd delict. Van Vondel's valse getuigenis was het delict. Het Hof erkent dat Van Vondel wellicht een valse verklaring heeft afgelegd om te voorkomen dat bepaald gedrag dat tot vervolging *kon* leiden daadwerkelijk aan het licht zou komen. Echter, meent het Hof, het zwijgrecht en het recht zichzelf niet te belasten, brengen geen algemene immuniteit mee ten aanzien van gedragingen die er toe strek-

ken strafvervolgung te ontlopen. In deze zaak is volgens het Hof geen sprake van onder dwang afgelegde verklaringen die in een opeenvolgende strafprocedure worden gebruikt. De klacht wordt afgewezen als 'kennelijk ongegrond' (art. 25 lid 3 en 4 EVRM).

Het Hof gaat vervolgens over tot het gedeelte van de klacht over schending van art. 8 EVRM en verklaart deze ontvankelijk.

D. SLOTSOM

Het Hof verklaart de klacht over een schending van art. 6 § 1 en van art. 6 (eerlijk proces) niet ontvankelijk. De klacht ten aanzien van art. 8 wordt wel ontvankelijk verklaard. De Nederlandse regering wordt verzocht schriftelijk te reageren. ■

HOF VAN JUSTITIE EG

Deze rubriek wordt verzorgd door dr. M. Claes, mr. A. van Doesum, dr. A. van Hoek, mr. S. Janssen, mr. S. Lavrijssen, dr. H. Oosterom-Staples, mr. L. Parret, dr. C. Rijken, prof. mr. L. Senden en mr. M. de Visser (vakgroep Europees en Internationaal Publiekrecht, Universiteit van Tilburg).

981 2 mei 2006, C-341/04

Insolventie, bevoegdheid inzake opening hoofdprocedure ten aanzien van dochteronderneming, wederzijdse erkenning bij concurrente procedures in verschillende lidstaten, tijdstip van opening van de insolventieprocedure, openbare orde.

(Vo 1346/2000 art. 3, 16 en 26)

Eurofood IFSC Ltd.

Deze zaak heeft betrekking op de afwikkeling van de boedel van het Italiaanse Parmalat concern. Dit concern is op basis van een speciale wet inzake insolventie van grote ondernemingen van 23 december 2003 op 24 december 2003 onder bijzonder bewind geplaatst door de Italiaanse minister van Productieve Activiteiten. Bij datzelfde besluit was dhr Bondi aangesteld als buitengewoon bewindvoerder. Eurofood is een in Ierland gevestigde dochteronderneming van Parmalat met als hoofddoel het verlenen van financiële diensten aan de ondernemingen van het Parmalat-concern. Op 27 januari 2004 diende Bank of America NA een verzoek tot gedwongen li-

quidatie van Eurofood in bij de Ierse rechter. Dit verzoek was gebaseerd op beweerde insolventie van Eurofood. Op basis van dit verzoek benoemde de Ierse rechter nog dezelfde dag Farrell als voorlopige curator met de bevoegdheid om over het vermogen van de vennootschap te beschikken, haar zaken te beheren, een bankrekening in haar naam te openen en een raadsman in te schakelen. Op 9 februari echter plaatste de Italiaanse minister Eurofood onder buitengewoon bewind onder benoeming van Bondi als buitengewoon bewindvoerder. Op 10 februari 2004 wordt een verzoek tot faillietverklaring van Eurofood ingediend bij de Italiaanse rechter. De terechtzitting wordt bepaald op 17 februari. Deze datum wordt op 13 februari medegedeeld aan Farrell, de Ierse curator. Van oordeel dat het centrum van de voornaamste belangen van Eurofood in Italië waren gelegen, acht de Italiaanse rechter zich bevoegd de insolventie vast te stellen. Op 23 maart 2004 acht de Ierse rechter daarentegen het centrum van de voornaamste belangen van Eurofood gelegen in Ierland. Daarom beschouwt hij de in Ierland geopende procedure als hoofdprocedure. Verder acht hij de wijze waarop de procedure in Italië is verlopen in strijd met de openbare orde en wel specifiek het recht (van Farrell) om gehoord te worden. De Ierse rechter verklaart vervolgens Eurofood insolvent, gelast tot liquidatie van de vennootschap en benoemt Farrell tot curator. Als Bondi (de Italiaanse curator) beroep instelt tegen deze uitspraak, acht de Supreme Court het noodzakelijk een vijftal vragen te stellen over de uitleg van de verordening. Twee daarvan hebben betrekking op het tijdstip waarop de procedure geacht wordt te zijn geopend, twee op de bepaling van de bevoegdheid tot het openen van een hoofdprocedure en één op de openbare orde. Het hof begint zijn beantwoording met de vragen over de bevoegdheid.

In antwoord op vraag 4 memoreert het Hof dat de verordening twee soorten procedures kent. De hoofdprocedure die 'universele' gevolgen heeft (dat wil zeggen, effect ten aanzien van alle goederen van de schuldenaar die zich binnen een aangesloten staat bevinden) en de secundaire procedure die slechts territoriaal effect heeft. De hoofdprocedure kan worden geopend in het land waar zich het centrum van de voornaamste belangen van de schuldenaar bevindt. Een secundaire procedure kan

worden geopend in het land waar zich een vestiging bevindt (r.o. 28). Bij rechtspersonen wordt het centrum van de belangen van de schuldenaar geacht te zijn gelegen op de plaats van vestiging van de statutaire zetel, aldus art. 3 lid 1 Vo 1346/2000. In de dertiende considerans bij de verordening wordt verder aangegeven dat het centrum van de voornaamste belangen dient overeen te komen met de plaats waar de schuldenaar gewoonlijk het beheer over zijn belangen voert en die daardoor als zodanig voor derden herkenbaar is. De prejudiciële vragen stellen nadrukkelijk aan de orde of in het onderhavige geval, waarin een dochteronderneming volledig onder controle staat van het moederbedrijf, voor de bevoegdheid de plaats van waaruit deze controle wordt uitgeoefend relevant is, of juist de plaats van waaruit de dochter opereert. Het hof antwoordt hierop op dat het begrip 'centrum van de voornaamste belangen' eigen is aan de verordening en derhalve een autonome uitleg dient te krijgen (r.o. 31). Daarbij gaat de verordening er volgens het Hof van uit dat er een bevoegd rechter is ten aanzien van elke schuldenaar die een afzonderlijke juridische eenheid vormt (r.o. 30). In casu is dus Eurofood de relevante eenheid. Waar deze onderneming haar centrum van voornaamste belangen heeft, dient te worden bepaald aan de hand van criteria die zowel objectief als voor derden verifieerbaar zijn (r.o. 33). In verband daarmee kan slechts worden afgeweken van het vermoeden dat een onderneming haar centrum van voornaamste belangen heeft ter plaatse van haar statutaire zetel, als aan de hand van objectieve, voor derden verifieerbare factoren kan worden aangetoond dat de werkelijke situatie verschilt van die welke de aanknopng bij de statutaire zetel wordt geacht te weerspiegelen (r.o. 34). Dit zou met name het geval zijn bij zogenaamde brievenbusmaatschappijen, die in het land van vestiging geen enkele activiteit uitoefenen (r.o. 35). Het loutere feit dat de moedermaatschappij de economische keuzes van de dochter bepaalt, vormt geen afdoende weerlegging van het in art. 3 lid 1 Vo 1346/2000 neergelegde vermoeden. Vraag 3 had betrekking op de bevoegdheid van de Italiaanse rechter tot het openen van een hoofdprocedure met betrekking tot Eurofood. Deze vraag wordt door het Hof geïnterpreteerd als een vraag naar de gevolgen van het Italiaanse vonnis op de Ierse procedure. Het Hof constateert dat

de verordening is gebaseerd op het stelsel van wederzijds vertrouwen. Dit wederzijdse vertrouwen heeft geresulteerd in enerzijds een bindend stelsel van bevoegdheidsregels en anderzijds een systeem van vereenvoudigde erkenning. Dit stelsel brengt met zich mee dat de rechter bij wie een verzoek tot opening van een hoofdprocedure wordt ingediend, zich ervan dient te verzekeren dat hij ingevolge de verordening daartoe bevoegd is. Daartegenover eist het beginsel van de rechters in andere lidstaten dat zij een beslissing tot opening van een hoofdprocedure erkennen zonder dat zij de beoordeling van de eerste rechter inzake zijn bevoegdheid kunnen toetsen (r.o. 41-42).

Nu dus de eerste beslissing tot opening van een hoofdprocedure met betrekking tot de bevoegdverklaring doorslaggevend lijkt te zijn (behoudens de mogelijkheid van beroep in het land van herkomst), wordt des te relevanter wanneer er precies sprake is van een dergelijke beslissing. Met andere woorden; wanneer is er sprake van een 'beslissing tot opening van een insolventieprocedure' in de zin van artikel 16 lid 1 eerste alinea? Hiervoor is van belang dat de verordening geen uniform stelsel van insolventie creëert. De voorwaarden en vormvoorschriften voor de opening van een insolventieprocedure vallen onder het nationale recht en kunnen van land tot land sterk verschillen (r.o. 51). Wel hebben ze vier kenmerken gemeen; ze vormen een collectieve procedure die, op de insolventie van de schuldenaar berustend, ertoe leidt dat deze schuldenaar het beheer en de beschikking over zijn vermogen op zijn minst ten dele verliest en tot gevolg heeft dat een curator wordt benoemd (art. 1 lid 1 Vo 1346/2000). De verschillende procedures, alsmede de lijst van curatoren zijn als bijlage bij de verordening opgenomen (r.o. 46-47). Het Hof acht, met de Commissie, van belang dat het tijdstip waarop sprake is van een beslissing tot opening van een procedure in de zin van art. 16 lid 1 Vo 1346/2000, zo vroeg mogelijk in de procedure wordt vastgesteld (r.o. 52-53). Derhalve is het niet noodzakelijk dat de beslissing door het rechtssysteem zelf wordt aangemerkt als de opening van de insolventieprocedure. Ook een op verzoek van een schuldeiser genomen beslissing waarbij de schuldenaar het beheer en de beschikking over zijn vermogen verliest en waarbij een in de bijlage bij de verordening vermelde curator wordt aangewezen,

geldt als een beslissing tot opening van de procedure in de zin van de verordening. Er is dan immers voldaan aan de bovengenoemde kenmerken. Hieraan doet niet af dat in casu sprake is van de voorlopige benoeming van een 'provisional curator' (r.o. 54-58).

Tenslotte had de Supreme Court de vraag opgeroepen of de Ierse rechter de erkenning van het Italiaanse vonnis mag weigeren op grond van de openbare orde (conform art. 26 Vo 1346/2000). Bij de uitleg van deze weigeringsgrond zoekt het Hof aansluiting bij het EEX. Op de openbare orde clause kan alleen een beroep worden gedaan indien de erkenning of tenuitvoerlegging van de buitenlandse beslissing op onaanvaardbare wijze zou botsen met de rechtsorde van de aangezochte staat doordat inbreuk wordt gemaakt op een fundamenteel beginsel (r.o. 63-64). Het recht op een eerlijk proces is zo'n fundamenteel beginsel (r.o. 65). In het kader van het insolventierecht is het recht van de schuldeisers om op basis van processuele gelijkheid deel te nemen aan de procedure van bijzonder belang (r.o. 66). De wijze waarop het recht om gehoord te worden kan worden uitgeoefend, kan echter verschillen naar gelang de bij de uitspraak vereiste spoed. Wel moet elke beperking op dit recht genoegzaam worden gerechtvaardigd en gepaard gaan met procedurele waarborgen die het de betrokkenen mogelijk maken om de genomen spoedeisende maatregelen te betwisten (r.o. 66). ■

982 16 maart 2006, gevoegde zaken C-131/04 en C-257/04

(Mrs. Jann, Schiemann, Colneric, Lenaerts, Juhász; A-G Stix-Hackl)

Sociale politiek – Bescherming veiligheid en gezondheid werknemers – Recht op jaarlijkse vakantie met behoud loon – Betaling van loon voor jaarlijkse vakantie opgenomen in uur- of dagloon ('rolled-up holiday pay').

(Richtlijn nr. 93/104/EG (vervangen door Richtlijn nr. 2000/34/EG))

C.D. Robinson-Steele/R.D. Retail Services Ltd en Michael Jason Clarke/Frank Staddon Ltd en J.C. Caulfield e.a./Hanson Clay Products Ltd.

Volgens Richtlijn 93/104/EG, de arbeidstijdenrichtlijn, dienen de lidstaten de nodige maatregelen te treffen opdat aan alle werknemers jaarlijks een vakantie met behoud van loon van ten minste vier weken wordt toegekend. De minimumperiode van de jaarlijkse vakantie met behoud van loon kan niet door een financiële vergoeding worden vervangen, behalve in geval van beëindiging van het dienstverband. Volgens de Britse regeling die deze richtlijn omzet, bevrijdt elk overeengekomen loon dat aan een werknemer wordt betaald voor een vakantieperiode de werkgever van zijn wettelijke verplichting om de werknemer gedurende deze periode loon te betalen.

De appellanten in de gevoegde zaken – werknemers bij verschillende ondernemingen – hebben het loon voor jaarlijkse vakantie ontvangen in de vorm van opnemings van dit vakantie loon in het uurloon, in plaats van deze betaling te ontvangen uit hoofde van een bepaalde vakantieperiode. Dit wordt het 'rolled-up holiday pay'-stelsel genoemd.

De werknemers hebben voor het Britse Employment Tribunal betaling van het loon voor de jaarlijkse vakantie gevorderd. De Court of Appeal, waarbij hoger beroep is ingesteld, heeft het Hof de prejudiciële vraag voorgelegd of art. 7 van de arbeidstijdenrichtlijn zich ertegen verzet dat een deel van het aan de werknemer voor verrichte arbeid betaalde loon de betaling van vakantieloon vertegenwoordigt, zonder dat de werknemer voor de jaarlijkse vakantie een betaling ontvangt bovenop die voor verrichte arbeid.

Het Hof herinnert eraan dat het recht van elke werknemer op jaarlijkse vakantie met behoud van loon een belangrijk beginsel van communautair sociaal recht is, waarvan niet mag worden afgeweken. De vakantie met behoud van loon beoogt de werknemer in staat te stellen de vakantie waarop hij recht heeft daadwerkelijk op te nemen. Het Hof stelt vast dat het begrip 'jaarlijks(e) (...) vakantie met behoud van loon' betekent dat het loon gedurende de jaarlijkse vakantie in de zin van de richtlijn moet worden doorbetaald en dat de werknemer voor deze rustperiode zijn normale loon dient te ontvangen. Derhalve constateert het Hof dat art. 7, lid 1 van de richtlijn zich ertegen verzet dat een deel van het aan de werknemer voor verrichte arbeid betaalde loon de betaling van vakantieloon vertegenwoordigt, zonder dat de werknemer voor de jaarlijkse vakantie een betaling ontvangt bovenop die voor ver-

richte arbeid. Ook bij overeenkomst kan niet van dit recht worden afgeweken.

Het Hof benadrukt dat de richtlijn het recht op jaarlijkse vakantie en het recht op betaling uit hoofde daarvan als twee aspecten van één recht beschouwt. Het vereiste van betaling van vakantieloon heeft tot doel de werknemer tijdens de jaarlijkse vakantie in een situatie te plaatsen die qua beloning vergelijkbaar is met de situatie tijdens de gewerkte periodes. Derhalve dient het moment waarop het loon voor jaarlijkse vakantie moet worden betaald in beginsel zo te worden vastgelegd dat de werknemer zich tijdens deze vakantie in een situatie bevindt die qua beloning vergelijkbaar is met de situatie tijdens gewerkte periodes. Vervolgens constateert het Hof dat een 'rolled-up holiday pay'-stelsel kan leiden tot situaties waarin de minimumperiode van de jaarlijkse vakantie met behoud van loon door een financiële vergoeding wordt vervangen. Behalve in het geval van beëindiging van het dienstverband, wordt dit verboden door de richtlijn om te verzekeren dat de werknemer in normale omstandigheden daadwerkelijke rust kan genieten. Het Hof stelt derhalve dat een stelsel zoals het 'rolled-up holiday pay'-stelsel in strijd is met de richtlijn.

Benadrukt wordt dat lidstaten de nodige maatregelen dienen te treffen om te verzekeren dat praktijken die in strijd zijn met de bepalingen van de richtlijn niet in stand blijven. Bedragen die reeds door middel van het 'rolled-up holiday pay'-stelsel zijn betaald kunnen dan ook in beginsel worden verrekend met het loon voor een bepaalde vakantie die de werknemer daadwerkelijk opneemt, mits deze op transparante en begrijpelijke wijze uit hoofde van vakantie zijn betaald, zo oordeelt het Hof. ■

983 6 april 2006, C-124/05
(Mrs. Jann, Schiemann, Colneric, Lenaerts, Juhász; A-G Kokott)

Sociale politiek – Bescherming veiligheid en gezondheid werknemers – Richtlijn nr. 93/104/EG – Recht op jaarlijkse vakantie met behoud loon – Financiële vergoeding voor niet-genieten van minimumperiode jaarlijkse vakantie met behoud loon.

(Richtlijn nr. 93/104/EG)

*Federatie Nederlandse Vakbeweging,
tegen
De Staat der Nederlanden.*

Het verzoek om een prejudiciële beslissing van het HvJ EG is ingediend in het kader van een geding tussen de Federatie Nederlandse Vakbeweging (hierna: FNV) en de Nederlandse Staat. Het ministerie van Sociale Zaken heeft in een voorlichtingsbrochure de Nederlandse regels met betrekking tot verlof zoals neergelegd in art. 7:634 BW aldus uitgelegd, dat werkgevers en werknemers tijdens de duur van de arbeidsovereenkomst schriftelijk kunnen overeenkomen dat aan een werknemer die zijn minimumvakantie niet (of niet volledig) heeft opgenomen, in een volgend jaar een financiële vergoeding daarvoor wordt toegekend. Volgens het ministerie gaan vakantiedagen die uit voorgaande jaren zijn overgespaard, wettelijke en bovenwettelijke, de minimumvakantieaanspraak te boven en komen zij daarmee in beginsel in aanmerking voor afkoop.

De FNV heeft bij de Rechtbank te 's-Gravenhage een vordering aanhangig gemaakt strekkende tot een verklaring voor recht dat de Nederlandse Staat onrechtmatig handelt door bovenstaande uitleg. Volgens de FNV is de uitleg van het ministerie in strijd met art. 7, lid 2 van Richtlijn 93/104/EG. De rechtbank heeft het beroep verworpen. Het Gerechtshof te 's-Gravenhage, waarbij hoger beroep is ingesteld, heeft de vraag in een prejudiciële procedure voorgelegd aan het HvJ EG.

Het Hof benadrukt dat het recht van elke werknemer op jaarlijkse vakantie met behoud van loon moet worden beschouwd als een bijzonder belangrijk beginsel van communautair sociaal recht. De betreffende richtlijn voert immers de regel in dat de werknemer in het belang van een doeltreffende bescherming van zijn veiligheid en gezondheid daadwerkelijke rust moet kunnen genieten. Het recht op jaarlijkse vakantie met behoud van loon kan derhalve alleen in geval van beëindiging van het dienstverband worden vervangen door een financiële vergoeding.

Het Hof is van mening dat het positieve effect van dit verlof op de veiligheid en gezondheid van de werknemer zich ten volle doet gevoelen wanneer dit verlof in het daartoe voorziene jaar (het lopende jaar) wordt genomen. Toch boet deze rusttijd niet aan belang in wanneer deze in een volgende periode wordt genomen. De mogelijkheid van een financiële vergoeding voor de overgedragen jaarlijkse minimumvakantie vormt volgens het Hof in elk geval een met het doel van de richtlijn onverenigbare

prikkel om afstand te doen van vakantie-rust of om werknemers ertoe te brengen daarvan afstand te doen. Dat botst met het doel van de richtlijn, namelijk de bescherming van de veiligheid en gezondheid van de werknemer.

Aangezien art. 7 Richtlijn 93/104/EG niet een van de voorschriften is waaromtrent uitdrukkelijk is bepaald dat ervan mag worden afgeweken, is het in dit verband niet van belang of een financiële vergoeding voor de jaarlijkse vakantie met behoud van loon op een overeenkomst is gebaseerd. Op de prejudiciële vraag antwoordt het Hof dan ook dat art. 7 Richtlijn 93/104/EG aldus moet worden uitgelegd dat het zich ertegen verzet dat een nationale bepaling de mogelijkheid biedt, dat tijdens de duur van de arbeidsovereenkomst jaarlijkse vakantiedagen als bedoeld in art. 7, lid 1 Richtlijn 93/104/EG die in een bepaald jaar niet zijn opgenomen, worden vervangen door een financiële vergoeding in een volgend jaar. ■

HOGE RAAD (CIVIELE KAMER)

Deze rubriek wordt verzorgd door mrs. L. Strikwerda en C.L. de Vries Lentsch-Kostense, A-G bij de Hoge Raad en redacteur RvdW en NJ alsmede door mrs. A.M. Brakel, K. Helmich, H.J. van Kooten, B.J. Lenselink, F.W.J. Meijer, mw. G.N. Sanders en mw. drs. Chr.Th.P. Zandhuis, leden van het Wetenschappelijk Bureau van de Hoge Raad (civiele zaken) en medewerkers van de RvdW en de NJ. De hieronder opgenomen uitspraken zijn gepubliceerd in afl. 21 Rechtspraak van de Week 2006. Onder het bij het betrokken arrest vermelde JOL-nummer is de uitspraak integraal in te zien op www.kluwer.nl/juristen (Hoge Raad, civiel).

984 19 mei 2006, C05/157HR
(Mrs. J.B. Fleers, O. de Savornin Lohman, A.M.J. van Buchem-Spapens, J.C. van Oven, W.A.M. van Schendel; A-G Langemeijer)
JOL 2006, 320
RvdW 2006, 522

Kort geding. Sprongcassatie. Onrechtmatige overheidsdaad jegens verdachte door weigering OM strafvervolgning in te stellen? Verdenking van strafbare feiten in Nederland en Frankrijk: recht op concentratie van strafprocedures? Schengen Uitvoe-

ringsovereenkomst. Kaderbesluit Europees aanhoudingsbevel. 'Guidelines' van Eurojust College. Effectieve en met voldoende waarborgen omgeven rechtsgang.

In het Nederlandse strafrecht en in het strafrecht van de Europese Unie kan niet een 'beginsel van goede interstatelijke procesorde' worden aangewezen waaruit een recht op concentratie van strafprocedures in Nederland voortvloeit voor een geval als het onderhavige, waarin – naar het middel tot uitgangspunt neemt – thans eiseres tot cassatie onder dezelfde persoonlijke omstandigheden twee materieel dezelfde strafbare feiten heeft gepleegd, die in Nederland en Frankrijk strafbaar en vervolgbaar zijn, terwijl in Nederland reeds voor een van deze feiten strafvervolgning is ingesteld. In het bijzonder kan noch aan doel en strekking van art. 54 van de Schengen Uitvoeringsovereenkomst en van art. 4 van het Kaderbesluit van de Raad van de EU betreffende het Europees aanhoudingsbevel, noch aan de interne 'Guidelines' van Eurojust College – nog daargelaten of deze richtlijnen als recht in de zin van art. 79 RO kunnen worden aangemerkt – een aanknopingspunt worden ontleend voor zodanig recht en de op dit recht te baseren beperking van de beleidsvrijheid van het OM te besluiten eiseres in Nederland niet te vervolgen voor het Franse feit.

Waar de voorzieningenrechter de vordering van eiseres de Staat te bevelen over te gaan tot vervolging van eiseres ter zake van het Franse feit inhoudelijk heeft getoetst, faalt bij gebrek aan belang de klacht dat de voorzieningenrechter heeft miskend dat voor eiseres, die in haar beklag tegen de beslissing tot niet vervolging voor het Franse feit niet-ontvankelijk is verklaard op de grond dat zij als verdachte niet kan worden aangemerkt als een rechtstreeks belanghebbende in de zin van art. 12 Sv, een effectieve en met voldoende waarborgen omklede rechtsgang dient open te staan tegen de beslissing van de officier van justitie haar niet te vervolgen.

(SUO (*Trb.* 1990, 145) art. 54; Kaderbesluit EAB (*PbEG* 2002 L 190/1) art. 4; Guidelines Eurojust College; RO art. 79; Sv art. 12; Sr art. 68)

G, adv. P.A. Perquin, tegen

De Staat der Nederlanden, adv. G. Snijders.

FEITEN EN PROCESVERLOOP

In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

- (i) G is op 19 september 2004 te Rotterdam aangehouden en in verzekering gesteld op grond van de verdenking te hebben gehandeld in strijd met de Opiumwet, namelijk uitvoer van verdovende middelen, gepleegd op 19 september 2004. Op 29 september 2004 is haar gevangenhouding bevolen ter zake van deze verdenking. Bij dagvaarding van 2 december 2004 is bij de rechtbank te Rotterdam een strafzaak tegen G aanhangig gemaakt betreffende voormelde verdenking. In deze strafzaak is G inmiddels, bij vonnis van 8 juni 2005, veroordeeld tot een gevangenisstraf van twaalf maanden.
- (ii) Door de Franse justitiële autoriteiten is in de woning van G te T (Frankrijk) een onderzoek ingesteld, waarbij een hoeveelheid verdovende middelen is aangetroffen (hierna: het Franse feit).
- (iii) G heeft bij de politie verklaard dat de in haar woning in Frankrijk aangetroffen verdovende middelen door haar in augustus 2004 vanuit Nederland zijn meegenomen naar Frankrijk.
- (iv) Bij faxbericht van 2 november 2004 heeft G aan de officier van justitie te Rotterdam verzocht haar voor het Franse feit in Nederland te vervolgen.
- (v) Bij faxbericht van 22 november 2004 heeft de officier van justitie G laten weten niet tot uitbreiding van de strafvervolgning met het Franse feit te willen overgaan omdat de Franse autoriteiten hem te kennen hebben gegeven zelf dit feit in Frankrijk te willen vervolgen.
- (vi) G heeft zich op de voet van art. 12 Sv bij het gerechtshof te 's-Gravenhage beklagd over het besluit haar niet in Nederland te vervolgen voor het Franse feit. Op 10 maart 2005 heeft het hof klaagster niet-ontvankelijk verklaard in dat beklag op de grond dat zij als verdachte niet kan worden aangemerkt als een rechtstreeks belanghebbende in de zin van art. 12 Sv.

G heeft in dit kort geding de Staat gedagvaard voor de voorzieningenrechter. Aan haar vordering de Staat te bevelen het OM op te dragen haar te vervolgen voor het Franse feit heeft zij ten grondslag gelegd dat de Staat in strijd handelt met de (Nederlandse) beginselen van een goede (internationale) strafprocesorde en mitsdien onrechtmatig jegens haar, indien de

Staat niet een verzoek om rechtshulp doet en aan de Franse autoriteiten aankondigt te zullen overgaan tot vervolging hier te lande van het Franse feit. De Staat heeft de vordering bestreden.

De voorzieningenrechter heeft de vordering afgewezen en daartoe, voor zover hier van belang, het volgende overwogen.

'5.2. Het systeem van de artikelen 12 en 167 Sv en de wijze waarop daaraan door de rechtspraak invulling is gegeven, brengen mee dat het OM een ruime beslissingsbevoegdheid heeft ten aanzien van de vervolging en dat over niet-vervolgning bij het Gerechtshof kan worden geklaagd. Daarbij kunnen alle vragen met betrekking tot die vervolging ter sprake komen, óók de vraag of klager een belanghebbende is in de zin van artikel 12 Sv. Indien het Gerechtshof heeft geoordeeld dat de beslissing om niet te vervolgen niet onjuist is óf dat de klager geen belanghebbende is, valt niet in te zien hoe het OM dan nog onrechtmatig kan handelen door niet te vervolgen en waarom er dan nog plaats zou moeten zijn voor een toetsing van dezelfde vragen in een kort geding. Alleen al hierop moet de vordering afstuiten.

5.3. Ook al zou de vordering in kort geding wel inhoudelijk getoetst kunnen worden, dan nog zou deze vordering worden afgewezen. Haar stelling dat het OM ook de uitvoer door eiseres in augustus 2004 moet vervolgen omdat die te beschouwen zou zijn als hetzelfde feit als de uitvoer in september 2004 is innerlijk tegenstrijdig: áls het hetzelfde feit zou zijn, kán het dus niet meer vervolgd worden wegens het ne-bis-in-idem-beginsel. Er bestaat geen enkele wettelijke of vervolgingsverplichting van het OM ook het eerdere feit te vervolgen. De beslissing dit aan de Franse staat over te laten is begrijpelijk: de verdovende middelen zijn aldaar door de Franse politie aangetroffen, het betreft een Franse verdachte en het Franse rechercheonderzoek naar dit feit is aangevangen. Dus ook bij een marginale inhoudelijke toetsing zou deze beslissing van het OM gerespecteerd moeten worden.'

In cassatie komt G met twee klachten tegen deze overwegingen op.

HOGE RAAD

De klacht die de Hoge Raad het eerst be-

handelt richt zich tegen de hiervoor weergegeven rov. 5.3. Deze klacht neemt tot uitgangspunt dat G kort na elkaar onder dezelfde persoonlijke omstandigheden twee materieel dezelfde strafbare feiten heeft gepleegd, die in Nederland en Frankrijk strafbaar en vervolgbaar zijn, en verbindt daaraan de conclusie dat onder deze omstandigheden slechts één land – te weten: Nederland, waar zij reeds voor een van deze feiten wordt vervolgd – gerechtigd is met uitsluiting van het andere land tot vervolging van beide feiten over te gaan. Aan de klacht ligt, mede blijkens de toelichting, de opvatting ten grondslag dat de weigering van het OM het Franse feit in Nederland te vervolgen in strijd is met 'de Nederlandse en Europese beginselen van een goede interstatelijke strafprocesorde'. Volgens G houden deze beginselen, waaronder in het bijzonder het – in art. 54 van de Schengen Uitvoeringsovereenkomst (SUO; *Trb.* 1990, 145) in verbinding met art. 4, aanhef en onder 3°, van het Kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten (*PbEG* 2002 L 190/1) neergelegde – 'ne bis in idem'-beginsel, in dat een verdachte niet mag worden blootgesteld aan meer strafprocedures in ten minste twee landen die partij zijn bij de SUO, indien 'naar de stelling van verdachte sprake is van zodanig nauwe verwantschap tussen de feiten, dat afdoening van deze feiten in één procedure (ook naar internationaal geldende normen) in de rede ligt'. G klaagt dat de voorzieningenrechter deze beginselen heeft miskend, althans zijn oordeel onvoldoende begrijpelijk gemotiveerd.

De Hoge Raad oordeelt dat vaststaat dat in het onderhavige geval geen sprake is van een Europees aanhoudingsbevel of een procedure tot overlevering, zodat hier aan art. 4 van voormeld Kaderbesluit geen betekenis toekomt. De Hoge Raad vervolgt dat G niet heeft gesteld in Nederland te worden vervolgd ter zake van een feit waarvoor zij door Frankrijk is berecht als bedoeld in art. 54 SUO en heeft evenmin aangevoerd dat zij, indien zij na de berechting in Nederland in Frankrijk voor het Franse feit wordt vervolgd, niet de gelegenheid heeft zich tegenover de Franse justitiële autoriteiten te beroepen op het in deze bepaling neergelegde 'ne bis in idem'-beginsel. Art. 54 SUO is dus, aldus de Hoge Raad, niet rechtstreeks aan de orde. Het

is derhalve niet het beginsel dat zij niet mag worden vervolgd voor hetzelfde feit of dezelfde feiten waarvoor zij reeds is berecht of ten aanzien waarvan het recht tot strafvervolging is vervallen als bedoeld in art. 54 SUO, waarop G zich beroept, maar het daaruit volgens haar af te leiden beginsel dat zij voor feiten waarvan zij stelt dat deze kort na elkaar zijn gepleegd en die materieel samenhangen en onder dezelfde persoonlijke omstandigheden zijn begaan, recht heeft op concentratie van de strafprocedures in Nederland.

Anders dan namens G wordt betoogt kan naar het oordeel van de Hoge Raad in het Nederlandse strafrecht en in het strafrecht van de Europese Unie niet een 'beginsel van goede interstatelijke procesorde' worden aangewezen waaruit voor een geval als het onderhavige een recht op concentratie van strafprocedures in Nederland voortvloeit. In het bijzonder kan volgens de Hoge Raad aan doel en strekking van art. 54 SUO en van art. 4 van voormeld Kaderbesluit geen aanknopingspunt worden ontleend voor zodanig recht en de op dit recht te baseren beperking van de beleidsvrijheid van het OM te besluiten G in Nederland niet te vervolgen voor het Franse feit. Dat geldt – waarbij de Hoge Raad in het midden laat of deze richtlijnen als recht in de zin van art. 79 RO kunnen worden aangemerkt – ook voor de in de klacht bedoelde interne 'Guidelines' van Eurojust College. Voor het stellen van prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen bestaat geen aanleiding. De opvatting waarop de klacht berust is dus onjuist. De rechtsklacht faalt derhalve.

Voor zover G het oordeel van de voorzieningenrechter bestrijdt met een motiveringsklacht faalt het volgens de Hoge Raad eveneens. Dit oordeel is niet onbegrijpelijk en is toereikend gemotiveerd.

De andere klacht van G richt zich tegen rov. 5.2 van het bestreden vonnis. Volgens deze klacht heeft de voorzieningenrechter miskend dat een effectieve en met voldoende waarborgen omklede rechtsgang dient open te staan tegen de beslissing van de officier van justitie haar niet te vervolgen voor het Franse feit. In aanmerking genomen dat G in haar beklag tegen de beslissing tot niet vervolging niet-ontvankelijk is verklaard op de grond dat zij als verdachte niet kan worden aangemerkt als een rechtstreeks belanghebbende in de zin van art. 12 Sv, staat in dit bijzondere geval naar het oordeel van de Hoge Raad de weg naar de

burgerlijke rechter open, nu G aan haar vordering uit onrechtmatige daad tegen de Staat ten grondslag heeft gelegd dat de weigering van het OM haar in Nederland te vervolgen voor het Franse feit in strijd is met – kort gezegd – haar op grond van beginselen van nationaal en internationaal strafrecht toekomende recht op concentratie van de strafprocedures in Nederland. Waar de voorzieningenrechter deze vordering inhoudelijk heeft getoetst kan de klacht evenwel bij gebrek aan belang niet tot cassatie leiden.

Volgt verwerping van het cassatieberoep conform de conclusie van de A-G. ■

HOGE RAAD (STRAFKAMER)

Deze rubriek wordt verzorgd door prof. mr. J.C.M. Leijten, oud-advocaat-generaal bij de Hoge Raad en oud-redacteur van dit blad. Onder het bij het betrokken arrest vermelde Jolnummer is de uitspraak integraal in te zien op www.kluwer.nl/juristen (Hoge Raad, straf).

985 9 mei 2006, 3225/05
(Mrs. Bleichrodt, Van Dorst, Splinter-van Kan)
(na conclusie van A-G Machielse tot verwerping van het beroep behalve ten aanzien van de hoogte van de opgelegde straf en tot vermindering van die straf; adv. mr. C. Waling, 's-Gravenhage)
JOL 2006, 307
RvdW 2006, 504

Het aanwezigheidsrecht van de verdachte. Wat de verdachte zelf moet ondernemen bij en na instellen rechtsmiddel of na verwijzing door de Hoge Raad om te weten te komen wanneer de betreffende zitting zal plaatsvinden. In dit geval speelt ook een rol dat een brief van de verdachte van 1 april 2004 gericht aan de Afdeling Procesbeheer Ressortsparket Leeuwarden waarin hij opgave doet van zijn correspondentie- en dagvaardingsadres, welke brief in kopie naar zijn raadsman mr. Boksem zou zijn gezonden, naar de Hoge Raad vaststelt niet aanwezig was in het dossier dat het hof ter beschikking stond bij de behandeling van deze strafzaak in hoger beroep.

(EVRM art. 6, IVBPR art. 14)

HOGE RAAD, ONDER MEER:

4.1. Het middel bevat de klacht dat het hof ten onrechte de zaak, zonder nader onderzoek, bij verstek heeft behandeld.

4.2. De aan de Hoge Raad ter beschikking staande stukken houden wat betreft de procesgang – voor zover voor de beoordeling van het middel van belang – het volgende in:

(i) bij arrest van 6 januari 2004 heeft de Hoge Raad het arrest van het hof te Leeuwarden van 27 september 2001 vernietigd en de dagvaarding in hoger beroep nietig verklaard;

(ii) een uitdraai uit het Nieuw Appelsysteem Strafzaken van de coördinator van de afdeling procesbeheer van het Ressortsparket te Leeuwarden houdt in, voor zover hier van belang:

‘(15-04-04:) Tel. cont. de heer M.J. G., die aangeeft een adreswijziging te faxen:

VIP: N.-wal 2, 0000 AA D H (JS 15-4-04)’

(iii) de dagvaarding van de verdachte om op 17 augustus 2004 te verschijnen ter terechtzitting van het hof is op 17 juni 2004 tevergeefs aangeboden op het adres N.wal 2 te 0000 AA D. H., zijnde het (toenmalige) GBA-adres van de verdachte; op 16 juli 2004 is die dagvaarding aan de (waarnemend) griffier van de rechtbank te Leeuwarden uitgereikt en op dezelfde datum als gewone brief verzonden naar evengenoemd GBA-adres;

(iv) op de terechtzitting van het hof van 17 augustus 2004 is de verdachte noch een raadsman verschenen en is tegen de verdachte verstek verleend;

(v) bij arrest van 31 augustus 2004 is de verdachte door het hof veroordeeld tot de hiervoor onder 1 vermelde straffen;

(vi) de verdachte heeft op 30 november 2004 ter griffie van het hof beroep in cassatie ingesteld en bij die gelegenheid tevens een schriftelijke verklaring overgelegd, inhoudende:

‘Op 6 januari 2004 heeft de Hoge Raad der Nederlanden mijn zaak terugverwezen naar het gerechtshof Leeuwarden.

Op 15 april 2004 heb ik vervolgens telefonisch contact opgenomen met het ressortsparket van het gerechtshof Leeuwarden. Ik wilde mijn adreswijziging doorgeven, zodat alle correspondentie terzake

en de dagvaarding mij zouden bereiken. Mij werd gezegd dat ik dit schriftelijk moest doen. Dat heb ik vervolgens ook gedaan. De betreffende brief is aan deze verklaring gehecht.

Dat ik 15 april 2004 heb gebeld om mijn adres-wijziging door te geven, is, naar mij nu is gebleken, toen bij het ressortsparket ook in de computer genoteerd.

Omdat ik maar niets hoorde, en benieuwd was of er al een zittingsdatum bekend was, heb ik op 22 november 2004 opnieuw het ressortsparket gebeld. Tot mijn verbazing kreeg ik te horen dat ik inmiddels bij verstek door het gerechtshof was veroordeeld.

Een dagvaarding voor de zitting heb ik echter nooit ontvangen, terwijl ik juist, omdat ik het zo belangrijk vond om aanwezig te zijn bij die zitting en daar de verdediging te voeren, het ressortsparket schriftelijk, mijn adresgegevens had toegestuurd’

(vii) aan voormelde – bij het instellen van het onderhavige beroep in cassatie overgelegde – verklaring is een kopie gehecht van een brief van de verdachte van 16 april 2004, gericht aan de Afdeling Procesbeheer Ressortsparket Leeuwarden, inhoudende:

‘Naar aanleiding van de uitspraak van de Hoge Raad der Nederlanden de dato 6 januari 2004 en de terugwijziging van de zaak teneinde op het bestaande hoger beroep opnieuw te worden berecht en afgedaan, verzoek ik u vriendelijk als correspondentie- en dagvaardingsadres slechts te hanteren: J.v.N.-straat 78 te 0000 BB D H.

Het advocatenkantoor Anker & Anker te Leeuwarden zal overigens voor mij blijven optreden.

(...)

c.c. mr dr J. Boksem te Leeuwarden’

4.3. Indien de dagvaarding van een verdachte die is ingeschreven in een GBA of wiens feitelijke woon- of verblijfplaats in Nederland of wiens adres in het buitenland bekend is, rechtsgeldig is betekend en de verdachte noch zijn raadsman op de terechtzitting is verschenen, kan de rechter – behoudens duidelijke aanwijzingen van het tegendeel – uitgaan van het ver-

moeden dat de verdachte vrijwillig afstand heeft gedaan van zijn recht om in zijn tegenwoordigheid te worden berecht. Het voorenoverwogene lijdt slechts uitzondering indien aan de stukken of het verhandelde ter terechtzitting duidelijke aanwijzingen kunnen worden ontleend dat de verdachte niet vrijwillig afstand heeft gedaan van zijn recht om in zijn tegenwoordigheid te worden berecht. Dan behoort het onderzoek ter terechtzitting, dat op grond van een dagvaarding die op wettige wijze is betekend, rechtsgeldig is aangevangen, te worden geschorst teneinde de verdachte in de gelegenheid te stellen alsnog bij het onderzoek aanwezig te zijn.

Voorts geldt dat ingeval door of namens de verdachte appèl is ingesteld – maar overigens ook indien het beroep is ingesteld door de officier van justitie – rekening moet worden gehouden met de waarschijnlijkheid dat de verdachte van zijn aanwezigheidsrecht gebruik wil maken. Daarom mag van degene die hoger beroep instelt en prijs stelt op berechting op tegenspraak, worden verwacht dat hij de in het maatschappelijk verkeer gebruikelijke maatregelen neemt om te voorkomen dat de appèldagvaarding hem niet bereikt of de inhoud daarvan niet te zijner kennis komt. Dat geldt niet alleen indien de verdachte in hoger beroep is gegaan maar ook ingeval de eerder in de zaak gewezen uitspraak door de Hoge Raad is vernietigd met verwijzing of terugwijziging van de zaak naar de feitenrechter. Tot zodanige maatregel kan in elk geval worden gerekend dat de verdachte zich bereikbaar houdt voor zijn raadsman – die uit eigen hoofde een afschrift van de appèldagvaarding ontvangt indien hij zich in hoger beroep heeft gesteld of is toegevoegd – opdat de verdachte in voorkomende gevallen (ook) langs die weg van het tijdstip van de behandeling van zijn zaak op de hoogte komt. (vgl. HR 12 maart 2002, *NJ* 2002, 317).

4.4. Bij de aan de Hoge Raad toegezonden stukken van het geding bevindt zich niet de hiervoor onder 4.2 onder (vii) vermelde brief van de verdachte van 16 april 2004, welke in kopie naar mr. Boksem zou zijn gezonden. De verdachte heeft niet overgelegd een kopie van een begeleidend schrijven aan mr. Boksem noch een ontvangstbevestiging van het Ressortsparket van die brief, terwijl hij niet heeft aangevoerd dat hij de brief aan het Ressortsparket aangetekend of met bericht van ontvangst heeft verzonden. Voorts blijkt niet dat de

verdachte, zoals gelet op de inhoud van de hiervoor onder 4.2 sub (ii) vermelde uitdraai door hem kennelijk is aangekondigd, het desbetreffende bericht per fax heeft verzonden; dienaangaande zijn in ieder geval geen bescheiden overgelegd.

Gelet op een en ander moet het ervoor worden gehouden dat die brief, waarvan bij het instellen van cassatie een kopie is overgelegd, niet aanwezig was in het dossier dat het hof ter beschikking stond bij de behandeling van de onderhavige strafzaak in hoger beroep, terwijl onvoldoende grond bestaat voor het ernstige vermoeden dat voormelde brief door genoemd Resortsparket is ontvangen en vervolgens in het ongereede is geraakt.

4.5. Tegen de achtergrond van hetgeen hiervoor onder 4.3 en 4.4 is overwogen, was het hof niet gehouden het onderzoek ter terechtzitting te schorsen teneinde de verdachte in de gelegenheid te stellen om alsnog bij het onderzoek ter terechtzitting aanwezig te zijn. Ook behoefde het hof niet te doen blijken te hebben onderzocht of er grond bestond voor die schorsing. Het middel, dat van een andere opvatting uitgaat, faalt derhalve.

Volgt, in hoofdzaak, verwerping van het beroep. ■

986 9 mei 2006, 03082/05B
(Mrs. Bleichrodt, Balkema, De Savornin Lohman, De Hullu, Thomassen)

na conclusie van A-G Machielse tot verwerping van het beroep; adv. mr. C. Waling, 's-Gravenhage)
JOL 2006, 308
RvdW 2006, 501

Een driejarig meisje is door mishandeling om het leven gebracht. Het Openbaar Ministerie wil van De Stichting Thuiszorg G.R. het medisch dossier opeisen in verband met verdenking van een gezinsvoogdes. Het beroep op verschoningsrecht van De Stichting wordt door de rechtbank afgewezen omdat de waarheidsvinding volgens haar hier prevaleert boven het belang van geheimhouding. Er zijn volgens de rechtbank zeer uitzonderlijke omstandigheden die daartoe nopen. Zij adstrueert dit met een drietal factoren. De Hoge Raad zet uit een waarom het oordeel van de rechtbank ontoereikend is gemotiveerd.

(Sv art. 98, 218)

HOGE RAAD, ONDER MEER:

In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

Klaagster is de Stichting Thuiszorg G.R.

Naar aanleiding van de gewelddadige dood van de driejarige S.d.J. is het Openbaar Ministerie een onderzoek begonnen naar onder meer de rol van de jeugdhulpverlening. Daarbij is de gezinsvoogdes als verdachte aangemerkt.

De officier van justitie heeft in Raadkamer aangevoerd dat de gezinsvoogdes wordt verdacht van overtreding van art. 307 Sr dan wel art. 308 Sr, zulks in samenhang met art. 309 Sr. In de zaak tegen de gezinsvoogdes wenst zowel het Openbaar Ministerie als de verdediging te beschikken over het door het consultatiebureau aangelegde medisch dossier betreffende S.d.J. Het Openbaar Ministerie heeft daarbij gesteld dat de aandacht met name uitgaat naar de inhoud van de contacten die er tussen het consultatiebureau en de gezinsvoogdes zijn geweest. Het consultatiebureau waar S.d.J. onder controle stond, valt onder het verband van de Stichting Thuiszorg G.R. In opdracht van de rechter-commissaris is na een bevel tot uitlevering onder de klaagster inbeslaggenomen het dossier gezondheidszorg 0-4 jarigen betreffende S.d.J. Dit dossier bevindt zich thans in een gesloten envelop in de kluis van de rechter-commissaris.

De klaagster verzet zich tegen inbeslagname en stelt dat de desbetreffende stukken vallen onder het haar toekomende (afgeleide) verschoningsrecht.

4. Beoordeling van het eerste middel

4.1. Het middel behelst de klacht dat het oordeel van de rechtbank dat er in deze zaak sprake is van zeer uitzonderlijke omstandigheden die een doorbreking van het verschoningsrecht rechtvaardigen, onbegrijpelijk althans ontoereikend is gemotiveerd, en dat de afwijzing van het subsidiaire verzoek van de klaagster om slechts een geclausuleerde kennisneming van het medisch dossier toe te staan ontoereikend is gemotiveerd.

4.2. Blijkens de bij de behandeling van het klaagschrift in raadkamer overgelegde pleitnota is namens de klaagster naar voren gebracht dat in deze zaak geen sprake is van zeer uitzonderlijke omstandigheden die een doorbreking van het verschoningsrecht kunnen rechtvaardigen. (...)

4.4. Bij de beoordeling van het middel dient het volgende te worden vooropgesteld.

Aan het verschoningsrecht ligt ten grond-

slag dat het maatschappelijk belang dat de waarheid in rechte aan het licht komt, moet wijken voor het maatschappelijk belang dat een ieder zich vrijelijk en zonder vrees voor openbaarmaking van het toevertrouwde om bijstand en advies tot de verschoningsgerechtigde moet kunnen wenden.

Ingevolge art. 98, eerste lid, Sv mogen bij personen met een bevoegdheid tot verschoning als bedoeld in art. 218 Sv zonder hun toestemming brieven of andere geschriften tot welke hun plicht tot geheimhouding zich uitstrekt, niet in beslag worden genomen. Wel mogen, ook zonder hun toestemming, in beslag worden genomen brieven of geschriften die voorwerp van het strafbare feit uitmaken of tot het begaan daarvan hebben gediend, nu dergelijke brieven en geschriften geen object zijn van de aan evenbedoelde personen toekomende bevoegdheid tot verschoning. De rechtbank heeft in cassatie onbestreden vastgesteld dat hier geen sprake is van geschriften die het voorwerp van het strafbare feit uitmaken of tot het begaan daarvan hebben gediend.

Het verschoningsrecht van onder meer de arts is echter in zoverre niet absoluut, dat zich zeer uitzonderlijke omstandigheden laten denken waarin het belang dat de waarheid aan het licht komt – ook ten aanzien van datgene waarvan de wetenschap hem als zodanig is toevertrouwd – moet prevaleren boven het verschoningsrecht. De beantwoording van de vraag welke omstandigheden als zeer uitzonderlijk moeten worden aangemerkt is niet in een algemene regel samen te vatten. Voor het oordeel dat van zodanige omstandigheden – en derhalve van een uitzondering op de hoofdregel met betrekking tot het verschoningsrecht – sprake is, gelden zware motiveringseisen.

4.5. De rechtbank heeft onderzocht of er sprake is van zeer uitzonderlijke omstandigheden als hiervoor bedoeld.

Bij de beantwoording van die vraag heeft de rechtbank de volgende factoren van belang geacht:

- de omstandigheid dat de aanleiding voor het onderhavige strafrechtelijke onderzoek is gelegen in een zeer ernstig feit, te weten de gewelddadige dood van een driejarig meisje;
- de omstandigheid dat naar aanleiding van de dood van het meisje grote ophef is ontstaan, met name ook wat betreft de rol van de hulpverleningsinstanties; en

c. de omstandigheid dat de gegevens waarop de inbeslagneming van het dossier is gericht van groot belang zijn voor het aan de dag brengen van de waarheid omtrent het functioneren van de verdachte als gezinsvoogdes.

4.6. Het oordeel van de rechtbank dat sprake is van zeer uitzonderlijke omstandigheden als hiervoor onder 4.4 bedoeld die ertoe behoren te leiden dat het inbeslaggenomen medisch dossier bij de stukken van het geding wordt gevoegd, is ontoereikend gemotiveerd. De Hoge Raad heeft daarbij in aanmerking genomen:

- dat het hier niet gaat om een tegen de verschoningsgerechtigde bestaande verdenking;
- de aard en omvang van de gegevens, die met doorbreking van het verschoningsrecht in de strafprocedure zouden worden ingebracht;
- de omstandigheid dat hier sprake is van verdenking van de misdrijven van de art. 307 dan wel 308, in verbinding met 309 Sr, in de context waarvan, naar de rechtbank heeft overwogen, met name van belang is de frequentie en inhoud van de contacten tussen de arts van het Consultatiebureau en de verdachte, terwijl
- de rechtbank onvoldoende ervan blijk heeft gegeven te hebben onderzocht de vraag of de relevante gegevens niet op andere wijze konden worden verkregen, mede in het licht van hetgeen namens de klaagster in het klaagschrift subsidiair is aangevoerd en voorgesteld en het verhandelde in raadkamer, in welk verband niet zonder meer begrijpelijk is het oordeel van de rechtbank 'dat in het licht van het bovenstaande een geclausuleerde kennisname van het dossier meer vragen zal opwerpen en derhalve in onvoldoende mate zal bijdragen aan het aan het licht brengen van de waarheid'.

4.7. Het middel is derhalve terecht voorgesteld.

Volgt vernietiging en verwijzing. ■

987 25 april 2006, nr. 01615/05
(Mrs. Koster, Corstens en IJssink)
(na conclusie van A-G. Machielse tot verwerping van het beroep; adv. mr. R.J. Baumgardt, Spikensis)
JOL 2006, 286
RvdW 2006, 463

De verdediging voerde aan dat van valsheid in geschrift in de zin van art. 225, lid 1 Sr. geen sprake kan zijn nu, zoals hier het geval is, het desbetreffend geschrift de boekhouding van de verdachte niet heeft verlaten.

Op dit verweer is door het Hof niet uitdrukkelijk een met redenen omklede beslissing gegeven en daarom is het middel gegrond maar dat behoeft niet tot cassatie te leiden omdat het Hof het verweer slechts had kunnen verwerpen: immers het verweer berust op de opvatting dat het begrip valsheid in geschrift *enig gebruik* van het geschrift veronderstelt. Die opvatting is, aldus de Hoge Raad onjuist. Het enkele valselijk opmaken of vervalsen van een tot bewijs van enig feit bestemd geschrift *met het oogmerk* om het geschrift als echt en onvervalst te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, is voldoende om die gedraging als valsheid in geschrift aan te merken.

(Sr art. 225, lid 1)

De Hoge Raad, die ook twee andere middelen afwijst, verwerpt het beroep. ■

988 9 mei 2006, nr. 1475/05
(Mrs. Koster, IJssink en Thomassen)
(na conclusie van A-G. Machielse tot verwerping van het beroep; adv. mr. J. Kuijper, Amsterdam)

Het middel, dat erover klaagde dat het Hof ten onrechte een leugenachtige verklaring van een *getuige* tot het bewijs had gebezigd, was gegrond want aan een leugenachtige verklaring van een ander dan de verdachte kan geen redengevende kracht worden toegekend (vgl. HR 14 september 1992 *NJ* 1993, 54).

Dit behoeft echter, aldus de Hoge Raad, niet tot cassatie te leiden, nu dit onderdeel van de bewijsvoering van zodanig ondergeschikte betekenis is dat de bewijsmotivering ook zonder dit onderdeel toereikend is.

(Sv art. 359)

De Hoge Raad verwerpt het beroep. ■

989 9 mei 2006, nr. 0655/05
(Mrs. Bleichrodt, Van Dorst en Splinter-van Kan)
(na conclusie van A-G Machielse ertoe strekkende dat de Hoge Raad het

hoger beroep zal verstaan als verzet en de stukken zal doen toekomen aan de griffier van de rechtbank opdat de rechtbank de zaak op het bestaande verzet zal kunnen berechten en afdoen)

De kantonrechter veroordeelde de verdachte op 10 mei 2004 *bij verstek* wegens overtreding van een artikel van de Algemene Plaatselijke Verordening Rotterdam 1994 tot een geldboete van € 40. De verdachte kwam tegen dat vonnis in hoger beroep op 28 februari 2005. Bij arrest van 24 november 2005 heeft het gerechtshof verstaan dat de verdachte tegen het vonnis van de kantonrechter beroep in cassatie had ingesteld en stuurde de stukken naar de griffier van de Hoge Raad. De Hoge Raad besliste echter dat in dit geval op zich genomen verzet zou moeten worden ingesteld (art. 404, lid 2 aanhef en onder b, art. 399, lid 3 Sv en 78 lid 5 RO). Maar omdat op 27 februari 2004 door een politiebeampte de oproeping van verdachte om op 10 mei 2004 te 11.00 uur te verschijnen voor de rechtbank te Rotterdam, sector kantonrecht, in persoon aan de verdachte was uitgereikt had de verdachte verzet moeten aantekenen binnen veertien dagen na 10 mei 2004. Slotsom was dat geen rechter de verdachte nog zal kunnen ontvangen in het door de verdachte aangewende rechtsmiddel. De Hoge Raad herinnert aan zijn arrest van 3 juli 2001, *NJ* 2001,533.

(Sv art. 399 en 404, RO art. 78)

De Hoge Raad verklaart de verdachte niet-ontvankelijk in het ingestelde rechtsmiddel. ■

HOGE RAAD (BELASTINGKAMER)

Deze rubriek wordt verzorgd door mr. R.T. Wiegink en mr. drs. Chr.Th.P.M. Zandhuis, verbonden aan het Wetenschappelijk Bureau van de Hoge Raad.

990 28 april 2006, nr. 40 956
(Mrs. Pos, Monné, Van Amersfoort, Leemreis, Van Maanen)

Wetswijziging met terugwerkende kracht bewerkstelligt niet dat termijnoverschrijding alsnog verschoonbaar wordt.

(Awb art. 6:11)

Aan X BV, een substraatlester, zijn aanslagen onroerendezaakbelastingen van de gemeente Grubbenvorst opgelegd. X BV heeft bijna twee jaar na dagtekening van de aanslagen bezwaar gemaakt wegens een wetwijziging met terugwerkende kracht. Het bezwaar is wegens overschrijding van de bezwaartermijn niet-ontvankelijk verklaard.

Hof 's-Hertogenbosch heeft geoordeeld dat X BV terecht niet-ontvankelijk is verklaard.

De Hoge Raad sluit zich daarbij aan. Een verschoonbare termijnoverschrijding is aanwezig indien de belanghebbende redelijkerwijs niet in staat was tegen een besluit tijdig een rechtsmiddel aan te wenden (HR, *BNB* 2004/293). De gedingstukken laten echter geen andere conclusie toe dan dat X BV wel in staat was om binnen de bezwaartermijn bezwaar te maken, maar dat niet heeft gedaan omdat zij daartoe (binnen de bezwaartermijn) geen reden had. Een daarna opgekomen reden, in dit geval een wetwijziging met terugwerkende kracht, kan niet bewerkstelligen dat de termijnoverschrijding alsnog verschoonbaar wordt, aldus de Hoge Raad.

Opmerking verdient dat de indieners van het wetsvoorstel tot wijziging van de Gemeentewet (vrijstelling OZB voor substraatleest) ervan zijn uitgegaan dat belastingplichtigen in een geval als dit een verzoek aan de gemeente kunnen richten om over te gaan tot een ambtshalve herziening van de aanslag, en bij afwijzing daarvan de mogelijkheid hebben zich te wenden tot de burgerlijke rechter. De Raad van State merkt in zijn advies op dat tegen ambtshalve herzieningen geen rechtsmiddelen openstaan en dat het noodzakelijk is dat de substraattellers in rechte moeten kunnen opkomen tegen het niet toepassen van de vrijstelling. Daarop hebben de indieners geantwoord dat in de memorie van toelichting uiteen is gezet dat het mogelijk is dat gemeenten voor 2000 al aanslagen onroerendezaakbelastingen hebben opgelegd aan substraattellers. Het is volgens de indieners niet goed voorstelbaar dat gemeenten niet zouden overgaan tot ambtshalve herziening van een aanslag terzake van substraatleest. Zij zouden daarmee in strijd handelen met de wet. Ook indien de grootte van de ambtshalve herziening ter discussie zou worden gesteld is het volgens hen niet waarschijnlijk dat ge-

meenten dergelijke verzoeken om formele redenen naast zich neer zouden leggen. Tenslotte hebben belastingplichtigen altijd nog de mogelijkheid om zich te wenden tot de civiele rechter.

X BV voert aan dat een zinvol gebruik van laatstbedoelde mogelijkheid afstuit op de formele rechtskracht. X BV verliest volgens de Hoge Raad echter uit het oog dat in dit geval, waar de wet met terugwerkende kracht is gewijzigd, de op het verzoek tot teruggaaf te geven beslissing een andere wettelijke grondslag heeft dan de aanslag op grond waarvan het eventueel terug te geven bedrag is voldaan. Het verzoek is immers gebaseerd op een wet die ten tijde van het vaststellen van de aanslag niet kon worden toegepast. De op grond van het beginsel van formele rechtskracht te veronderstellen rechtmatigheid van de aanslag zoals vastgesteld, is dan geen beslissende weigeringsgrond in het kader van de beoordeling van het verzoek tot teruggaaf, dat stoelt op de met terugwerkende kracht gewijzigde wet. ■

991 28 april 2006, nr. 41 111
(Mrs Pos, Monné, Van Amersfoort, Leemreis, Streefkerk)
(na conclusie A-G Van Ballegooijen tot vernietiging)

Verzoek om als fiscaal partner te worden aangemerkt kan niet meer worden gedaan als aanslag beoogde partner onherroepelijk vaststaat.

(Wet IB 2001 art. 1.3, 8.8, 8.9)

X heeft eind 2001 verzocht om een voorlopige teruggaaf voor 2001 waarbij tot uitdrukking werd gebracht dat zij en haar huisgenoot A als fiscale partners wensten te worden aangemerkt. Naar aanleiding daarvan is aan X een voorlopige teruggaaf verleend. X heeft vervolgens in februari 2003 aangifte gedaan. Zij heeft daarop de vraag 'Kiest u samen met uw huisgenoot voor het fiscale partnerschap' ontkennend beantwoord. Ook A heeft in zijn aangifte aangegeven niet te kiezen voor fiscaal partnerschap. Tegen de aan hem opgelegde aanslag is geen bezwaar gemaakt. Aan X is, in overeenstemming met de door haar gedane aangifte, een aanslag opgelegd. X meent als partner van A recht te hebben op verhoging van de gecombineerde heffingskortings.

Hof Amsterdam stelt X in het gelijk.

De Hoge Raad is het niet eens met het hof. De Wet IB 2001 bepaalt dat de gezamenlijke keuze van de belastingplichtige en de andere ongehuwde meerderjarige voor kwalificatie als partner wordt gemaakt bij verzoek om voorlopige teruggaaf of bij aangifte.

Hoewel de wet dit niet regelt, moet worden aangenomen dat indien samenwonende ongehuwde meerderjarigen die beiden aangifte doen, kiezen voor kwalificatie als partner, de keuze in beginsel bij beide aangiften moet worden gemaakt.

In de Wet IB 2001 is bepaald dat indien een persoon voor een kalenderjaar bij aangifte een keuze heeft gemaakt voor de kwalificatie als partner, niet op die keuze kan worden teruggekomen. Het hof heeft terecht geoordeeld dat dit verbod voor deze situatie (waarin bij de aangiften juist niet een keuze is gemaakt voor kwalificatie als partner) betekenis mist. Als huisgenoten die niet bij hun aangiften hebben gekozen voor de kwalificatie als partner, die gezamenlijke keuze later alsnog kenbaar maken, kan in de regel worden aangenomen dat ook nog voldaan is aan de eis dat de gezamenlijke keuze bij aangifte wordt gemaakt. Dit geldt in beginsel ook wanneer al een aanslag of aanslagen zijn opgelegd en de gezamenlijke keuze kenbaar wordt gemaakt bij bezwaar (en beroep). Opmerking verdient echter dat in het algemeen aan een keuzeherziening geen gevolgen meer kunnen worden verbonden indien deze zou leiden tot een hogere aanslag dan reeds is vastgesteld. Zo'n geval doet zich hier echter niet voor. Volgens de Hoge Raad hoeft daarom nu geen bespreking welke gevolgen moeten worden verbonden aan het antwoord in het Besluit van de Staatssecretaris, *BNB* 2003/98, dat inhoudt dat een keuze voor het partnerschap kan worden gemaakt totdat de aanslag onherroepelijk vaststaat. Verder geldt onder de Wet IB 1964 en onder de Wet IB 2001 als uitgangspunt dat op een gemaakte keuze niet meer kan worden teruggekomen als de aanslag onherroepelijk vaststaat. Mede vanwege uitvoerbaarheid moet daarom worden aangenomen dat de gezamenlijke keuze voor kwalificatie als partner niet meer kan worden gemaakt in het geval dat, zoals hier, de aanslag van één van de beoogde fiscale partners onherroepelijk is. Daarbij is niet van belang of het tijdig maken van een keuze al of niet consequenties zou hebben gehad voor de onherroepelijke aanslag. Het hof heeft dus ten onrechte X en A als fiscale partners aangemerkt. ■

992 28 april 2006, nr. 41 189
 (Mrs Monné, Van Amersfoort,
 Leemreis, Van Maanen, Streefkerk)
 (na conclusie A-G Niessen tot
 vernietiging en verwijzing)

Hof Leeuwarden miskende dat tegen weigering Hoofd te beslissen op verzoek vermindering WOZ-waarde mogelijkheid van bezwaar openstond.

(AWR art. 23; Awb art. 6:2 lid 1, 6:15, leden 1 en 2; Wet WOZ art. 19 lid 2, 22 lid 1, 25)

De WOZ-waarde van X' woning is bij beschikking voor het tijdvak 2001-2004 vastgesteld. Tegen die beschikking is geen bezwaar gemaakt. Voor 2003 zijn aan X aanslagen onroerendezaakbelastingen van de gemeente Opsterland opgelegd, waarbij is uitgegaan van voormelde waarde. Tegen die aanslagen is X in bezwaar gekomen, daarbij aanvoerende dat de waarde niet meer juist zou zijn. Het Hoofd heeft het bezwaar ongegrond verklaard. In zijn uitspraak schrijft hij dat hij het bezwaar beschouwt als een verzoek tot het nemen van een beschikking, die wordt genomen bij tussentijdse aanpassing van de waarde. Hij ziet geen aanleiding zo'n beschikking te nemen. Onder de uitspraak is vermeld dat beroep kan worden ingesteld bij Hof Leeuwarden. X heeft inderdaad beroep ingesteld bij het hof.

Het hof heeft vastgesteld dat het erom gaat of er grond is voor een nieuwe (lagere) waardebeschikking. Het heeft het beroep ongegrond verklaard. Redengevend voor het hof was dat het verzoek is afgewezen omdat zich geen waardevermindering heeft voorgedaan. Dit heeft tot gevolg gehad dat de ambtenaar geen nieuwe voor bezwaar vatbare beschikking heeft gegeven. De wet voorziet daar ook niet in. Er staat voor X geen rechtsmiddel open, aldus het hof.

De Hoge Raad is het niet eens met het hof. In het wetsvoorstel Algemene regels inzake de waardering van onroerende zaken was oorspronkelijk een voorziening getroffen voor het geval een nieuwe waardevaststelling werd geweigerd. In het wetsvoorstel stond dat bezwaar kon worden gemaakt tegen zo'n weigering. In de memorie van toelichting is over de weigering van een nieuwe waardevaststelling opgemerkt dat bezwaar ook mogelijk is wanneer er geen sprake is van een door belanghebbende bestreden waardevaststelling. Deze aan-

vullende mogelijkheid werd geboden geacht omdat zich gevallen kunnen voordoen waarin belanghebbende meent aanspraak te kunnen maken op een waardevaststelling, of een nieuwe waardevaststelling heeft verzocht, maar deze beschikking niet krijgt. Die beschikking kan hem zwart op wit worden geweigerd. Ook is het mogelijk dat het college niet binnen een redelijke termijn reageert op het verzoek. Hoewel het zeer denkbaar is dat aan degene die daarom verzoekt terecht de door hem gewenste vaststellingsbeschikking wordt onthouden, kan het volgens de memorie ook zo zijn dat dit ten onrechte gebeurt. Bij de derde nota van wijziging is het wetsvoorstel komen te vervallen, aangezien dit overbodig zou zijn geworden omdat de Awb de bezwaarmogelijkheid inzake de weigering van een beschikking en de fictieve afwijzing daarvan regelt.

In het licht van de wetsgeschiedenis moet de uitspraak van het Hoofd op het bezwaar worden aangemerkt als een schriftelijke weigering om een beschikking te geven, aldus de Hoge Raad. Deze weigering moet op grond van de Awb worden gelijkgesteld met een voor bezwaar vatbare beschikking. Tegen die beschikking kon dus niet worden opgekomen bij het hof, maar bij het Hoofd. Het hof had dus het beroepschrift, dat slechts de vraag aan de orde stelt of er grond is voor een nieuwe waardebeschikking, zo spoedig mogelijk moeten doorzenden aan het bevoegde orgaan.

De Hoge Raad zendt het beroepschrift alsnog door naar het Hoofd, zodat deze dit als een (tijdig ingediend) bezwaarschrift in behandeling kan nemen. ■

RAAD VAN STATE

Deze rubriek wordt verzorgd door de medewerkers van de Afdeling Kennis en Onderzoek van de Raad van State.

993 10 mei 2006, 200200506124/1
 (Mrs. Loeb, Drupsteen en
 Mouton)

Appellante klaagt dat de rechtbank ten onrechte van het beroep tegen de weigering de schade, veroorzaakt door het gerechtvaardigd vertrouwen dat door uitlatingen van ambtenaren is gewekt, te vergoeden geen kennis heeft genomen.

De gestelde uitlatingen van ambtenaren zijn geen besluiten, waartegen beroep bij

de bestuursrechter openstaat. Derhalve is de bestuursrechter evenmin bevoegd kennis te nemen van beroep tegen de afwijzing van het verzoek om beweerdelijk ten gevolge van die uitlatingen opgekomen schade te vergoeden.

Uitspraak op het hoger beroep van: de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid 'Vahstal Probouw BV', gevestigd te Amersfoort, appellante, tegen de uitspraak in zaaknr. SBR 04/2712 van Rechtbank Utrecht van 21 juni 2005 in het geding tussen:

appellante

en

het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Soest.

1. PROCESVERLOOP

Bij besluit van 16 maart 2004 heeft het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Soest (hierna: het college) een verzoek van appellante om schadevergoeding afgewezen.

(...)

2. OVERWEGINGEN

2.1. Bij besluit van 19 januari 1995 heeft de raad van de gemeente Soest krachtens artikel 19 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening, zoals die bepaling tot 3 april 2000 luidde, vrijstelling verleend van het bestemmingsplan 'Soestdijk' voor het realiseren van het bouwplan 'De Lindenhof'. Bij besluit van 26 januari 1995 heeft het college aan appellante daarvoor bouwvergunning verleend.

2.2. Bij besluit van 17 juni 1998 heeft het college, onder gegrondverklaring van het daartegen door derden gemaakte bezwaar, de hiervoor vermelde besluiten herroepen en alsnog bouwvergunning geweigerd, omdat het bouwplan in strijd was met het bestemmingsplan 'Soestdijk 1997'.

2.3. Bij uitspraak van 7 augustus 2000, verzonden op 18 september 2000, heeft de rechtbank het daartegen door appellante ingestelde beroep ongegrond verklaard.

Bij uitspraak van 6 februari 2002 in zaaknr. 200005090/1 heeft de Afdeling die uitspraak bevestigd.

2.4. Appellante heeft verzocht om vergoeding van de door haar ten gevolge van het besluit van 17 juni 1998 geleden schade, nu die onevenredig is, omdat zij op grond van het door het verlenen van bouwvergunning en het gewekte vertrouwen dat die in stand zou blijven verplichtingen ten aan-

zien van derden is aangegaan, waaraan zij niet kon voldoen.

2.5. (...)

2.6. De rechtbank heeft overwogen dat, voor zover thans van belang, het college zich terecht op het standpunt heeft gesteld dat van buiten het normale ondernemersrisico vallende schade geen sprake is. (...) Voor zover de gestelde schade voortvloeit uit bij appellante door uitlatingen van een ambtenaar gewekt vertrouwen dat het college een binnen het geldend planologisch regime passende bouwvergunning zou verlenen, is een zodanig gestelde uitlating geen besluit, waartegen bij de bestuursrechter kan worden opgekomen. Dat brengt mee dat tegen de weigering van het college om de gestelde daardoor veroorzaakte schade te vergoeden evenmin bij deze rechter kan worden opgekomen, aldus de rechtbank.

2.7. Appellante klaagt dat – samengevat weergegeven – de rechtbank aldus miskent dat de geleden schade onevenredig is, omdat zij met intrekking van de haar verleende bouwvergunning geen rekening behoefde te houden, gelet op de door ambtenaren van de gemeente gewekte gerechtvaardigde verwachtingen dat een vergunning zou worden verleend die met het geldend planologisch regime strookte.

2.7.1. Dit betoog faalt. Bij het besluit van 17 juni 1998 is de verleende bouwvergunning wegens strijd met het geldende bestemmingsplan 'Soestdijk 1997' herroepen. Daardoor is met dat besluit, gelet op de door het bestemmingsplan voorziene situatie, aan appellante geen onevenredige schade toegebracht, die op de voet van het rechtsbeginsel van gelijkheid voor de openbare lasten voor vergoeding in aanmerking komt. Ook kon bij appellante geen gerechtvaardigd vertrouwen bestaan dat de haar verleende vergunning niet strijdig was met het geldende bestemmingsplan, omdat appellante dat plan kende, althans kon kennen.

2.8. Voorts klaagt appellante dat de rechtbank ten onrechte van het beroep tegen de weigering de schade, veroorzaakt door het gerechtvaardigd vertrouwen dat door uitlatingen van ambtenaren is gewekt, te vergoeden geen kennis heeft genomen. Die uitlatingen, die ertoe strekken dat de bouwvergunning in het bestemmingsplan 'Soestdijk 1997' zou worden ingepast en appellante haar bouwplannen met spoed diende uit te voeren, moeten volgens haar aan het besluit van 17 juni 1998 worden

toegerekend, omdat met dit besluit het aldus gewekte vertrouwen werd geschonden.

2.8.1. Ook dit betoog faalt. De gestelde uitlatingen van ambtenaren zijn geen besluiten, waartegen beroep bij de bestuursrechter openstaat. Derhalve is de bestuursrechter evenmin bevoegd kennis te nemen van beroep tegen de afwijzing van het verzoek om beweerdelijk ten gevolge van die uitlatingen opgekomen schade te vergoeden.

2.9. Voor zover appellante klaagt dat de rechtbank ten onrechte de afwijzing van haar verzoek terecht heeft geacht, omdat zij de door haar gestelde schade op geen enkele wijze aannemelijk heeft gemaakt, wordt overwogen dat, gelet op het vorenstaande, het college zich terecht op het standpunt heeft gesteld dat het verzoek geen grondslag biedt voor vergoeding van de gestelde schade. Dit betoog kan derhalve, wat daar verder ook van zij, niet tot vernietiging van de aangevallen uitspraak leiden.

Volgt bevestiging van de aangevallen uitspraak. ■

994 17 mei 2006, 200507265/1
(Mrs. Vlasblom, Van Angeren en Mouton)

Betekenis Brummen-jurisprudentie voor toepasselijke recht.

Nu tegen de uitspraak van de rechtbank van 30 juli 2004 geen hoger beroep is ingesteld diende het besluit van 23 augustus 2004 te worden genomen in overeenstemming met hetgeen de rechtbank in die uitspraak heeft geoordeeld. Omwille van de rechtszekerheid die is gediend met eerbiediging van die oordelen zal de Afdeling bij de beoordeling van het besluit van 23 augustus 2004 uitgaan van de jurisprudentie inzake de aard van de jegens wederpartij getroffen maatregel zoals die gold ten tijde van de uitspraak van 30 juli 2004 en derhalve ook van het toetsingskader voor een punitieve sanctie zoals de rechtbank dat heeft toegepast.

(Wegenverkeerswet 1994 art. 83, 87; Erkenningsregeling APK art. 40, 44, 45, 58)

Uitspraak op het hoger beroep van: de Algemeen Directeur van de Dienst Wegverkeer, appellante, tegen de uitspraak in zaaknr. AWB 04/836 van Rechtbank Dordrecht van 8 juli 2005 in het geding tussen: wederpartij

en appellante.

1. PROCESVERLOOP

Bij besluit van 7 maart 2002 heeft appellante (hierna: de RDW) de aan de wederpartij verleende erkenning voor het uitvoeren van periodieke keuringen van voertuigen boven 3500 kilogram op de keuringsplaats, gelegen aan de [locatie] te [plaats], voor de duur van zes weken ingetrokken.

Bij besluit van 4 juni 2002 is het daartegen door de wederpartij gemaakte bezwaar ongegrond verklaard.

Bij uitspraak van 30 juli 2004, verzonden op dezelfde dag, heeft Rechtbank Dordrecht (hierna: de rechtbank), voorzover thans van belang, het daartegen door de wederpartij ingestelde beroep gegrond verklaard en het besluit van 4 juni 2002 vernietigd.

Bij besluit van 23 augustus 2004 heeft de RDW het tegen het besluit van 7 maart 2002 door de wederpartij gemaakte bezwaar opnieuw ongegrond verklaard.

Bij uitspraak van 8 juli 2005, verzonden op dezelfde dag, heeft de rechtbank, voorzover thans van belang, het daartegen door de wederpartij ingestelde beroep gegrond verklaard (...).

2. OVERWEGINGEN

(...)

2.3.1. Zoals de Afdeling eerder heeft overwogen in de uitspraak van 6 augustus 2003 in zaaknr. 200206222/1 (AB 2003, 355) heeft het niet instellen van hoger beroep tegen de eerdere uitspraak van de rechtbank tot gevolg dat, indien in beroep tegen de nieuwe beslissing op bezwaar beroepsgronden worden aangevoerd die door de rechtbank in die eerdere uitspraak uitdrukkelijk en zonder voorbehoud zijn verworpen, de rechtbank van de juistheid van het eerder gegeven oordeel over die beroepsgronden heeft uit te gaan.

Aan dit oordeel ligt ten grondslag dat het ten tweede male beoordelen van door de rechtbank eerder uitdrukkelijk en zonder voorbehoud verworpen beroepsgronden het gezag van de rechterlijke uitspraak waartegen geen rechtsmiddel is aangevend miskent. De rechtszekerheid brengt met zich dat het betrokken bestuursorgaan en belanghebbenden mogen uitgaan van de rechtmatigheid van het besluit, voor zover hiertegen beroepsgronden zijn gericht en de rechtbank deze uitdrukkelijk en zonder voorbehoud heeft verworpen.

Tot een vergelijkbaar oordeel moet worden gekomen, indien een bestuursorgaan geen hoger beroep instelt tegen een uitspraak van de rechtbank waarin zij uitdrukkelijk en zonder voorbehoud een oordeel heeft gegeven ten aanzien van hetgeen het bestuursorgaan aan zijn besluit ten grondslag heeft gelegd. Ook in dat geval vergt het gezag van de rechterlijke uitspraak waartegen geen rechtsmiddel is aangewend dat in het vervolg van de procedure over, in dit geval, de aan de wederpartij opgelegde maatregel, wordt uitgegaan van de juistheid van de aan de vernietiging ten grondslag gelegde overwegingen.

2.3.2. De rechtbank heeft in de uitspraak van 30 juli 2004 overwogen dat niet op voorhand valt in te zien dat reeds het enkele feit van een foutieve afmelding in de onderhavige, door [wederpartij] gestelde en niet door de RDW betwiste context die buiten de normale bedrijfsvoering ten aanzien van de uitvoering van APK-keuringen valt, zonder meer aan [wederpartij] dan wel aan haar bedrijfsvoering verwijtbaar is. (...) De Afdeling is van oordeel dat in voornoemde rechtsoverweging aan de RDW ruimte wordt gelaten voor een nadere motivering van zijn standpunt. Die ruimte heeft de RDW in het besluit op bezwaar van 23 augustus 2004 benut. (...) De rechtbank heeft ten onrechte geen inhoudelijk oordeel gegeven over de houdbaarheid in rechte van dit betoog.

2.4. Het hoger beroep is derhalve gegrond. De aangevallen uitspraak dient te worden vernietigd. Doende hetgeen de rechtbank zou behoren te doen, overweegt de Afdeling als volgt.

2.5. Nu tegen de uitspraak van de rechtbank van 30 juli 2004 geen hoger beroep is ingesteld diende het besluit van 23 augustus 2004 te worden genomen in overeenstemming met hetgeen de rechtbank in die uitspraak heeft geoordeeld. Omwille van de rechtszekerheid die is gediend met eerbiediging van die oordelen zal de Afdeling bij de beoordeling van het besluit van 23 augustus 2004 uitgaan van de jurisprudentie inzake de aard van de jegens de wederpartij getroffen maatregel zoals die gold ten tijde van de uitspraak van 30 juli 2004 en derhalve ook van het toetsingskader voor een punitieve sanctie zoals de rechtbank dat heeft toegepast.

Volgt gegrondverklaring van het hoger beroep, vernietiging van de aangevallen uitspraak, en ongegrondverklaring van het bij de rechtbank ingestelde beroep. ■

995 17 mei 2006, 200506646/1
(Mrs. Vlasblom, Zwart en Van den Brink)

Het belang van appellante als eigenaar van de kleedkamers is rechtstreeks betrokken bij het besluit, gericht aan de huurder van de kleedruimte, waarbij de verlening van een eenmalige exploitatiesubsidie voor de bouw van vier nieuwe kleedkamers en de renovatie van de bestaande kleedruimten is ingetrokken.

(Awb art. 1:2 lid 1)

Uitspraak op het hoger beroep van: 'Stichting B.E.K.A. '66', gevestigd te Rotterdam, appellante, tegen de uitspraak in zaaknr. 04/3432 van de Rechtbank Rotterdam van 21 juni 2005 in het geding tussen:

1. 'Voetbalvereniging 'Alexandria '66', gevestigd te Rotterdam, en
2. appellante en het dagelijks bestuur van de deelgemeente Prins Alexander van de gemeente Rotterdam.

1. PROCESVERLOOP

Bij besluit van 16 maart 2004 heeft het dagelijks bestuur van de deelgemeente Prins Alexander van de gemeente Rotterdam (hierna: het dagelijks bestuur) het besluit van 20 januari 2003 tot verlening van een eenmalige subsidie aan de vereniging 'Voetbalvereniging 'Alexandria '66' (hierna: de voetbalvereniging) ingetrokken en het subsidiebedrag op nihil vastgesteld.

Bij besluit van 12 oktober 2004 heeft het dagelijks bestuur het daartegen door de voetbalvereniging en appellante gemaakte bezwaar ongegrond verklaard en de motivering van het besluit van 16 maart 2004 gewijzigd.

(...)

2. OVERWEGINGEN

2.1. De Afdeling stelt voorop dat in de onderhavige zaak uitsluitend door appellante hoger beroep is ingesteld. Het hogerberoepschrift is namens haar ondertekend door [gemachtigde]. Op 6 september 2005 is weliswaar een brief van appellante ontvangen waaruit blijkt dat de voetbalvereniging [gemachtigde] heeft gemachtigd om namens haar hoger beroep in te stellen, doch uit het hoger-beroepschrift blijkt niet dat dit mede namens de voetbalvereniging is ingesteld.

2.2. Ingevolgde artikel 1:2, eerste lid, van de Awb wordt onder belanghebbende –

voor wie ingevolge de artikelen 7:1 en 8:1 van die wet alsmede artikel 37 van de Wet op de Raad van State bezwaar, beroep en hoger beroep openstaat – verstaan degene wiens belang rechtstreeks bij een besluit is betrokken.

2.2.1. Appellante heeft blijkens artikel 2 van haar statuten ten doel het beheer en de exploitatie van de kantine van de vereniging, en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords. Ter zitting is komen vast te staan dat appellante eigenaar is van het clubgebouw en de zich in het clubgebouw bevindende kleedkamers aan de voetbalvereniging verhuurt. Het belang van appellante als eigenaar van de kleedkamers is rechtstreeks betrokken bij het besluit waarbij de verlening van een eenmalige exploitatiesubsidie voor de bouw van vier nieuwe kleedkamers en de renovatie van de bestaande kleedruimten is ingetrokken. Gelet hierop stelt de Afdeling vast dat appellante belanghebbende is in de zin van artikel 1:2, eerste lid, van de Awb.

(...)

Volgt bevestiging van de aangevallen uitspraak. ■

CENTRALE RAAD VAN BEROEP

Deze rubriek wordt verzorgd door mr. A.B.J. van der Ham, Raadsheer in de Centrale Raad van Beroep, en mr. E.L. Bénétreu, chef-jurist bij de Raad.

996 19 april 2006, nr. 04/5560,
04/5561 WW
Hoogenboom, Bolt, Van Dun)

Belanghebbende. Procesbelang. Werkgever eigen risicodragers. Werkgever eigen risicodragers is belanghebbende bij een besluit tot toekenning van een WW-en Bbwo-uitkering aan de (ex) werknemer. Procesbelang niet vervallen. Recht werkgever om bezwaar te maken tegen de toekenningsbesluiten wordt niet begrensd door de na de ontbinding van de arbeidsovereenkomst ontstane rechtsverhouding met de werknemer, noch door in het kader van de ontbindingsprocedure gemaakte civielrechtelijke aanspraken.

(Awb art. 1:2, 7:1, 8:1)

Uitspraak op het hoger beroep van: 1. Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (hierna: appellant 1), en van 2. Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna: appellant 2), tegen de uitspraak van Rechtbank Zutphen van 27 september 2004, 04-198 en 04-199 (hierna: aangevallen uitspraak), in het geding tussen:

betrokkene

en

appellanten.

De Stichting Het Maatman (hierna: belanghebbende) heeft als partij aan het geding deelgenomen.

(...)

II. OVERWEGINGEN

1. Betrokkene is in april 1988 in dienst getreden van belanghebbende. Op 28 januari 2002 is hij op staande voet ontslagen. Dit ontslag is op 26 april 2002 ingetrokken, waarna belanghebbende de kantonrechter heeft verzocht de arbeidsovereenkomst met betrokkene te ontbinden op grond van gewichtige redenen.

Nadat betrokkene verweer had gevoerd heeft de kantonrechter bij beschikking van 24 mei 2002 de arbeidsovereenkomst ontbonden per 1 augustus 2002, onder toekenning van een vergoeding aan betrokkene van € 70 000 bruto.

1.2. Bij besluiten van 1 september 2003 hebben appellanten betrokkene met ingang van 1 juni 2003 uitkeringen ingevolge de Werkloosheidswet (WW), respectievelijk het Besluit bovenwettelijke werkloosheidsregeling voor onderwijspersoneel primair en voortgezet onderwijs en educatie en beroepsonderwijs (Bbwo) toegekend.

1.3. Het hiertegen door belanghebbende ingediende bezwaar is bij de bestreden besluiten van 9 januari 2004 gegrond verklaard. Appellant 1 heeft zich op het standpunt gesteld dat belanghebbende voldoet aan de voorwaarden om in aanmerking te komen voor een WW- uitkering, maar dat deze uitkering op de voet van art. 22b van de WW met ingang van 12 januari 2004 blijvend geheel moet worden geweigerd

wegens verwijtbare werkloosheid. Naar de mening van appellant 1 heeft betrokkene zich verwijtbaar zodanig gedragen dat hij redelijkerwijs heeft moeten begrijpen, dat dit gedrag de beëindiging van zijn dienstbetrekking tot gevolg zou kunnen hebben. Appellant 2 heeft in navolging hiervan de Bbwo-uitkering eveneens met ingang van 12 januari 2004 blijvend geheel geweigerd.

2. De rechtbank heeft het beroep van betrokkene gegrond verklaard, de bestreden besluiten vernietigd, het bezwaar van belanghebbende tegen de besluiten van 1 september 2003 niet-ontvankelijk verklaard en beslissingen gegeven over de proceskosten en het griffierecht.

Naar het oordeel van de rechtbank heeft belanghebbende met het indienen van een bezwaarschrift en het aan appellanten melden van de ware toedracht van de zaak, waarbij zij zich sterk negatief heeft uitgelaten over betrokkene en argumenten heeft gebezigd die passen bij ontslag op staande voet, misbruik gemaakt van haar recht om bij appellanten voorziening te vragen tegen de besluiten van 1 september 2003. Gezien hetgeen was overeengekomen tussen betrokkene en belanghebbende en het aanmerkelijk belang van betrokkene bij een WW-uitkering, mocht betrokkene er naar het oordeel van de rechtbank op vertrouwen dat belanghebbende geen rechtsmiddel zou aanwenden tegen een besluit van appellanten, aan welk besluit de opvatting ten grondslag ligt dat betrokkene niet verwijtbaar werkloos was geworden.

3. De Raad overweegt als volgt.

3.1. Ingevolge art. 8:1 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) kan een belanghebbende tegen een besluit beroep instellen bij de rechtbank.

Ingevolge art. 7:1, eerste lid, van de Awb, voor zover hier van belang, dient degene aan wie het recht is toegekend tegen een besluit beroep op een administratieve rechter in te stellen, alvorens beroep in te stellen tegen dat besluit bezwaar te maken.

Art. 1:2, eerste lid, van de Awb bepaalt dat onder belanghebbende wordt verstaan: degene wiens belang rechtstreeks bij een besluit is betrokken.

3.2. Een bezwaar tegen een besluit wordt niet-ontvankelijk verklaard indien degene die bezwaar heeft gemaakt niet heeft voldaan aan de in de Awb neergelegde vereisten met betrekking tot de ontvankelijkheid van het bezwaar. Tussen partijen is niet in geschil dat belanghebbende als belanghebbende in de zin van art. 1:2 van de Awb moet worden aangemerkt, aangezien de kosten van de aan betrokkene toegekende WW- en Bbwo-uitkering op haar als werkgever worden verhaald, zodat de toekenning van die uitkeringen haar financiële positie rechtstreeks beïnvloedt. Evenmin is in geschil dat belanghebbende nog steeds belang heeft bij een oordeel over betrokkenes recht op een WW- en Bbwo-uitkering.

3.3. De Raad ziet geen aanleiding hierover anders te oordelen. De Raad merkt hierbij op dat hij voor het antwoord op de vraag of het procesbelang van belanghebbende op enig moment is vervallen niet relevant acht dat het Participatiefonds voor het Voortgezet Onderwijs aan belanghebbende de kosten waarvoor zij kwam te staan heeft vergoed. Dat doet aan het feit dat belanghebbende eigen risicodragers is immers niet af.

3.4. Voorts voldoet belanghebbende onbetwist aan de overige in de Awb neergelegde vereisten voor de ontvankelijkheid van het bezwaar. Naar het oordeel van de Raad bestond in dit geval daarnaast geen grondslag voor het niet-ontvankelijk verklaren van het bezwaar van belanghebbende. Anders dan de rechtbank is de Raad van oordeel dat het recht van belanghebbende om bezwaar te maken tegen de besluiten van 1 september 2003 niet werd begrensd door haar na de ontbinding van de arbeidsovereenkomst ontstane rechtsverhouding met betrokkene, noch door eventuele in het kader van de ontbindingsprocedure gemaakte civielrechtelijke afspraken. De Raad voegt hieraan toe dat deze aspecten bij de beoordeling van de bezwaren aan de orde kunnen komen en aldus van invloed kunnen zijn op de uitkomst van die beoordeling.

(...)

Volgt vernietiging van de aangevallen uitspraak en terugwijzing naar de rechtbank. ■

Mr. T. Bertens

STRAFRECHT & STRAFVORDERING 2006/2007

Nijmegen: *Ars Aequi Libri* 2006, 608 p., € 24,50, ISBN 9069165856, *Ars Aequi Wetseditie*, Zesde herziene editie

Ann Dierickx

TOESTEMMING EN STRAFRECHT

Antwerpen - Oxford: *Intersentia* 2006, 561 p., € 115, ISBN 9050955487

Bewerkt proefschrift verkent de rol van de toestemming in het strafrecht, met name bij de strafrechtelijke

bescherming van de seksuele integriteit.

Handelingen Nederlandse Juristen-Vereeniging 135e jaargang/2005-2

TOEZICHT VERSLAG VAN DE OP 10 JUNI 2005 TE DEN HAAG GEHOUDEN ALGEMENE VERGADERING,

Deventer: *Kluwer* 2006, 100 p., € 10

Handelingen Nederlandse Juristen-Vereeniging 135e jaargang/2006-1

Prof. dr. D.M. Curtin, prof. mr. J.M. Smits, prof. mr. A.H. Klip, prof. dr. J.A. McCahery,

PREADVIEZEN OVER EUROPESE INTEGRATIE

Deventer: *Kluwer* 2006, 212 p., € 30, ISBN 9013036449, 136e jrg. 2006-1

Een bespreking van de preadviezen is opgenomen in de vorige aflevering

Leen van den Heuvel

ORDE OP ZAKEN ALVORENS HET ONTSLAGRECHT TE HERZIEN

Bussum: *Leen van den Heuvel* 2006, 47 p., ISBN 10: 90-9020677-9, ISBN 13: 978-90-9020677-6. Niet verkrijgbaar in de boekhandel. Het boek kan worden besteld via <http://arnoudvandenheuvel.nl/pag/ordeopzaken.htm>

Afscheidrede wil slechts achterstallig onderhoud aan het ontslagrecht, en geen baanbrekende veranderingen die men snel weer moet betreuren. Voorbeeld is het opheffen van het appelverbod op de kantonrechtshandelingen in ontbindingszaken, dit zou een matigende invloed op de hoogte van de vergoedingen en misbruik van deze veelgebruikte oplossing voor arbeidsconflicten opleveren.

L.M. van der Knaap, L.T.J. Nijssen, S. Bogaerts

GEWELD VERSLAGEN?

Meppel: *Boom Juridische uitgevers* 2006, 168 p., € 25, ISBN 9054547170

Een studie naar de preventie van geweld in het publieke en semi-publieke domein.

Bert-Jaap Koops, Susan W. Brenner

CYBERCRIME AND JURISDICTION

A Global Survey, Den Haag: *T.M.C. Asser press* 2006, 355 p., € 80,00, ISBN 9067042218

Information Technology & Law Series. Rechtsvergelijkend onderzoek naar de manier waarop 'cybercrime' aangepakt wordt en de vaak grensoverschrijdende juridische problemen waar die aanpak op kan stuiten.

Prof. mr. G.J.J. Heerma van Voss

INLEIDING NEDERLANDS SOCIAAL RECHT

Den Haag: *Boom Juridische uitgevers* 2006, 346 p., € 35, ISBN 9054546999, Vijfde druk

Hans van der Westen

SPONSORING EN FONDSEN WERVING

Zutphen: *Uitgeversmaatschappij Walburg Pers* 2006, 256 p., € 34,95, ISBN 9057303515

Praktijkboek sponsoring en fondsenwerving voor non-profit organisatie.

Bastiaan Winkel, Judith Smits

5 JAAR VREEMDELINGENWET 2000

Den Haag: *Sdu Uitgevers* 2006, 96 p., € 12,50, ISBN 9012115264

6 interviews met betrokkenen bij de totstandkoming van de Vreemdelingenwet 2000 (o.a. Job Cohen en Roel Fernhout) proberen te achterhalen of de doelstellingen van de wet gehaald zijn.

Mr. M.A.L.M. Willems

PRAKTIJKBOEK INSOLVENTIERECHT

Deventer: *Kluwer* 2006, 104 p., € 35, ISBN 9013029612

Incitral Model Law on Cross-Border Insolvencies; beschrijving van de ook voor de Nederlandse praktijk steeds belangrijker geworden Model Law.

998 **BELASTINGRECHT****Fiscaal tijdschrift Vermogen**8^e jrg. mei 2006

Mr. R.E.C.M. Niesen, Successieheffing binnen tien jaar na emigratie blijft overeind.

– Het Hof van Justitie EG heeft arrest gewezen in de zaak Van Hilten. Het is van oordeel dat de fictie van artikel 3 Successiewet volgens welke een emigrant nog gedurende tien jaar wordt geacht Nederlands ingezetene te zijn, niet in strijd is met het Europese recht. Met de uitkomst van dit arrest zijn niet alle moeilijkheden bij de heffing van successierecht in internationaal verband opgelost.

Mr. T.C. Hoogwout, De waardering van onderbedelingsvorderingen.

– Op grond van het wettelijke erfrecht of het testament van de erflater kunnen onderbedelingsvorderingen ontstaan, die bij de erfgenaam onder omstandigheden moeten worden gewaardeerd voor de inkomstenbelasting. Er wordt ingegaan op de ontstaansgrond van de diverse vorderingen, de fiscale kwalificatie en de eventuele waardering hiervan.

Mr. D.G. Barmiento, mr. J.W. van der Vegt, Inlichtingverplichtingen versus verschoningsrecht.

– Het wettelijk verschoningsrecht in belastingzaken is geregeld in artikel 53a AWR. Naast dit wettelijk verschoningsrecht bestaat er een informeel verschoningsrecht van de belastingadviseur en de accountant. Besproken worden twee recente arresten van de Hoge Raad over de inlichtingenverplichting van art. 47 AWR, die ook voor het verschoningsrecht van belang zijn.

Maandblad voor ondernemingsrecht16^e jrg. nr. 5, mei 2006

Mr. O.L. Suurenbroek, Op weg naar de fiscaal vrijgestelde beleggingsinstelling.

Zie onder handels- & economisch recht.

Nieuw Juridisch Weekblad5^e jrg., nr. 142, 17 mei 2006

Andy Cools, Vruchtgebruik en huur. De wettelijke verschillen en de dissidente visie van de fiscale administratie.

– Schr. onderzoekt de draagwijdte van art. 344 par. 1 W.I.B. 1992, dat de herkwalficatie van de fiscus toestaat mits de

rechtsgevolgen worden geaccepteerd. Hij bespreekt ook de rechtsfiguur waarbij de vennoten een onroerend goed aankopen in blote eigendom en de vennootschap het vruchtgebruik. Hij komt tot de overtuiging dat het standpunt van de Rulingcommissie geen diepgaand onderzoek kan weerstaan.

Tijdschrift voor scheidingsrecht

Nr. 5, mei 2006

Mr. F. van den Barselaar, mr. F. van der Kamp, Als genieten tegenvalt.

Zie onder jeugd-, relatie- & erfrecht.

Weekblad fiscaal recht135^e jrg., nr. 6672, 26 mei 2006

Mr. A.J.M. Arends, De onwenselijke kanten aan het vervreemdingsbegrip van art. 3.119a, zevende lid, Wet IB 2001 in vruchtgebruikssituaties

– Met de invoering per 1 januari 2004 van de bijleenregeling is in art. 3.119a, zevende lid, Wet IB 2001 ook een eigen vervreemdingsbegrip geïntroduceerd. Van vervreemding is sprake indien een woning ophoudt voor de belastingplichtige een eigen woning te zijn. Ontbreekt een tegenprestatie bij een dergelijke vervreemding of is deze niet onder normale omstandigheden totstandgekomen, dan wordt de tegenprestatie op grond van de slotzin van genoemde bepaling op de waarde in het economisch verkeer van de woning gesteld. Schr. bespreekt de effecten van deze bepaling voor een (blote) eigenaar en vruchtgebruiker van een eigen woning en stuit daarbij op onwenselijke gevolgen van de slotzin van genoemde bepaling. Geëindigd wordt met enkele aanpassingsvoorstellen.

Mr. J.B.O. Bijl, T.H. Anten, De BTW-heffing bij gebruik voor privé- of andere dan bedrijfsdoeleinden van bedrijfsmiddelen en diensten - een voorstel.

– Schrs. lopen vooruit op de invoering van een nieuw belastbaar feit in de Nederlandse BTW-wetgeving (de fictieve dienst bij gebruik om niet voor privé- of andere dan bedrijfsdoeleinden), waarna zij ingaan op de heffingsmaatstaf bij dit belastbare feit. Zij gaan daarbij onder meer in op de ratio van deze nieuwe fictieve heffing, de richtlijngeschiedenis en de relevante jurisprudentie van het HvJ EG.

Mr. R.J.P. van Geel, Het nemen van een borgstellingsverlies.

– Schr. reageert op het artikel 'Misvatting belemmert terbeschikkingsstellingsverlies uit borgtocht of hoofdelijke verbondenheid' van mw mr M.L.M. van Kempen in *WFR*

2005/1594. Ingeval een aandeelhouder als borg of hoofdelijk wordt aangesproken t.b.v. een borgstelling voor schulden van zijn BV, verkrijgt hij op het moment van betaling een regresvordering, die onder de terbeschikkingsstellingsregeling valt. Schr. motiveert dat voor het moment van betaling door de borg sprake is van een toekomstige vordering, zodat de tbs-regeling eerst na betaling van toepassing wordt. Verder bepleit schr. een wijziging in het wettelijke regime. Met naschrift van *mr. M.L.M. van Kempen*.

Mr. A.R. van Wamel, Een nadere beschouwing van art. 18a AWR.

Art. 18a AWR is een bijzonder artikel. Het breidt de heffingsmogelijkheden ter zake van belastingheffing die gerelateerd is aan de waardering in het kader van de Wet WOZ, aanzienlijk uit. De reikwijdte van dit artikel is echter nimmer duidelijk geworden in de jurisprudentie. Schr. geeft nadere uitleg over de reikwijdte van het desbetreffende artikel, waarbij de uitleg die A-G IJssink in zijn conclusie bij het Schiphol-arrest geeft, wordt tegengesproken.

999 **BURGERLIJK (PROCES) RECHT****Fiscaal tijdschrift Vermogen**8^e jrg. mei 2006

Mr. J. Koorevaar, Beroepsbeoefenaar onder vuur.

– Van een juridische beroepsbeoefenaar mag gezien de vaak grote belangen die met zijn werk zijn gemoeid een behoorlijke mate van vakbekwaamheid en zorgvuldigheid worden verwacht. Uit de gestaag groeiende stroom van uitspraken op dit terrein blijkt dat de beroepsbeoefenaar al spoedig zelf onder vuur komt te liggen als hij niet aan die verwachting voldoet.

Jupeco98^e jrg., nr. 5, mei 2006

In deze afl. o.a. mr. dr. H.G. van der Werf, Techniek en rechtsovertuigingen.

Juridisch up to Date

Nr. 10, 24 mei 2006

Mr. A. Oorthuys, HR 21 april 2006, NJ 2006/272, verjaring bij aflevering van zaken.

– Uit dit arrest volgt dat de tweejarige verjaringstermijn van art. 7:23 lid 2 BW geldt voor *iedere* vordering (dus ook een vordering uit onrechtmatige daad) die feitelijk gegrond is op het niet beantwoorden van

het afgeleverde aan de overeenkomst. De vijfjarige termijn van art. 3:310 BW vindt in dergelijke gevallen geen toepassing.

Maandblad voor Vermogensrecht

16^e jrg., nr. 5, mei 2006

Mr. I.S.J. Houben, Zorgplicht bank jegens derden. HR 23 december 2005, RvdW 2006, 14 (Safe Haven).

– Over de bijzondere zorgplicht die een bank heeft jegens derd en. In dit geval is deze zorgplicht inderdaad bijzonder: de bank verzorgde louter de betaalrekening van de (zonder vergunning opererende) vermogensbeheerder van de beleggers. De beleggers waren geen cliënt van de bank en de bank voerde evenmin de beleggingsopdrachten uit.

Mr. R.D. Lubach, De reflexwerking van aansprakelijkheid voor personen bij eigen schuld. HR 2 december 2005, RvdW 2005, 135 (Rijpma/Groot).

– De Hoge Raad laat zich in dit arrest uit over de reflexwerking van aansprakelijkheid voor personen. Het feit dat de benadeelde aansprakelijk is voor een risico, is een omstandigheid die hem kan worden toegerekend als gevolg waarvan zijn recht op schadevergoeding tegenover de derde wordt verminderd.

Mr. K. Teuben, Gebondenheid aan mediati-onafsprak. HR 20 januari 2006, NJ 2006, 75.

– In zijn arrest van 20 januari 2006 heeft de Hoge Raad zich voor het eerst uitgesproken over de status van een mediati-onafsprak. De Hoge Raad oordeelt dat het partijen in het onderhavige geval vrijstond om na het maken van een afspraak om tot een regeling te komen met behulp van mediation, alsnog hieraan niet mee te werken.

Mr. C.R. Christiaans, Samenloop koop en onrechtmatige daad: verjaringstermijn van twee jaar geldt. HR 21 april 2006, LJN AW2582, C05/047HR (INNO Holding/Gem. Sluis).

– De Hoge Raad spreekt zich in dit arrest uit over de korte verval- en verjaringstermijnen bij vorderingen die verband houden met tekortkomingen bij koopovereenkomsten. De Hoge Raad oordeelt dat zelfs wanneer een dergelijke vordering is gebaseerd op onrechtmatige daad, deze al na twee jaar is verjaard.

WPNR

137^e jrg., nr. 6667, 20 mei 2006

Mr. R.M. Wibier.

De financiëlezekerheidsvereenkomst: verkeerde implementatie van een Richtlijn en een smet op het

Burgerlijk Wetboek!

– Na eerdere verwerping van het wetsvoorstel van artikel 7:51 tot en met artikel 7:56 inzake de financiëlezekerheidsvereenkomst is deze alsnog vrijwel ongewijzigd tot wet verheven. Voor een correcte implementatie van de Collateral Directive, waartoe Nederland verplicht is op grond van het Europese recht, is een fundamenteel andere benadering nodig. Schr. komt met een concreet voorstel.

Prof. mr. W.M. Kleyn, Wie is rechthebbende op gelden kwaliteitsrekening?

– De notaris wordt door de koper verzocht om de door hem op de kwaliteitsrekening van de notaris geboekte gelden terug te boeken omdat de transactie niet doorgaat. Mag de notaris daartoe overgaan of heeft de verkoper daar een claim op?

WPNR

137^e jrg., nr. 6668, 27 mei 2006

Prof. mr. A.A. van Velten, Parlementaire behandeling van het wetsvoorstel inzake de eigendom van netten (art. 5:20 lid 2 BW).

– Wetsvoorstel 29 834 voor de eigendom van al of niet ondergrondse netten van kabels en leidingen is inmiddels in behandeling bij de Tweede Kamer: een kort verslag.

Mr. drs. R. Zwitter, Het endossementengat, een triomf voor het formalisme?

Een ontbrekend of verkeerd endossement behoort aan de levering van een vordering aan order niet in de weg te staan. Formalisme dient hier volgens schr. bestreden te worden.

1000 HANDELS- & ECONOMISCH RECHT

Bedrijfsjuridische berichten

Nr. 10, 9 mei 2006

In deze aflevering o.m.: *mr. M.S.A. Vegter*, Toepassing CAO na overgang van onderneming. *Mr. A. Birkhoff*, *mr. S.E. Heintz*, Regelgeving omtrent vakantiedagen nader

ingevuld. *Mr. drs. ir. T.F.E. Tjong Tjin Tai*, Grenzen aan het advies. (HR 7 april 2006, NJ 2006, 245).

Maandblad voor ondernemingsrecht

16^e jrg., nr. 5, mei 2006

Mr. D.C. Hoorn, Verkrijging van eigen aandelen door de besloten vennootschap nader bezien in het licht van de derde tranche.

– Op 4 april 2006 verscheen de derde tranche van het ambtelijk voorontwerp vereenvoudiging en flexibilisering BV-recht. Het voorontwerp voorziet o.a. in aanpassing van de huidige wettelijke inkoopregeling (art. 2:207 en 2:207a BW). Een bespreking van de voorgestelde aanpassingen.

Mr. W.N. Brugma, Kapitaalbescherming en bestuurdersaansprakelijkheid onder de derde tranche van het vereenvoudigd BV-recht.

– Begin april 2006 is de derde tranche van het voorontwerp van het vereenvoudigd BV-recht beschikbaar gesteld. In het voorontwerp worden de huidige kapitaalbeschermingsregels op de schop genomen. De belangrijkste wijzigingen en bijkomende gevolgen worden besproken. Schr. concludeert dat de positie van schuldeisers onder het Voorontwerp aanzienlijk beter is dan dat onder de huidige regeling het geval is.

Mr. P.M.L. de Zeeuw-Schmelzer, *mr. A.A.W. Oosters*, *mr. A.F. Hermans*, Drie jaar Wid en Wet MOT voor advocaten.

– De Wet identificatie bij dienstverlening en de Wet melding ongebruikelijke transacties zijn sinds drie jaar ook van toepassing op advocaten. Hoe is het advocaten met die wetten vergaan? Het meest belangrijke knelpunt is de inbreuk die de Wet MOT maakt op de geheimhoudingsplicht van de advocaat en de vertrouwelijke relatie tussen de advocaat en de cliënt. Gesuggereerd wordt dat de advocaten moeten ageren tegen de toepasselijkheid van deze regeling voor advocaten.

Mr. M. Vastenhouw, Recente rechtspraak over de bevoegdheden van de AFM.

– Schr. bespreekt de uitspraak van het College van Beroep voor het bedrijfsleven van 9 februari 2006 over de machtscheiding binnen de AFM. Daarnaast besteedt zij aandacht aan het arrest van het Hof Amsterdam van 6 oktober 2005 over de schorsende werking van bezwaar en beroep in verband met de bevoegdheid van de AFM om opgelegde boetes te publiceren.

Mr. W.P.A. Ouweland, Hof Amsterdam beslist over aftrekbaarheid van emissiekosten. – Op 22 maart 2006 oordeelde het Hof Am-

sterdam over de vraag of een beursgenoteerde vennootschap bepaalde kosten die verband houden met een openbare aandelenemissie in aftrek kan brengen op haar fiscale winst.

Mr. O.L. Suurenbroek, Op weg naar de fiscaal vrijgestelde beleggingsinstelling.

– Het fiscaal wetsvoorstel vrijgestelde beleggingsinstelling (Vbi) is naar de Tweede Kamer gestuurd. De Vbi kent minder knellende eisen dan de fiscale beleggingsinstelling (Fbi) en moet de concurrentie aangaan met de Luxemburgse SICAV. Volgens schr. wordt met dit wetsvoorstel tegemoet gekomen aan een aantal kritiekpunten op het huidige Fbi-regime en wordt Nederland weer een aantrekkelijker vestigingsland voor beleggingsfondsen.

Ondernemingsrecht

Nr. 7, 11 mei 2006

Prof. mr. R.H.

Maatman, prof. mr.

G.T.M.J. Raaijmakers, Hedge funds in het ondernemingsrecht: virus of vaccin?

– Hedge funds lijken het Europese continent gevonden te hebben. De ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op. Terwijl op Nederlands en Europees niveau het debat over verbetering van aandeelhoudersrechten nog in volle gang is, lopen hedge funds op die ontwikkelingen vooruit. De vraag is hoe deze ontwikkeling moet worden beoordeeld.

Mr. R.G.J. Nowak, Het EU-richtlijnvoorstel inzake uitoefening van stemrecht door aandeelhouders.

– Het EU-richtlijnvoorstel inzake uitoefening van stemrecht door aandeelhouders wordt besproken. Er wordt vooral aandacht besteed aan de implicaties van het voorstel voor het Nederlandse recht.

Prof. mr. P.M. Storm, De Ahold-schikkingen.

– De door Ahold in de VS en met de VEB getroffen schikkingen vormen voor de (voormalige) houders van qualifying shares met woonplaats buiten de VS geen enkel beletsel tot het voeren van gedingen (in Nederland) tegen Ahold en haar groepsmaatschappijen en hun bestuurders, commissarissen en werknemers, mits die houders ofwel van hun opt-out recht gebruik hebben gemaakt ofwel niet gereageerd hebben op oproepen hun vorderingen ter

uitbetaling aan te melden.

Prof. mr. H. Beckman, drs. E.C.A. Nass, (On)gewenst tucht- en klachtrecht voor accountants.

– In het op 5 december 2005 bij de Tweede Kamer ingediende voorstel van wet tuchtrechtspraak accountants (Wtra) wordt de tuchtrechtspraak voor registeraccountants en accountants-administratieconsulenten toevertrouwd aan de nieuw in te stellen accountantskamer in Zwolle. Het tuchtrecht voor accountants wordt besproken nadat eerst enkele opmerkingen zijn gemaakt over de accountant, zijn deskundigheden en de hem toebedeelde taken.

Tijdschrift voor Insolventierecht

12^e jrg. nr. 3, mei/juni 2006

Dr. R. Knecht, dr. J.R. Popma, mr. I. Zaal, Faillissementsfraude en de rol van de curator.

– Begin 2006 presenteerde de Minister van Justitie een onderzoek naar de omvang van faillissementsfraude in Nederland. Onderzoekers geven een korte beschrijving van de belangrijkste bevindingen. Verder gaan zij nader in op één van de centrale uitkomsten, namelijk de beperkte mogelijkheden voor curatoren om op te komen tegen faillissementsfraude. Het artikel eindigt met een pleidooi voor een actievare curator.

Mr. drs. B.M. Katan, Overzichtsartikel: insolventierecht en het EVRM.

– Ook in het insolventierecht doet het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens zijn invloed gelden. Een overzicht van de rechtspraak en (mogelijke) toepassingen.

Mr. I.S.J. Houben, Het onderhands dwangakkoord.

– De vraag staat centraal of bij de verordening tot medewerking aan een onderhands dwangakkoord de contractvrijheid afdoende beschermd is. Schr. concludeert o.a. dat het voorgestelde art. 287a Fw als voordeel heeft dat er op een makkelijkere en goedkopere wijze toetsing van een aangeboden akkoord kan plaatsvinden. Indien deze toetsing plaats vindt aan de hand van het criterium misbruik van recht, dan is dat volgens schr. geen ontoelaatbare beperking van de contractvrijheid. Het zou wellicht de voorkeur verdienen om bij de toekomstige herziening van de (gehele) Faillissementswet het *gerechtelijk* akkoord te faciliteren.

1001

INTELLECTUELE EIGENDOM, MEDIARECHT & INFORMATIERECHT

Mediaforum, Tijdschrift voor Media- en Communicatierecht

18^e jrg., nr. 5, mei 2006

Mr. P.J. Kreijger, Het ontwerp voor een nieuwe Richtlijn audiovisuele mediadiensten.

– Eind 2005 publiceerde de Commissie het ontwerp voor een richtlijn ter herziening van de richtlijn Televisie zonder Grenzen. De tot 'Richtlijn Audiovisuele mediadiensten' om te dopen televisierichtlijn wacht een aantal belangrijke vernieuwingen wanneer dit ontwerp van kracht zal worden. De nieuwe richtlijn beoogt verbetering, maar biedt ongetwijfeld stof voor nieuwe controverse, aldus schr.

1002

JEUGD-, RELATIE- & ERFRECHT

Nieuw Juridisch Weekblad

5^e jrg., nr. 142, 17 mei 2006

Cathleen Aerts, Naamrecht en Arbitragehof.

– Het Belgische naamrecht heeft de laatste 15 jaar onder invloed van de rechtspraak van het Arbitragehof een ware metamorfose ondergaan. Met name art. 335 BW werd veelvuldig getoetst aan en herhaaldelijk strijdig bevonden met het gelijkheidsbeginsel. Een kritisch overzicht van deze rechtspraak. Ook gaat schr. na of er nog discriminatoire situaties zijn waarover het Arbitragehof nog geen uitspraak gedaan heeft. Tot slot wordt aandacht besteed aan de conformiteit van art. 335 BW met het huidige mensenrechtelijke kader zoals dat blijkt uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht

28^e jrg. nr. 5, mei 2006

Mr. M.J.C. Koens, De familierechter: een lijdelijk en/of leidend rechter?

– In de familierechtspraak is lange tijd het uitgangspunt geweest dat de rechter zich lijdelijk diende op te stellen. De laatste decennia is de kritiek op dit uitgangspunt toegenomen. Aan

de hand van voorbeelden wordt nagegaan waarom die lijdelijkheid steeds meer vervangen is door een actieve opstelling van de familierechter. Beschreven wordt welke mogelijkheden de familierechter heeft om voor partijen en de betrokken kinderen te komen tot een daadwerkelijke aanpak en oplossing van familierechtelijke geschilpunten.

Mr. drs. R.J. Blauwhoff, Procesrechtelijke kunstgrepen bij de gerechtelijke vaststelling van het vaderschap.

– De rechter hoeft geen DNA-onderzoek te gelasten teneinde het vaderschap vast te stellen van de verwekker. Een vermoeden is voldoende. Het arrest van de Hoge Raad van 9 december 2005 (R04/142HR, LJN AU326) doet echter de vraag rijzen of hiermee geen vrijbrief aan de rechter wordt gegeven om zich te verlaten op procesrechtelijke kunstgrepen.

EB Tijdschrift voor scheidingsrecht

Nr. 5, mei 2006

Mr. A. Heida, Kinderalimentatie als de ouders nooit samen hebben gewoond.

– Als uit een (affectieve) relatie een kind wordt geboren en de ouders nooit met elkaar hebben samengewoond, is de vraag hoe de behoefte van dat kind moet worden berekend. Daarbij kan een rol spelen dat in het gezin van de moeder ook kinderen aanwezig zijn, geboren uit een andere relatie. Een bespreking van enkele recente uitspraken over een dergelijke situatie.

Mr. A.N. Labohm, Economie en recht. De economische aspecten van het verrekenbeding.

– Een overzicht met grondslagen waarop de winst uit onderneming kan worden vastgesteld.

Mr. F. van den Barselaar, mr. F. van der Kamp, Als genieten tegenvalt.

– Als gehuwden uit elkaar gaan dan ligt er vaak een periode tussen het moment waarop de echtgenoten niet meer samenwonen en de verdeling van een eventuele huwelijksgemeenschap. De wijze waarop fiscaal met de inkomsten uit deze periode moet worden omgegaan, is niet altijd eenvoudig te beantwoorden. De fiscale kamer van de Hoge Raad heeft op 10 maart jl. een belangwekkend arrest gewezen over deze problematiek. Een bespreking van het arrest en de gevolgen daarvan.

WPNR

Mr. R. van den Bos, Vereffeningkosten bevoorrecht boven alle andere schuldeisers van de nalatenschap.

– Vereffeningkosten behoren voor alle andere schulden van de nalatenschap te worden voldaan. Zo oordeelde ook recentelijk de Kantonrechter te Utrecht. Voor de rechtspraak is dat een belangrijke beslissing, omdat uit Boek 4 niet expliciet blijkt dat de vereffeningkosten voorrang hebben op de overige schulden van de nalatenschap.

1003 SOCIAAL RECHT

PS Documenta

Nr. 7, 19 mei 2006

H. van der Most, Artikel 69 Zorgverzekeringswet in Europees perspectief.

– Terwijl in Nederland iedereen weet wat de Zorgverzekeringswet voor hen betekent, ontbreekt deze zekerheid nog voor de in het buitenland wonende personen die onder de Zorgverzekeringswet vallen door de werking van een verdrag. De uitwerking die is gegeven aan artikel 69 Zorgverzekeringswet – waarin de positie van de zogenoemde verdragsgerechtigden is geregeld – is immers recentelijk op een belangrijk punt onverbindend verklaard in een uitspraak van de Rechtbank Den Haag. De regeling zorgverzekering is naar aanleiding daarvan gewijzigd. Er wordt een tussenstand opgemaakt na de uitspraak met name voor de werking van het Europees recht.

SMA

61^e jrg. nr. 5, mei 2006

Prof. mr. F.B.J. Grapperhaus,

Dispensatie van algemeenverbindendverklaring.

– Een verzoek tot dispensatie van een algemeen verbindend te verklaren CAO wordt op dit moment niet vol inhoudelijk getoetst. Er wordt nagegaan hoever de (inhoudelijke) toetsing van dergelijke verzoeken gaat. Voorts is de vraag in hoeverre een dispensatieverzoek verband houdt met

het verzoek tot de algemeenverbindendverklaring zelf, en wat dit betekent voor de al dan niet inhoudelijke beoordeling van het dispensatieverzoek.

Mr. A.M. Berghorst, De bonus.

– Het komt vandaag de dag steeds vaker voor dat werknemers een bonus ontvangen. Diverse arbeidsrechtelijke vragen die het uitkeren van een bonus kan oproepen en de algemeenverbindendrechtelijke aspecten die daarbij een rol spelen komen aan bod.

1004 STAATS- & BESTUURSRECHT

De Gemeentestem

156^e jrg. nr. 7252, 20 mei 2006

Mr. S.A.J. Munneke, mr. J.T. de Vries, De Wet BIBOB: ernstig gevaar voor de privacy? Over geheimhouding en het gesloten verstrekkingsregime van de Wet BIBOB.

– Dit jaar wordt de Wet Bevordering integratiebeoordelingen door het openbaar bestuur (de Wet BIBOB) geëvalueerd. Is de wetgever er in alle opzichten in geslaagd om de afweging van bescherming van de persoonlijke levenssfeer tegen het doel van de wet in de vormgeving van het geheimhoudings- en verstrekkingsregime uit te drukken? Dit is niet telkens het geval.

Rechtskundig Weekblad

69^e jrg., nr. 38, 20 mei 2006

B. Weekers, De nieuwe Vlaamse lokale overheidsorganisatie.

– In R.W. 2005-2006, p. 610-618 behandelde schr het Gemeentedecreet van 15 juli 2005. Inmiddels vaardigde de Vlaamse overheid een provincie- en twee kiesdecreten uit en staat een reparatiedecreet op stapel. Schr. situeert die decreten binnen de vernieuwing van de Vlaamse lokale overheidsorganisatie en blikkt vooruit naar de – met rasse schreden naderende– lokale verkiezingen van zondag 8 oktober 2006.

1005 STRAF (PROCES)RECHT, PENITENTIAIR RECHT & CRIMINOLOGIE

Justitiële verkenningen

32e jrg. nr. 3, mei 2006

In dit themanummer met als onderwerp 'Demografische ontwikkelingen' o.m.: M.J. Garssen, Meer grijs én meer kleur; Nederlandse bevolking groeit langzaam, maar verandert snel. J. Latten, L. Verschuren, Nederland in 2035: angstiger, meer verschil en meer afzondering? E.W. Kruis-

bergen, M.T. Croes, Verdeelde belangen; vergrijzing en de multi-etnische samenleving. R.V. Bijl, M. Blom, J. Oudhof, B.M.F. Bakker, Criminaliteit, etniciteit en demografische ontwikkeling. R. Lesthaeghe, J. Surkyn, Grondslagen en verspreiding van de Tweede Demografische Transitie.

Rechtskundig Weekblad

69^e jrg., nr. 38, 20 mei 2006

J. Rozie, Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van aanpak naar confectiepak.

– De straftoemetingvrijheid die aan de Belgische rechter wordt geboden, reikt heel ver. Inconsistentie in de straftoemingspraktijk is dus een bijna onvermijdelijk gevolg, temeer nu de wetgever nauwelijks straftoemingsrichtsnoeren aanreikt en er in België zelfs geen geofficialiseerde instrumenten bestaan ter ondersteuning van de rechter bij de straftoemeting. Vandaar dat volgens schr. gezocht moet worden naar middelen die de eenvormigheid in de beoordeling van de strafrechter kunnen bevorderen.

1006 STAATSBLAD

Implementatie richtlijn warmtekrachtkoppeling

Wet tot wijziging van de Elektriciteitswet 1998 ter implementatie van richtlijn 2004/8/EG inzake de bevordering van warmtekrachtkoppeling.

– De richtlijn warmtekrachtkoppeling die nu geïmplementeerd is, beoogt ten behoeve van de Europese Unie het energierendement te vergroten en de voorzieningszekerheid te verbeteren door een kader te creëren voor de bevordering en ontwikkeling van hoogrenderende warmtekrachtkoppeling op basis van de vraag naar nuttige warmte en besparing op primaire energie binnen de Europese energiemarkt. De richtlijn heeft een tweeledig doel: ze beoogt een bijdrage te leveren aan de continuïteit van de energievoorziening en aan het Europese en mondiale beleid inzake klimaatverandering. De richtlijn komt voort uit de wens grotere inspanningen te leveren om hoogrenderende warmtekrachtkoppeling binnen de interne energiemarkt te bevorderen. Achtergrond is het Groenboek over de continuïteit van de energievoorziening, waarin drie constateringingen werden gedaan: de Europese Unie is in hoge mate afhankelijk van geïmporteerde energie; de emissie van broeikasgassen stijgt; de Europese Unie heeft beperkte speelruimte om de voorwaarden van de energievoorziening te beïnvloeden, immers, de Unie is verplicht zich te houden aan het Kyoto-Protocol.

Warmtekrachtkoppeling is een efficiënt instrument om energiebesparing te genereren en om de bij het Kyoto-Protocol

afgesproken beoogde vermindering van kooldioxide-emissies te realiseren. De koppeling houdt in dat productie van warmte en elektriciteit onderling worden gekoppeld, in plaats van gescheiden productie van warmte en elektriciteit. Het wetsvoorstel is gericht op het introduceren van een systeem van garanties van oorsprong voor elektriciteit opgewekt in een installatie voor hoogrenderende warmtekrachtkoppeling. De overige richtlijnverplichtingen vergen geen implementatie door middel van wet- en regelgeving. Het doel van de garanties van oorsprong voor hoogrenderende warmtekrachtkoppeling is transparantie ten opzichte van de afnemers: met de garanties van oorsprong kan een producent aantonen dat de elektriciteit die hij verkoopt, daadwerkelijk opgewekt is in een installatie voor hoogrenderende warmtekrachtkoppeling.

Inwerkingtreding op een bij kb te bepalen tijdstip dat voor de verschillende artikelen of onderdelen daarvan verschillend kan worden vastgesteld.

Wet van 14-12-2005, Stb. 2006, 238 (K 30 038)

Grondwet

Bekendmaking

Tekst van de herziene Grondwet zoals deze luidt na de bij de wet van 16 maart 2006 (Stb. 170) en de wet van 20 januari 2005 (Stb. 52) daarin aangebrachte veranderingen. Het betreft de openbare samenwerkingsschool en de tijdelijke vervanging van kamerleden.

Besluit van 21 april 2006, Stb. 2006, 240

Herverkaveling reconstructie concentratiegebieden

Besluit houdende nadere regels omtrent het ruilplan en de lijst der geldelijke regelingen.

– In de Reconstructiewet concentratiegebieden (gebieden met een hoge veedichtheid) zijn regels neergelegd over de procedure ingeval herverkaveling als maatregel of voorziening in het reconstructieplan is opgenomen. Herverkaveling (ruil van gronden) is een belangrijk instrument voor het bevorderen van een goede ruimtelijke structuur van een bepaald gebied. Deze ruil kan vergaande gevolgen hebben voor degene die grond in eigendom heeft die in een herverkaveling is begrepen. Zijn grond wordt namelijk in voorkomend geval geruild met andere grond of tegen een geldbedrag. Ook moet hij in voorkomend geval dulden dat de eigendom van zijn grond met beperkte rechten wordt bezwaard. Deze ingrijpende gevolgen voor het eigendomsrecht stellen hoge eisen aan de herverkavelingsprocedure die in dit besluit nader geregeld wordt.

Inwerkingtreding op een bij kb te bepalen tijdstip.

Besluit van 4-5-2006, Stb. 2006, 243

Verkorting WOZ-tijdvak

Inwerkingtreding artikel IX

Artikel IX van de Wet van 9 december 2004, houdende wijziging van de Wet waardering onroerende zaken en van enige andere wetten (meer doelmatige uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken) (Stb. 2004, 656), treedt in werking met ingang van 1 januari 2008.

– Inmiddels is bij besluit van 18 januari

WETGEVING

2006 (Stb. 2006, 43) voorzien in de inwerkingtreding op 1 januari 2007 van de artikelen IV tot en met VII van deze wet, waarmee tot jaarlijkse waardering wordt overgegaan. Met de inwerkingtreding op 1 januari 2008 van artikel IX van de wet wordt de waardepeildatum, die nu nog twee jaren voor de aanvang van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt vastgesteld ligt, verschoven naar één jaar voor het begin van dat kalenderjaar. De verwachting is dat deze laatste stap om de waarde van onroerende zaken actueler te maken zal leiden tot een vermindering van het aantal bezwaar- en beroepschriften.
Inwerkingtredingsbesluit van 9-5-2006, St. 2006, 244

Voedsel en Waren Autoriteit

Wet tot regeling van een onafhankelijke uitoefening van risicobeoordeling door de Voedsel en Waren Autoriteit.

– De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) is op het terrein van de veiligheid van voedsel en andere consumentenproducten onder meer belast met toezicht op de naleving van wet- en regelgeving, onderzoek en risicobeoordeling alsmede communicatie en voorlichting.

Deze regeling verankert de onafhankelijkheid van de advies- en onderzoeksfunctie van de VWA. Meer specifiek gaat het hierbij om het uitvoeren van risicobeoordelingen die gefundeerd zijn op wetenschappelijk onderzoek, het verrichten of doen verrichten van wetenschappelijk onderzoek als basis voor risicobeoordeling en de daarmee verbonden advisering. Om de positie van de autoriteit verder te versterken worden de hierop betrekking hebbende taken van de VWA scherper afgebakend van de overige taken van de VWA, met name die taken die op de uitvoering en handhaving van beleid en wetgeving betrekking hebben.

Inwerkingtreding 1-8-2006.

Wet van 26-4-2006, Stb. 2006, 247
(K 29 863)

1007 VERVOLGSTUKKEN

Wet ruimtelijke ordening

Voorlopig verslag (16-5-2006) over het wetsvoorstel met nieuwe regels omtrent de ruimtelijke ordening.

Kamerstukken I 2005/06, 28 916, nr. B

Wet op het financieel toezicht

Verslag van een schriftelijk overleg (vastgesteld 10-5-2006) en brief van de minister van Financiën (17-5-2006) over regels met betrekking tot de financiële markten en het toezicht daarop.

Kamerstukken II 2005/06, 29 708 en 29 507, nrs. 40 en 42

Wet OM-afdoening

Nadere memorie van antwoord (22-5-2006) bij het wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met de buitengerechtelijke afdoening van strafbare feiten.

Kamerstukken I 2005/06, 29 849, nr. E

Bevordering eigenwoningbezit

Vierde nota van wijziging (16-5-2006) bij het initiatiefwetsvoorstel van de leden Duivesteijn, Hofstra en Van Bochove tot wijziging van de Wet bevordering eigenwoningbezit (verruiming en vereenvoudiging van de werking van de Wet bevordering eigenwoningbezit).

Kamerstukken II 2005/06, 29 917, nr 19

Dwangsom bij niet tijdig beslissen

Brief van de initiatiefnemers Wolfsen en Luchtveld (12-5-2006) over hun initiatiefwetsvoorstel tot aanvulling van de Algemene wet bestuursrecht met de mogelijkheid van een dwangsom bij niet tijdig beslissen door een bestuursorgaan.

Kamerstukken II 2005/06, 29 934, nr. 15

Wijziging deelnemingsvrijstelling

Memorie van antwoord (23-5-2006) bij het wetsvoorstel tot aanpassing van de regeling in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 betreffende de omzetting van een vaste inrichting met verliezen in een deelneming.

Kamerstukken I 2005/06, 30 117, nr. B

Teruggave cultuurgoederen uit bezet gebied

Voorlopig verslag (19-5-2006) over het wetsvoorstel met regels over inbewaring-neming en instelling van een vordering tot teruggave van cultuurgoederen afkomstig uit een tijdens een gewapend conflict bezet gebied.

Kamerstukken I 2005/06, 30 165, nr. B

Strafbaarheid illegale drugshandel

Memorie van antwoord (19-5-2006) bij het wetsvoorstel tot implementatie van

het kaderbesluit nr. 2004/757/JBZ van de Raad van de Europese Unie van 25 oktober 2004 betreffende de vaststelling van minimumvoorschriften met betrekking tot de bestanddelen van strafbare feiten en met betrekking tot straffen op het gebied van de illegale drugshandel (PbEU L 335).
Kamerstukken I 2005/06, 30 339, nr. B

Pensioenwet

Brief van de minister van SZW waarbij hij de nota n.a.v. het verslag aanbiedt over het wetsvoorstel met regels betreffende pensioenen.

Kamerstukken II 2005/06, 30 413, nrs. 16 en 17

Vertrouwensinspecteur in het onderwijs

Nota n.a.v. het verslag (16-5-2006) bij het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het onderwijstoezicht onder meer in verband met de bevoegdheid van de vertrouwensinspecteurs om bijzondere persoonsgegevens te verwerken.

Kamerstukken II 2005/06, 30 460, nr 6

Periodieke registratie Wet BIG

Voorlopig verslag (19-5-2006) over het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (periodieke registratie).

Kamerstukken I 2005/06, 30 463, nr. B

1008 NOTA'S, RAPPORTEN & VERSLAGEN

Nieuwe Commissievoorstellen

• Brief van de staatssecretaris van BuZa (27-4-2006) waarbij hij zes fiches aanbiedt die werden opgesteld door de Werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen, waaronder een richtlijnvoorstel betreffende betalingsdiensten in de interne markt en tot wijziging van de Richtlijnen 97/7/EG, 2002/12/EG en 2002/65/EG.

– Het bestaande rechtskader voor betalingsverkeer berust momenteel grotendeels op nationale regelgeving, hetgeen volgens de Commissie leidt tot een versnippering van de Interne Markt. Ook de Europese regelgeving inzake betaaldiensten, die momenteel nog overwegend op grensoverschrijdende betalingen van toepassing is, moet volgens de Commissie worden herzien en implementatieverschillen moeten worden weggenomen. Dit zou betrokken partijen in het betalingsverkeer

meer rechtszekerheid bieden.

Het richtlijnvoorstel biedt een rechtskader voor alle aanbieders en gebruikers van retailbetaaldiensten binnen de Europese Unie en het richtlijnvoorstel beoogt een drietal zaken te bewerkstelligen: de marktwerking binnen de EU te versterken; de informatie- en transparantievereisten duidelijker en consistentere te maken en de rechten en plichten van gebruikers en aanbieders van betaaldiensten te versterken.

Kamerstukken II 2005/06, 22 112, nr. 438

- Brief van de staatssecretaris van BuZa (10-5-2006) waarbij hij vijf fiches aanbiedt die werden opgesteld door de Werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen, waaronder een: Mededeling van de Commissie Overdracht van ondernemingen – Continuïteit door een nieuwe start; een richtlijnvoorstel tot wijziging van richtlijn 91/477/EEG van de Raad inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens en een Mededeling over een communautair actieplan inzake de bescherming en het welzijn van dieren 2006-2010.

Kamerstukken II 2005/06, 22 112, nr. 440

JBZ-raad

Brief van de ministers van Justitie, van BZK en voor Vreemdelingenzaken en Integratie (15-5-2006) waarbij zij het verslag aanbieden van de bijeenkomst van de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken van 28 april jl.

– Onder de vele onderwerpen werd gesproken over:

- Het ontwerp-kaderbesluit over bepaalde procedurele rechten in strafprocedures binnen de gehele Europese Unie. Er is een ad hoc werkgroep opgericht die moet trachten de verschillen van inzicht tussen de lidstaten over een instrument betreffende procedurele rechten in strafprocedures te overbruggen. Enkele lidstaten grepen de gelegenheid aan hun standpunt dat inhoudt dat zij geen behoefte hebben aan een kaderbesluit, nogmaals uiteen te zetten. Zij stelden zich op het standpunt dat het werk van de ad hoc werkgroep niet alleen gericht moet zijn op het vinden van overeenstemming over een tekst voor een kaderbesluit. De uitkomst kan volgens deze lidstaten ook zijn een niet-bindend ('soft law') instrument.

- Juridische beroepen in de dienstenrichtlijn. Minister Donner vroeg zich met betrekking tot advocaten en notarissen af of het functioneren van het rechtsbestel wel

voorwerp kan zijn van mededinging. Hij gaf aan daarover twijfels te hebben. De mededinging functioneert immers bij gratie van een goed functionerend rechtsbestel. Ook enkele andere lidstaten stelden zich kritisch op ten aanzien van het Commissievoorstel dat op dit punt afwijkt van het advies van het Europees Parlement.

- Schengen informatiesysteem II. Er zijn voor wat betreft de rechtsgrondslag van de voorstellen nog drie uitstaande punten waar de Raad zich over moet uitspreken. Ten eerste de toepassing van biometrie voor identificatie, ten tweede de organisatie van het toezicht door de dataprotectie autoriteiten en de criteria voor signalering.

Kamerstukken II 2005/06, 23 490, nr. 415

Vereenvoudiging vergunningen

- Brief van de staatssecretaris van Economische Zaken (28-4-2006) over het project Vereenvoudiging Vergunningen dat in oktober 2005 van start is gegaan.

– Met het project Vereenvoudiging Vergunningen geeft het Kabinet invulling aan het advies van de Taskforce Kraaijeveld. Het project is onderdeel van een breed pakket aan acties dat het Kabinet onderneemt om de regeldruk terug te dringen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren. Na een brede analyse ligt er een pakket aan voorstellen om tot een aanzienlijke reductie van de vergunningenlast te komen. Doorlichting bij de Rijksoverheid heeft opgeleverd dat 42% van alle vergunningen kan worden afgeschaft en 22% van alle vergunningstelsels (deze cijfers zijn exclusief APK, kentekenbewijzen en rijbewijzen). Doorlichting van de modelverordeningen van de VNG die door veel gemeenten worden gebruikt, heeft opgeleverd dat er voor tweederde van deze stelsels mogelijkheden zijn voor bundeling, afschaffing, vereenvoudiging of verbetering. De sectorprojecten hebben aanbevelingen vanuit het perspectief van de ondernemer opgeleverd.

Kamerstukken II 2005/06, 29 515, nr. 140

- Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (28-4-2006) waarbij hij specifiek informatie geeft over de maatregelen en voorstellen die hij op de beleidsterreinen van het departement van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit heeft getroffen.

Kamerstukken II 2005/06, 29 515, nr. 138

Vaste griffierechten in civiele zaken

Brief van de minister van Justitie (11-5-2006) waarin hij aankondigt nog dit jaar een voorstel tot wijziging van (met name) de Wet tarieven in burgerlijke zaken (Wtbz) te zullen indienen. De herziening van het griffierechtenstelsel richt zich namelijk met name op de griffierechten in civiele zaken.

Kamerstukken II 2005/06, 30 300 VI, nr. 151

Zie de toelichting in NJB 2006/21/p. 1184.

Ontslagaanvragen

Brief van de minister van SZW (6-5-2005) met het jaaroverzicht van de in 2005 door het CWI afgehandelde ontslagaanvragen.

– Het aantal bij de CWI ingediende ontslagaanvragen ten opzichte van 2004 is met 18% is gedaald naar 74 634. De verleende ontslagvergunning had in 71% van de gevallen betrekking op bedrijfseconomische redenen. Van alle aanvragen om bedrijfseconomische redenen werd 15% via de verkorte procedure (bij de Wet Flexibiliteit en zekerheid ingevoerd) afgehandeld. Voorts is in 7% van de afgehandelde aanvragen door CWI geen ontslagvergunning verleend. Over de ontbindingsverzoeken via de rechtbanken wordt gemeld dat het aantal ten opzichte van 2004 is gedaald met 6% en dat naar schatting 98% van de ontbindingsverzoeken bij de rechtbanken wordt gehonoreerd.

Kamerstukken II 2005/06, 30 300 XV, nr. 113

Evaluatie Wet afbreking zwangerschap

Brief van de staatssecretaris van VWS (28-4-2006) over de evaluatie na ruim twintig jaar van de Wet afbreking zwangerschap uit 1984. In de evaluatie staat centraal de naleving van de zorgvuldigheidseisen in de praktijk. Voorts is er aandacht voor de verschillende onderdelen van de wet, zoals de noodsituatie en de beraadtermijn. Ook is bezien in hoeverre veranderingen in de medische technologie en in de samenleving invloed hebben gehad op de werking van de wet in de praktijk.

– Het standpunt van de staatssecretaris, mede namens de minister van Justitie, is dat de huidige balans tussen de basiswaarden van deze wet behouden moet blijven. Zij zien op dit moment geen aanleiding om de wet te wijzigen. De huidige praktijk met betrekking tot de noodsituatie, het bespreken van alternatieven en de beraadtermijn

zijn volgens de bewindslieden een goede afspiegeling van het doel dat deze wet beoogt. Dit betekent ook dat zij, in tegenstelling tot hetgeen in het evaluatierapport wordt aanbevolen, menen dat de minimale beraadtermijn van vijf dagen behouden dient te blijven.

Kamerstukken II 2005/06, 30 371, nr. 2

Jaarverslag ministerie van Justitie 2005

Brief van de ministers Donner en Verdonk (17-5-2006) met het departementaal jaarverslag over de Justitiebegroting 2005. Daarin geven zij inzicht in de resultaten die zijn bereikt bij de uitvoering van het beleid in het jaar 2005 en welke financiële gevolgen daaraan verbonden waren.

Kamerstukken II 2005/06, 30 550 VI, nr. 1

Ontslag hogere ambtenaren

Brief van de Algemene Rekenkamer (17-5-2006) waarbij zij het rapport 'Ontslag-regelingen hogere ambtenaren bij het Rijk 2004 en 2005' aanbiedt.

– Bij ontslagen met een (bovenwettelijke) werkloosheidsuitkering of bij extra toekenningen in het kader van FPU-ontslagen ontbreken volgens de Rekenkamer objectieve criteria voor de beoordeling. Daarom is het van groot belang dat het bevoegd gezag zorgvuldigheid betracht als een individuele regeling wordt overwogen. Het raadplegen van een onpartijdig extern deskundige bij wijze van contra-expertise, is te beschouwen als een belangrijke preventieve maatregel, maar dit instrument wordt slechts bij hoge uitzondering toegepast. Daarom beveelt de Algemene Rekenkamer

aan de inschakeling van een onpartijdige externe deskundige verplicht te stellen, als een individuele regeling wordt overwogen. Daarbij kan gedacht worden aan inschakeling van de Algemene Bestuursdienst van het Ministerie van BZK of eventueel van de landsadvocaat.

Bij het onderzoek zijn vormen van voorzieningen en/of regelingen aangetroffen, die naar hun aard minder passen in een zakelijke afwikkeling van een ontslag en daarom naar het oordeel van de Algemene Rekenkamer beter vermeden kunnen worden. Het gaat hier bijvoorbeeld om extra indexatie van uitkeringen of het verstrekken van (advies)opdrachten aan voormalige ambtenaren, al dan niet met gegarandeerde inkomsten.

Kamerstukken II 2005/06, 30 555, nrs. 1-2

AANWIJZINGEN VOOR AUTEURS

- Het verdient aanbeveling vóór het inzenden van artikelen contact op te nemen met het redactie bureau; dit kan dubbel of vergeefs werk voorkomen.
- Het NJB kent verschillende soorten hoofdartikelen:
 - Wetenschappelijke artikelen: omvang inclusief notenapparaat 3000 tot maximaal 5000 woorden. Uitgebreidere versies kunnen op de NJB-site worden geplaatst. Deze artikelen voldoen aan de maatstaven van het wetenschappelijk forum. Zij vermeerderen de bestaande kennis met relevante nieuwe inzichten die methodisch worden verantwoord. Wetenschappelijke artikelen kunnen op verzoek van de auteur worden gepeer reviewed.
 - Lessen uit de praktijk: indicatie van de omvang inclusief notenapparaat 2500 woorden. Dit is een analyse van een expert met als doel de praktijk te informeren over 'best practices'.
 - Ontwikkelingen op een deelgebied: indicatie van de omvang inclusief notenapparaat 2500 woorden. Deze artikelen geven een schets en ordening van interessante actuele ontwikkelingen in een deelgebied.
 - Essays: indicatie van de omvang 3000 woorden. Dit is een prikkelende beschouwing over een breder onderwerp. Verwijzingen staan bij voorkeur in de tekst zelf.
 - Opinies zijn in beginsel gebonden aan de omvang van één pagina. Dit is 800 woorden.
 - Bijdragen voor de rubriek O&M omvatten maximaal 1200 woorden.
 - Bijdragen voor de rubriek reacties blijven binnen de 600 woorden en een naschrift binnen de 300 woorden.
- Auteurs wordt verzocht aandacht te besteden aan relevante Europeesrechtelijke en internationaalrechtelijke ontwikkelingen.
- Noten kunnen alleen bij artikelen worden geplaatst; daarin geen meningen, toelichtingen of andere uitweidingen, maar alleen vindplaatsen.
- Meestal ontvangt de auteur binnen een maand bericht of de inzending zal worden geplaatst.
- Artikelen of andere bijdragen die elders in dezelfde of vrijwel dezelfde vorm zijn of worden gepubliceerd worden niet aanvaard. Bij inzending dient vermeld te worden of en waar het artikel of de andere bijdrage eveneens ter plaatsing is aangeboden.
- Auteurs die bij een zaak of onderwerp waarover zij in het NJB willen schrijven, betrokken zijn of zijn geweest, dienen dat in een voetnoot te vermelden met een korte uitleg van de aard van hun betrokkenheid.
- Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het NJB impliceert toestemming voor openbaarmaking en verveelvoudiging t.b.v. de elektronische ontsluiting van het NJB.

Concentratie van bestuursprocesrecht in Awb

1009 Een conceptwetsvoorstel aanpassing bestuursprocesrecht is op 16 mei jl. toegezonden aan een aantal adviesinstanties. Het meest substantiële onderdeel is de concentratie van het bestuursprocesrecht in de Awb. Dit betekent o.a. dat bepalingen over hoger beroep worden ondergebracht in de Awb.

Het wetsvoorstel bevat voorts een groot aantal wijzigingen die beogen het bestuursprocesrecht te stroomlijnen, slagvaardiger te maken en een effectievere geschillenbeslechting mogelijk te maken. Deze wijzigingen zijn grotendeels eerder aangekondigd in het kabinetsstandpunt over de tweede evaluatie van de Algemene wet bestuursrecht (de nota 'Naar een slagvaardiger bestuursrecht' *Kamerstukken II*, 29 279, nr. 16).

Het conceptwetsvoorstel bevat de meeste, maar niet alle aangekondigde of in onderzoek zijnde wetgevingsvoornemens op het gebied van het bestuursprocesrecht. Zo is onlangs een afzonderlijk wetsvoorstel inzake beroep bij niet tijdig beslissen aanhangig (TK, 30 435, nrs. 1-4). Daarnaast zal binnenkort een wetsvoorstel herverkaveling rechtsmacht bestuursrechtspraak worden ingediend, waarin de bevoegdheidsverdeling tussen de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven wordt gestroomlijnd. Ook de aangekondigde rechtseenheidskamer algemeen bestuursrecht (zie de brief van 28 april 2004, *Kamerstukken II*, 25 425, nr. 7) zal worden geregeld in een afzonderlijk wetsvoorstel, dat in de loop van 2006 zal worden ingediend. Voorts zal de regering eveneens in de loop van 2006 een standpunt bepalen over de vraag of in het bestuursprocesrecht een zogenaamd relativiteits- of 'Schutznorm'-vereiste moet worden ingevoerd. Een bevestigende beantwoording van deze vraag zou eveneens tot wetswijziging leiden.

CONCENTRATIE PROCESRECHT IN AWB

In 2004 lieten de ministers van Justitie en van BZK aan de Tweede Kamer weten dat zij afzagen van een derde fase van herziening van de rechterlijke organisatie. Het bestaande stelsel wordt in dit conceptwetsvoorstel nu meer definitief geregeld. Dit

betekent dat de procesrechtelijke bepalingen uit de Wet op de Raad van State, de Beroepswet en de Wet bestuursrechtspraak bedrijfsorganisatie worden overgebracht naar de Awb. Voor de Beroepswet en de Wet bestuursrechtspraak bedrijfsorganisatie betekent dit, dat daarin nog slechts institutionele bepalingen zullen overblijven. Deze bepalingen zijn bovendien onderling vrijwel gelijkkluidend. Daarom wordt voorgesteld deze institutionele bepalingen samen te brengen in een nieuwe Wet op de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven (Wet CRvB/CBB), die gelijktijdig met dit conceptwetsvoorstel aan adviesorganisaties is toegezonden.

Naast de genoemde wetten bevat sedert 1 januari 2005 ook de Algemene wet inzake rijksbelastingen (Awr) bepalingen over hoger beroep. Deze komen op enkele details na overeen met de bepalingen in de andere wetten. Ook deze bepalingen kunnen derhalve worden vervangen door een algemene regeling in de Awb. In de Awr blijven nog slechts de afwijkingen van het Awb-regime staan, alsmede de regeling van het beroep in cassatie, die immers specifiek is voor het belastingrecht.

Het hoger beroep bij het gerechtshof Leeuwarden tegen uitspraken van de sectoren kanton van de rechtbanken over besluiten op grond van de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften blijft buiten beschouwing.

Naast bepalingen over het hoger beroep komen in de bijzondere wetgeving nog meer bepalingen van procesrechtelijke aard voor, zoals bepalingen omtrent griffierechten en dergelijke. Voorgesteld wordt om ook die bepalingen ter wille van de overzichtelijkheid zoveel mogelijk over te hevelen naar de Awb. Slechts waar een echte afwijking van het Awb-procesrecht nodig is – bijvoorbeeld een afwijkende beroepstermijn – is de bijzondere wet daarvoor de juiste plaats.

Ook bepalingen die beroep in eerste aanleg openstellen op één van de bestuursrechtelijke colleges, worden in het systeem van de Awb ondergebracht, door in een bijlage bij de Awb op te sommen in welke gevallen beroep open staat bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep of het Col-

lege van Beroep voor het bedrijfsleven. Dit heeft volgens de MvT het voordeel dat eenvoudig kan worden nagegaan in welke gevallen waar beroep openstaat. Een bijkomend voordeel is, dat het ook voor de Minister van Justitie eenvoudiger wordt om overzicht over het stelsel van bestuursrechtspraak te houden en de consistentie daarvan te bewaken.

EEN SLAGVAARDIGER BESTUURSPROCESRECHT

Het wetsvoorstel bevat maatregelen die definitieve beslechting van het materiële geschil moeten bevorderen. In de memorie van toelichting bij het conceptwetsvoorstel wordt dit als volgt toegelicht. Een bestuursrechtelijk beroep is in wezen een vordering tot vernietiging van een besluit. In beginsel moet de rechter deze vordering toewijzen – dus het besluit vernietigen – zodra het besluit in strijd blijkt met enige rechtsregel. Dit geldt ook als de geschonden rechtsregel een vorm- of procedurevoorschrift is. Als de rechter vaststelt dat de belanghebbende in strijd met artikel 7:2 Awb niet is gehoord over zijn bezwaarschrift, kan hij de beslissing op bezwaar vernietigen zonder verder op de inhoudelijke bezwaren van de belanghebbende in te gaan.

Dit past goed in de oude opvatting van het bestuursprocesrecht dat handhaving van het objectieve publiekrecht als zelfstandige doelstelling heeft. Maar als het bestuursprocesrecht beoogt de burger rechtsbescherming te bieden, roept een dergelijke vernietiging op formele gronden vragen op. Want er zijn gevallen waarin een dergelijke vernietiging uit een oogpunt van rechtsbescherming niet noodzakelijk is, maar anderzijds ook gevallen waarin een dergelijke vernietiging uit een oogpunt van rechtsbescherming niet voldoende is. Het eerste doet zich voor als de belanghebbende door het gebrek in het besluit niet wezenlijk is benadeeld, bijvoorbeeld omdat het bestuur gelet op de toepasselijke wettelijke voorschriften toch geen besluit met een andere inhoud had kunnen nemen. Maar ook het tweede komt regelmatig voor. Een uitspraak waarbij het bestreden besluit wegens schending van de hoorplicht wordt vernietigd, heeft tot gevolg dat het bestuursorgaan een nieuw besluit moet nemen. Maar over de inhoud van

dat nieuwe besluit is daarmee nog niets gezegd. De kans bestaat, dat dit onvoldoende tegemoet komt aan de inhoudelijke bezwaren van de belanghebbende, zodat deze opnieuw in beroep gaat en het geschil voortduurt. Zo wordt door een uitspraak van een bestuursrechter wordt het geschil lang niet altijd inhoudelijk en daarmee ook lang niet altijd definitief beslecht.

Dit wordt, aldus de MvT, zowel door burgers als bestuursorganen in toenemende mate als een probleem ervaren. Voor burgers betekent het, dat het soms lang duurt voordat zij een inhoudelijk oordeel van de rechter krijgen. Onder omstandigheden kan dit zelfs in strijd komen met het in artikel 6, eerste lid, EVRM neergelegde vereiste van berechting binnen een redelijke termijn en/of het in artikel 13 EVRM neergelegde vereiste van een 'effective remedy' (vgl. EHRM 19 maart 1997, JB 1997/98, m.nt. AWH).

Maar ook voor het bestuur en de samenleving is het niet goed als procedures te lang slepen. Maatschappelijk gezien worden rechterlijke uitspraken waarin het besluit alleen op formele gronden is beoordeeld en vernietigd onbevredigend en weinig klantvriendelijk bevonden. Daardoor kunnen maatschappelijke belangrijke of economisch kansrijke projecten soms flinke vertraging opleveren. Ook vanuit het bestuur klinken pleidooien voor een meer definitieve geschilbeslechting.

Het wetsvoorstel bevat hiervoor een aantal voorzieningen. Zo worden onder meer de mogelijkheden om gebreken in een besluit te passeren, verruimd. Daarnaast wordt

de zogenaamde 'bestuurlijke lus' geïntroduceerd. Dit houdt in dat de rechter de mogelijkheid om bij tussenuitspraak aan te geven welke juridische gebreken aan het besluit kleven, waarna het bestuur de gelegenheid krijgt deze gebreken nog hangende de beroepsprocedure te herstellen. Voorts bevat dit wetsvoorstel nog enkele ander voorzieningen ter stroomlijning en verbetering van het bestuursprocesrecht. Concreet gaat het om:

- stroomlijning van de artikelen 6:18 en 6:19 Awb (meenemen van nieuwe of gewijzigde besluiten in een lopende bezwaar- of beroepsprocedure);
- aanpassing van de regeling van het horen in bezwaar en administratief beroep en in het klachtrecht;
- invoering van een zogenaamde 'grote kamer' voor belangrijke richtinggevend uitspraken in hoogste instantie;
- verruiming van de mogelijkheden voor het enkelvoudig afdoen van het hoger beroep;
- invoering van incidenteel hoger beroep.

EEN 'GROTE KAMER'.

De drie bestuursrechtelijke appèlcolleges (de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven) hebben aangegeven, dat zij voor een beperkt aantal zaken behoefte hebben aan de mogelijkheid om zaken te behandelen in een 'grote kamer' van vijf leden.

De Afdeling bestuursrechtspraak heeft bijvoorbeeld een kamer voor ruimtelijke

orderingszaken, één voor milieuzaken, één voor vreemdelingenzaken en één voor hoger beroep en overige zaken. Het kan echter voorkomen dat een rechtsvraag op het terrein van meer dan één kamer speelt. Behandeling van een zaak door een grote kamer waarin de leden afkomstig zijn uit de verschillende betrokken kamers kan dan een goede manier zijn om de rechts-eenheid binnen het college te bewaren.

Voorts maakt het gegeven dat een uitspraak is gedaan door een grote kamer, juist omdat dit slechts bij uitzondering zal gebeuren, aan de rechtspraktijk en de verdere buitenwereld onmiddellijk duidelijk dat het college zelf de zaak als belangrijk en de uitspraak ook voor andere zaken als richtinggevend beschouwt. Door duidelijker te onderscheiden tussen zaken die belangrijk zijn voor de rechtsontwikkeling en routinezaken kan de hoogste rechter zijn rechtsvormende taak op een meer transparante wijze uitoefenen. Diverse internationale rechtscolleges (zoals het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en het Europese Hof voor de Rechten van de Mens) en buitenlandse hoogste bestuursrechters (zoals de Franse Conseil d'État) maken op deze wijze gebruik van het instrument van een 'grote kamer'.

De suggestie van de drie appèlcolleges om deze figuur nu ook in Nederland te introduceren is daarom in het onderhavige wetsvoorstel overgenomen. ■

Het conceptwetsvoorstel Met is te lezen op www.njb.nl (abonnees). Rubriek actuele Documenten week 22.

Hof van Justitie EG: Besluit uitwisseling van passagiersgegevens met VS is nietig.

1010 Het besluit van de Raad een overeenkomst te sluiten tussen de Europese Gemeenschap en de Verenigde Staten inzake de verwerking en overdracht van persoonsgegevens is nietig. Dit besliste het Hof van Justitie op 30 mei jl. in de gevoegde zaken C-317/04 en C-318/04. Ook de beschikking van de Commissie betreffende de passende bescherming van die gegevens werd door het Hof nietig verklaard. Daar de overeenkomst van kracht blijft

gedurende 90 dagen na de datum van opzegging, besliste het Hof om redenen van rechtszekerheid en ter bescherming van de betrokkenen de gevolgen van de beschikking tot 30 september 2006 te handhaven. Na de terroristische aanslagen van 11 september 2001 hebben de Verenigde Staten een wettelijke regeling vastgesteld volgens welke luchtvaartmaatschappijen die verbindingen naar of vanuit de Verenigde Staten verzorgen of die over hun grondge-

bied vliegen, de Amerikaanse autoriteiten elektronische toegang moeten verlenen tot de gegevens in hun boekings- en vertrekcontrolesystemen, genaamd "Passenger Name Records".

Omdat de Europese Commissie van mening was dat die bepalingen in strijd konden zijn met de wetgeving van de Gemeenschap en van de lidstaten inzake gegevenbescherming, voerde zij onderhandelingen met de Amerikaanse autoriteiten. Na afloop van

die onderhandelingen stelde de Commissie op 14 mei 2004 een beschikking vast waarin zij vaststelde dat het Bureau voor douane en grensbescherming van de Verenigde Staten (United States Bureau of Customs and Border Protection, CBP) een passend beschermingsniveau biedt voor de gegevens die vanuit de Gemeenschap worden doorgegeven. Op 17 mei 2004 stelde de Raad een besluit vast tot goedkeuring van de sluiting van een overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en de Verenigde Staten inzake de verwerking en overdracht van de gegevens door op het grondgebied van de lidstaten van de Gemeenschap gevestigde luchtvaartmaatschappijen. Die overeenkomst is op 28 mei 2004 te Washington ondertekend en is op die dag in werking getreden.

Het Europees Parlement verzocht vervolgens het Hof van Justitie om het besluit van de Raad (zaak C-317/04) en de beschikking van de Commissie (zaak C-318/04) nietig te verklaren. Het stelt met name dat de beschikking ultra vires is gegeven, dat artikel 95 EG niet de juiste rechtsgrondslag is voor het besluit tot goedkeuring van de sluiting van de overeenkomst, en in beide gevallen schending van de grondrechten. Artikel 95 betreft de vaststelling van maatregelen inzake de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten die de instelling en de werking van de interne markt betreffen.

De Europese toezichthouder voor gegevensbescherming heeft, voor het eerst sinds hij is ingesteld, bij het Hof geïnterveneerd ter ondersteuning van de conclusies van het Parlement in beide zaken.

RICHTLIJN VERWERKING PERSOONSGEGEVENS

Het Hof stelt vast dat zowel de beschikking van de Commissie als het besluit van de Raad op een onjuiste rechtsgrondslag is gebaseerd. Wat de beschikking betreft gaat het Hof na of de Commissie deze rechtsgeldig kon vaststellen op grond van de richtlijn verwerking persoonsgegevens (95/46/EG). Dat is niet het geval: de richtlijn is niet van toepassing op de verwerking van persoonsgegevens die met het oog op de

uitoefening van niet binnen de werkingssfeer van het gemeenschapsrecht vallende activiteiten geschiedt, en in ieder geval verwerkingen die betrekking hebben op de openbare veiligheid, defensie, de veiligheid van de staat en de activiteiten van de staat op strafrechtelijk gebied.

Uit de beschikking blijkt dat de vereisten inzake de doorgifte van gegevens gebaseerd zijn op de Amerikaanse wetgeving betreffende onder meer een grotere veiligheid, dat de Gemeenschap de Verenigde Staten ten volle steunt in de strijd tegen het terrorisme, en dat de richtlijn verwerking persoonsgegevens uitsluitend zullen worden gebruikt ter voorkoming en bestrijding van terrorisme en aanverwante misdrijven, en andere zware misdrijven, waaronder georganiseerde misdaad. De doorgifte van de richtlijn verwerking persoonsgegevens aan de VS is derhalve een verwerking die betrekking heeft op de openbare veiligheid en de activiteiten van de staat op strafrechtelijk gebied.

Hoewel de richtlijn verwerking persoonsgegevens aanvankelijk door luchtvaartmaatschappijen worden verzameld in het kader van een onder het gemeenschapsrecht vallende activiteit, namelijk de verkoop van een vliegticket dat recht geeft op een dienstverlening, is de in de beschikking

bedoelde gegevensverwerking volgens het Hof van geheel andere aard. Deze beschikking heeft namelijk geen betrekking op een verwerking die noodzakelijk is voor een dienstverrichting, maar op een verwerking die noodzakelijk wordt geacht voor het waarborgen van de openbare veiligheid en voor de wetshandhaving.

Het feit dat de gegevens door particuliere marktdeelnemers voor commerciële doeleinden zijn verzameld en het deze laatste zijn die ze doorgeven naar een derde land, belet volgens het Hof niet dat deze doorgifte wordt beschouwd als een verwerking van gegevens die buiten de werkingssfeer van de richtlijn valt. Deze doorgifte geschiedt immers binnen een door de overheid ingesteld kader dat betrekking heeft op de openbare veiligheid, aldus het Hof. Het Hof concludeert dan ook dat de beschikking niet binnen de werkingssfeer van de richtlijn valt, aangezien zij betrekking heeft op een verwerking van persoonsgegevens die daarvan is uitgesloten. ■

Het besluit van de Raad is eveneens nietig omdat deze overeenkomst dezelfde doorgifte van gegevens betreft als de beschikking en dus een verwerking van gegevens die buiten de werkingssfeer van de richtlijn valt.

Recherchebureaus leven informatieplicht onvoldoende na

1011 De wetgever heeft bepaald dat burgers het recht hebben geïnformeerd te worden over onderzoek dat een particulier recherchebureau naar hen verricht of heeft verricht. De naleving van de informatieplicht is essentieel willen burgers hun recht op inzage en correctie kunnen uitoefenen. Deze wettelijke informatieplicht wordt onvoldoende nageleefd. In 2005 heeft het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) bij 33 recherchebureaus onderzoek gedaan. Het onderzoek bestond uit een schriftelijke enquête onder dertig bureaus en benutte daarnaast de resultaten van een breder onderzoek ter plaatse bij drie bureaus. Het CBP ziet hierin aanleiding de branche gericht voor te lichten en in 2007 controleonderzoeken te houden. Het niet naleven van de informatieplicht kan gevolgen hebben voor de vergunning. Nog in 2006 zal het ministerie van Justitie een evaluatieonderzoek doen naar de privacygedragscode, die verbindend is voor alle bureaus.

De opdrachtgevers van de bureaus spelen een grote rol in het proces van de naleving van de informatieplicht. Veel bureaus ne-

men de beslissing om de betrokkene te informeren in overleg met de opdrachtgever. De informatieplicht blijkt vaak te worden overgelaten aan de opdrachtgever.

Vrijwel geen particulier recherchebureau heeft een specifieke procedure of werkinstructie voor het voldoen aan de informatieplicht. In de gedragscode is niets geregeld over het 'uitbesteden' van de informatieplicht aan de opdrachtgever. Doorgaans laat de opdrachtgever het bureau niet weten dat daadwerkelijk aan de informatieplicht is voldaan.

Het CBP concludeert daarom dat in een groot aantal gevallen de onderzochte particuliere recherchebureaus niet weten of aan de informatieplicht is voldaan omdat zij dit hebben overgelaten aan de opdrachtgever. Gezien de onderzoeksresultaten acht het CBP het noodzakelijk dat bureaus de naleving van de informatieplicht steeds schriftelijk met de opdrachtgever regelen.

Indien een bureau het nakomen van de informatieplicht aan de opdrachtgever overlaat, kan het bureau uitsluitend aannemen dat een betrokkene al op de hoogte is, als hiervan een schriftelijk bewijs is overge-

legd aan het recherchebureau.

De particuliere recherche is een sterk gegroeide sector waarin vergaande methoden van particulier onderzoek worden toegepast. De enquête naar de naleving van de informatieplicht en het bredere onderzoek bij enkele bureaus naar een aantal verplichtingen van de WBP (zoals gebruikte bronnen, bewaartermijnen en de rechtvaardiging voor heimelijk onderzoek), vormt het eerste onderzoek in de branche sinds de regulering ervan in 2004. Het CBP heeft in januari 2004 een goedkeurende verklaring als bedoeld in artikel 25 WBP afgegeven voor de privacygedragscode die is opgesteld door de Vereniging van Particuliere Beveiligingsbureaus (VPB; Staatscourant van 13 januari 2004). Vervolgens heeft de Minister van Justitie de naleving van de privacygedragscode vanaf 1 juni 2004 verplicht gesteld voor alle particuliere recherchebureaus. De Minister van Justitie en het CBP hebben daarnaast een samenwerkingsovereenkomst gesloten voor het toezicht op de branche. ■

Huisarts aansprakelijk voor schade in Implanon-zaak

1012 De Alkmaarse rechtbank heeft op 29 mei jl. bepaald dat een vrouw materiële schade heeft geleden doordat zij ongewenst zwanger raakte en beviel van een kind. Haar huisarts had het anti-conceptiemiddel Implanon niet of op een onjuiste manier ingebracht. De vrouw heeft volgens de meervoudige kamer overtuigend aangetoond dat zij nimmer kinderen wilde krijgen. De rechtbank beschikte over onvoldoende informatie om de omvang te kunnen bepalen van de materiële schade die de vrouw heeft geleden en wees daarom het gevorderde voorschot af.

De vordering van de vrouw tot vergoeding van immateriële werd afgewezen. De rechtbank oordeelde dat deze schade (ten minste) geheel wordt goed gemaakt door het immateriële voordeel dat de vrouw van haar kind heeft. Zo verklaarde zij: 'Ik had niet de wens om kinderen te krijgen, maar ik ben wel moeder geworden en ik wil nu ook voor mijn kind zorgen. Alleen, als ik de keus had gehad, was het mannetje er niet geweest, maar hij is er en ik ben nu wel heel gelukkig met hem.'

De partner van de vrouw (en de vader van het kind) kan volgens de rechtbank

geen aanspraak maken op schadevergoeding. Hij was geen partij bij de geneeskundige behandelingsovereenkomst tussen de vrouw en de huisarts. Ook is ten aanzien van hem niet komen vast te staan dat hij nimmer kinderen wilde. Dit betekent volgens de rechtbank dat niet kan worden uitgesloten dat hij op een later moment een kind zou hebben gekregen en op dat moment de kosten, waarvan hij nu vergoeding heeft gevorderd, had moeten maken. Aldus ontbreekt het causaal verband tussen de fout van huisarts en de door de partner gevorderde schadevergoeding. ■

Wilt u dat uw (juridische) proefschrift of dat van iemand die u kent besproken wordt in deze rubriek dan kunt u uw proefschrift sturen naar het redactie bureau (zie colofon).

ORATIES

Zwarte Pieten in het zeerecht

Bij de afhandeling van schadevergoedingen in de scheepvaart worden de mogelijkheden van het privaatrecht niet ten volle benut. Dit betoogde *prof. mr. F.G.M. Smeele* in zijn inaugurele rede Zwarte pieten in het Zeerecht, omslag en regres tussen hoofdelijke schuldenaren bij de exploitatie van het schip. Met deze rede aanvaardde hij op vrijdag 2 juni 2006 het ambt van bijzonder hoogleraar Internationaal Zeerecht in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, vanwege de Vereniging Trustfonds EUR.

Als er in het kader van scheepvaart en transport schade ontstaat, zijn vaak meerdere personen naast elkaar aansprakelijk. De benadeelde kan dan kiezen wie hij tot schadevergoeding aanspreekt. Degene die de schade uiteindelijk voldoet, zal vaak proberen de schade door te schuiven (schaderegres) naar een andere partij op grond van contract, onrechtmatige daad of andere gronden. Daarbij worden de mogelijkheden die het privaatrecht biedt niet ten volle benut. Hierdoor kan de verkeerde partij met de schade blijven zitten. ■

AUTEURSRECHTEN HELPEN KUNSTENAARS TE WEINIG

Met wetgeving op auteursrechten en naburige rechten probeert de overheid kunstenaars te stimuleren in hun werk. Maar het effect van deze wetgeving is beperkt. Aan de andere kant zijn het juist grote ondernemingen als grote film- en platenmaatschappijen, uitgeverijen en omroeporganisaties, die van de wetgeving profiteren. Dit stelt *prof. dr. Ruth Towse* in haar oratie Copyright and Creativity: Cultural Economics for the 21st Century, waarmee zij op dinsdag 30 mei 2006 de leerstoel Economics of Creative Industries aanvaardde in de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen.

In veel landen wordt speciaal beleid ontwikkeld voor de creatieve economie en industrie, maar daarin blijft nog veel onduidelijk. De meest voorkomende beleidsmaatregel is de versterking van copyright wetgeving, in de overtuiging dat dit werkt als een prikkel voor creatieve mensen

om nieuwe kunstwerken, muziekstukken, literatuur en dergelijke te maken. De toenemende digitalisering van culturele producten en hun distributie via internet beïnvloedt echter de manier waarop beoefenaars van creatieve beroepen en de creatieve industrie hun goederen en diensten produceren en in de markt zetten. In economische transacties worden eigendomsrechten en licenties om creatief werk te gebruiken, steeds belangrijker. Zij vragen om een andere manier van zaken doen. Towse besteedt in haar inaugurele rede aandacht aan de relatie tussen copyright en creativiteit. Daarbij staan economische motivatie, inkomsten en werkgelegenheid van de kunstenaars en artiesten centraal. ■

Ruth Towse

Stichting Jo Maes/Capra Prijs 2006

Ter bevordering van het enthousiasme en de belangstelling voor het ambtenarenrecht, arbeidsrecht en algemeen bestuursrecht heeft het bureau Capra Advocaten en Adviseurs ter gelegenheid van het afscheid van haar voormalige partner *mr. J.M.M.B. Maes* een Stichting in het leven geroepen, genaamd Stichting Jo Maes/Capra Prijs. Deze Stichting stelt jaarlijks een scriptieprijs ter beschikking voor studenten aan een Nederlandse Universiteit die een scriptie hebben geschreven over een onderwerp op het gebied van het ambtenarenrecht, het arbeidsrecht dan wel het algemeen bestuursrecht, die gewaardeerd is met een cijfer 8 of hoger. Met de toekenning van de prijs is een geldbedrag gemoed van € 2500.

Belangstellenden dienen hun scriptie (in zesvoud), opgesteld in de Nederlandse taal, vóór 1 november 2006 in te dienen bij de secretaris van de Stichting, *mr. J.J. Blanken*, verbonden aan het bureau Capra 's-Gravenhage, Hooistraat 7, 2514 BM 's-Gravenhage. Het scriptiereglement is te verkrijgen bij de secretaris (tel. (070) 3648102, e-mail adres: j.blanken@capra.nl of via de website www.capra.nl).

De scripties worden beoordeeld door een jury, bestaande uit: *mr. J.M.M.B. Maes*, *prof. mr. F.A.M. Stroink* en *mr. C.P.J. Goorden*. ■

Kees Schuyt Cleveringahoogleraar Leiden

Socioloog en jurist *dr. mr. Kees Schuyt* gaat in het academisch jaar 2006-2007 de Cleveringaleerstoel bekleden. Zijn leeropdracht wordt 'Recht en conflict: groepstellingen en groepsconflicten in de hedendaagse samenleving'. Maandag 27 november zal hij de Cleveringarede uitspreken. Kees Schuyt (1943) bestudeert de Nederlandse samenleving na de Tweede Wereldoorlog. Hij schreef en schrijft over onderwerpen als de verzorgingsstaat, armoede en langdurige werkloosheid, tolerantie, normen en waarden, recht en samenleving.

Als Cleveringahoogleraar gaat Schuyt colleges verzorgen over de sociologische achtergronden en kenmerken van groepstellingen en groepsconflicten, en de verschillende manieren om daarmee om te gaan. Tegenstellingen bijvoorbeeld tussen godsdienstige groeperingen, tussen oude en jonge generaties, tussen ingezetenen en immigranten, tussen 'true believers' en niet-gelovige burgers, komen in een historisch-vergelijkend perspectief aan de orde. De rol van het recht, maar ook die van de taal wordt besproken, evenals escalaties naar geweld en de mogelijkheden escalaties weer een halt toe te roepen.

Schuyt studeerde sociologie en Nederlands Recht in Leiden, Oslo en Berkeley. Hij promoveerde in 1972 in Leiden op een proefschrift over de Amerikaanse civil rights beweging, getiteld Recht, orde en burgerlijke ongehoorzaamheid. Schuyt is hoogleraar geweest in Nijmegen, Leiden en Amsterdam (UvA). Van 1998 tot 2005 was hij lid van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Sinds 1 januari 2005 is hij lid van de Raad van State.

De Cleveringaleerstoel is een wisselleerstoel; ieder academisch jaar wordt een nieuwe hoogleraar benoemd die zich bezighoudt met vraagstukken van recht, vrijheid en verantwoordelijkheid. De leerstoel is dit jaar ondergebracht bij de faculteit der Rechtsgeleerdheid. ■

Kees Schuyt

Programma commerciële rechtspraktijk UvA

Met ingang van het studiejaar 2006/2007 biedt de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam de mogelijkheid om te opteren voor het honours programma commerciële rechtspraktijk, een variant van het traject privaatrechtelijke rechtspraktijk, master privaatrecht. Het honours programma commerciële rechtspraktijk is bedoeld voor diegenen die een carrière ambiëren in de commerciële rechtspraktijk. Gedegen juridische kennis van een groot aantal relevante rechtsgebieden wordt gekoppeld aan praktische vaardigheden die zijn toegesneden op de commerciële rechtspraktijk. Het onderwijs wordt verzorgd zowel door staf van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid als door specialisten uit de commerciële rechtspraktijk (advocatuur, bedrijfsleven, bankwezen). Het programma commerciële rechtspraktijk is een honours programma. Dit betekent een intensief programma met een verzwaarde studielast – 85 European credits – voor geselecteerde studenten. Het honours programma commerciële rechtspraktijk is voortgekomen uit het voormalige master programma International Business Transactions & Law van de Amsterdam Nyenrode Law School. Het oorspronkelijke programma was privaats gefinancierd, het huidige programma is geheel geïntegreerd in het publiek-gefinancierde master-aanbod van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, hetgeen betekent dat studenten uitsluitend het reguliere collegegeld (€ 1519) dienen te betalen. ■

VU-team wint VAR-pleitwedstrijd

Drie studenten staats- en bestuursrecht van de VU hebben na een spannende finale tegen het Leidse team de jaarlijkse VAR pleitwedstrijd op 10 mei gewonnen. In dit landelijke concours strijden teams van studenten van de verschillende faculteiten tegen elkaar in een bestuursrechtelijke procedure, aan de hand van concrete rechtszaken of rechtsvragen. De wedstrijd bevat een schriftelijk gedeelte, dat in de maanden voor de wedstrijd zijn beslag krijgt, en een mondeling gedeelte, de eigenlijke pleitwedstrijd. De jury bestaat

uit gerenommeerde rechters, advocaten en wetenschappers. Juryvoorzitter dit jaar was *mr. T. van Os van den Abeelen*.

T. van Os van den Abeelen

Het VU-team dat uit slechts drie studenten bestond, *Pauline van Aardenne*, *Babette van der Wielen* en *Bram van Melle*, streed in de laatste ronde tegen een team uit Leiden, over het zelfstandig schadebesluit en de bijbehorende connexiteit. Het is dit jaar de vierde maal in acht jaar tijd dat een VU-team (steeds – mede – onder leiding van *prof. mr. Jan Struikma*) wint. De vreugde hierover was des te groter, nu dit jaar de VU organisator was van de pleitwedstrijd. ■

PROMOTIES

'Het naaste bloed erfde het goed'

Sebastiaan Roes beschrijft in zijn proefschrift 'Het naaste bloed erfde het goed' de positie van de langstlevende echtgenoot in het Nederlandse erfrecht bij versterf. Op 23 mei promoveerde Roes bij prof. mr. M.J.A. van Mourik aan de Radboud Universiteit. Hij behandelt de periode van het zogeheten 'oud-vaderlandse' recht, de periode van de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd tot aan de Bataafse Omwenteling (1795), respectievelijk de invoering van het Wetboek Napoleon, ingerigt voor het Koninkrijk Holland (1809). Het resultaat leverde een uitgebreide studie op naar allerlei inmiddels 'vergeten' rechtsfenomenen, zoals de gecontinueerde gemeenschap, het devolutierecht, het voordeelrecht, de huwelijksmedegaven, de boedelafstand en het erfuiterschap of boedelhouderschap. Op basis van een nauwkeurig onderzoek naar de costumen van zo'n 130 gewesten, steden en dorpen (landrechten, stadsrechten, dorpskeuren, leenrechten en hofrechten) wordt getracht antwoord te geven op vragen als:

- hoe werd de langstlevende echtgenoot in het verleden 'verzorgd' achtergelaten?
- hoe werd de langstlevende echtgenoot in het verleden 'beschermd' tegen de kinderen?
- hoe was de samenhang tussen de

'kernconcepten' erfrecht, huwelijksvermogensrecht en schenkingsrecht?

- welke ontwikkelingen in de positie van de langstlevende echtgenoot deden zich zoal voor?

Ter aanvulling op het onderzoek naar de costumen werden onder meer de werken van vele contemporaine rechtsgeleerden bestudeerd (Hugo de Groot, Simon van Leeuwen, Ulrik Huber, Cornelis van Bynkershoek en anderen). De studie is gelardeerd met zes verhelderende intermezzo's en vier uitgebreide, illustratieve bijlagen. ■

Mr. drs. J.S.L.A.W.B. Roes

Het naaste bloed erfde het goed (serie Publicaties vanwege het Centrum voor Notarieel Recht), Deventer: Kluwer 2006, 520 p. € 79, ISBN 9013036414 ■

De structuur van het goederenrecht

Op 20 april promoveerde *Theo de Jong* cum laude bij prof. Reehuis in Groningen op 'De structuur van het goederenrecht'. Met de invoering van drie delen van het Burgerlijk Wetboek in 1992 zijn veel grondbegrippen van het vermogensrecht van betekenis veranderd, waaronder het goederenrecht (het oude 'zakenrecht'). Promovendus De Jong bespreekt de ideeën van Meijers, de geestelijk vader van het huidige Burgerlijk Wetboek. Ook gaat hij in op de mate waarin de tekst en de interpretatie van de diverse bepalingen in het wetboek hiermee overeenstemmen en stelt zich de vraag in hoeverre Meijers' opvattingen ook daadwerkelijk zouden moeten worden gevolgd. Verder geeft De Jong aan uit welke begripsmatige lagen het goederenrecht bestaat en welke posities de diverse rechtsfiguren daarin in zouden moeten nemen. Ten slotte besteedt hij aandacht aan de mate waarin het goederenrecht ruimte biedt voor de ontwikkeling van nieuwe rechtsfiguren, zoals de domeinnaam, en daarmee een open karakter heeft.

Mr. Th.F. de Jong

De structuur van het goederenrecht, Deventer: Kluwer 2006 226 p., € 45, ISBN 9013037313 ■

Voor het plaatsen van berichten in deze rubriek kunt u uw tips en informatie naar njb@kluwer.nl sturen.

TWEE NIEUWE VICE-PRESIDENTEN HOGE RAAD

De ministerraad heeft op 24 mei jl. op voorstel van minister Donner van Justitie ingestemd met de voordracht tot benoeming van *mr. G.J.M. Corstens* en *mr. J.W. van den Berge* als vice-presidenten in de Hoge Raad der Nederlanden. Corstens is sinds 1995 raadsheer in de Hoge Raad. Hij wordt benoemd in de vacature die op 1 september a.s. zal ontstaan als gevolg van de aanwijzing van *mr. C.J.G. Bleichrodt* tot waarnemend advocaat-generaal bij de Hoge Raad. Van den Berge is sinds 2001 raadsheer in de Hoge Raad. Sinds 1992 bekleedde hij de functie van advocaat-generaal bij de Hoge Raad. Van den Berge wordt benoemd in de vacature die op 1 september a.s. zal ontstaan als gevolg van de aanstelling van mevrouw *mr. E.M. van de Putt-Lauwers* tot raadsheer in buitengewone dienst in de Hoge Raad.

EREDOCTORAAT UVA VOOR HERMAN TJEENK WILLINK

De Universiteit van Amsterdam zal op de 375ste Dies Natalis (maandag 8 januari 2007) een eredoctoraat toekennen aan *Herman Tjeenk Willink*. Tegelijkertijd krijgen *Harry Mulisch* en *Gro Harlem Brundtland* eredoctoraten aan de jarige universiteit.

Herman Tjeenk Willink (1942) heeft zich als Vice-President van de Raad van State sedert 1997 in woord en geschrift een pleitbezorger getoond van fatsoenlijk bestuur in onze democratische rechtsstaat. In zijn optreden komt ook de bijzondere positie van de Raad van State als hoog College van Staat tot uiting. Dit geldt in het bijzonder de jaarverslagen van de Raad. De algemene beschouwingen hebben grote invloed op de staatsrechtelijke en bestuurskundige discussie in Nederland. Tjeenk Willink stelde daarin met name thema's aan de orde als de machtenscheiding in het Nederlandse staatsrecht, de betekenis van het politieke primaat in het openbaar bestuur, de relatie tussen politiek-bestuur, uitvoering en burgers, de verambtelijking van de publieke ruimte en de verknoping van de Europese en nationale instituties.

De beschouwingen van Tjeenk Willink over het functioneren van het openbaar bestuur in Nederland kenmerken zich door originaliteit, diepgang en grote eruditie en worden in de staatsrechtelijke en bestuurskundige literatuur veel geciteerd.

Herman Tjeenk Willink

PROF. MR. A.J. VAN DEN BERG BENOEMD TOT 'WORLD'S LEADING COMMERCIAL ARBITRATOR'

De Who's Who Legal Award van 2006 is toegekend aan hoogleraar Arbitragerecht *prof. mr. Albert Jan van den Berg*. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt door de uitgever van *The International Who's Who of Business Lawyers*, een publicatie waarin de beste advocaten en kantoren in 27 verschillende rechtsgebieden zijn opgenomen. Bij het toekennen van de award baseert de uitgever zich onder meer op prestaties uit het verleden, huidig onderzoek en het aantal aanbevelingen van cliënten en vakgenoten.

1015 AGENDA

MENSENRECHTEN VOOR VREEMDELINGENKINDEREN

Bureau mensenrechten te Oegstgeest houdt op **zaterdag 10 juni 2006**

een conferentie met de titel: 'Mensenrechten voor Vreemdelingenkinderen'.

Sprekers zijn *dr. M.I. van Dooren, LL.M.*, jurist, wetenschappelijk onderzoeker Bureau Mensen-

Rechten, over 'recht op onderwijs en adequate levensstandaard'; *mr. B. Kuik*, jurist bij Vluchtelingen Werk Nederland, over 'recht op gezinsleven'; *drs. A. van Lookeren Campagne*, sociaal wetenschapper Unicef, over 'geen vreemdelingenkinderen in detentie'. Na de drie inleidingen volgt discussie.

Tijd: van 10.00 uur tot 16.00 uur

Plaats: Bureau Mensenrechten, Nicolaas Maeslaan 1, 2343 SB Oegstgeest

Inlichtingen en aanmelding: Kosten zijn € 65; voor commerciële organisaties: € 100. Opgave (voor 2 juni) en meer informatie bij Bureau Mensenrechten, tel. (071) 3015148. ■

OO&R-CONGRES VRIJE BEROEPEN 'ADVOCATUUR EN NOTARIAAT: TUSSEN PROFIJT EN PROFESSIONE'

De introductie van meer marktwerking in de vrije beroepen is al enige jaren een belangrijk thema. In diverse hervormingsplannen voor het notariaat en de advocatuur vormt dit thema een centraal onderwerp, naast deregulering, een betere toegankelijkheid tot het beroep en kwalitatief goede dienstverlening. Met de evaluatie van de Notariswet van de Commissie Hammerstein van september vorig jaar en het recent uitgekomen rapport van de Commissie Van Wijmen over hervorming van de advocatuur, bevinden de vrije beroepen zich in een roerige periode. Het Onderzoekcentrum Onderneming en Recht (OO&R) van de Radboud Universiteit Nijmegen organiseert op **maandag 3 juli 2006** een congres over de hervormingen in notariaat en advocatuur. Op deze dag zal een aantal sprekers vanuit verschillende achtergronden de staat van het notariaat en de advocatuur belichten en de voorstellen tot

hervorming kritisch bespreken. De minister van Justitie, *mr. J.P.H. Donner* zal de openingsrede verzorgen.

Het congres wordt mede mogelijk gemaakt door het ministerie van Justitie en staat open voor geïnteresseerden uit zowel wetenschap als praktijk. Dagvoorzitters zijn *mw. prof. dr. A.M.A.P. van den Bossche* en *prof. mr. S.C.J.J. Kortmann*, inleiders: *mr. J.P.H. Donner*, *prof. mr. F.A.W. Bannier*, *prof. mr. M.J.A. van Mourik*, *mr. E.H. Pijnacker Hordijk*, *mw. mr. E. Unger*, *prof. mr. L.C.A. Verstappen* en *prof. dr. B.F. van Waarden* en referenten: *mr. A. Hammerstein*, *mr. P. Kalbfleisch*, *mr. R. Salomons* en *prof. mr. P.C.E. van Wijmen*.

Tijd: 09.15-17.15 uur

Plaats: Paleiskerk, Paleisstraat 8 te (2514 JA) Den Haag.

Inlichtingen en aanmelding: www.symposia.cpo.nl; kosten zijn € 200 inclusief informatiemap, lunch, koffie/thee en borrel en er zijn 6 PE punten bij NovA, KNB en KBvG aangevraagd. ■

VAN DER GRINTENLEZING DOOR RECHTER JOEGOSLAVIË-TRIBUNAAL

Mr. A.M.M. Orië, rechter in het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag, spreekt op **vrijdag 7 juli a.s.** aan de Radboud Universiteit Nijmegen de vierde Van der Grintenlezing uit. Het onderwerp is 'Vangen hoge bomen meer wind?' De ondertitel van deze lezing is: 'De rol van de maatschappelijk meerdere en zijn individuele aansprakelijkheid rechtens'.

Fons Orië werd geboren in 1947. Hij studeerde aan de Universiteit van Leiden, waar hij van 1971 tot 1980 als docent strafrecht werkzaam was. Van 1980 tot 1997 was hij advocaat in Den Haag bij het kantoor Wladimiroff & Spong. In 1997 werd hij benoemd tot raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden, waar hij thans buitengewoon verlov geniet. Vanaf 2001 heeft hij zitting in het Joegoslavië-tribunaal (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia).

Tijd: 16.00 uur

Plaats: Spinozagebouw, zaal 1 (SP1).

Inlichtingen en aanmelding: Studenten, medewerkers en reünisten van de Rad-

boud Universiteit Nijmegen zijn van harte welkom. De toegang is gratis. Aanmelden kan door een e-mail te sturen aan: Vandergrintenlezing@jur.ru.nl ■

ZWOLSCH JURIDISCH GENOOTSCHAP

Dinsdag 13 juni 2006 houdt het Zwolsch Juridisch Genootschap een bijeenkomst. Dr. Geerhard E. Schaap, psychiater/psychotherapeut, zal een inleiding houden over het onderwerp 'De TBS en GGZ: Veilig en Wel'. Hij zal stilstaan bij de crisis die zich enkele jaren geleden voordeed in de Dr. S. van Mesdagkliniek en welke exemplarisch is voor de crisissituatie waarin de uitvoering van de TBS zich landelijk bevindt. Verder zullen aan bod komen de mogelijkheden om de TBS om te vormen door samenwerking met de reguliere geestelijke gezondheidszorg en zullen aanbevelingen van de Commissie Visser worden besproken en van kritische kanttekeningen worden voorzien.

Plaats: Groote Sociëteit, Koestraat 8, Zwolle

Tijd: 20.00-22.00 uur (21.30 uur-borrel)

Inlichtingen en aanmelding: Opgave te voren is niet noodzakelijk, maar wordt op prijs gesteld. Uw komst kan worden doorgegeven aan mw. A.E. Eijdemans, tel: 038-4259291. ■

EELA SEMINAR EUROPESE MILIEU AANSPRAKELIJKHEIDSRICHTLIJN

Op **vrijdag 14 en zaterdag 15 juli** houdt de European Environmental Law Association een seminar over de Europese Milieuaansprakelijkheidsrichtlijn. Het seminar biedt de mogelijkheid om in te gaan op de verschillende kanten van de richtlijn en de zaken die spelen bij de implementatie van de richtlijn in nationale wetgeving. De organisatoren Gerrit Betlem, Valerie Fogleman en Andrew Waite rekenen op deelname door ambtenaren betrokken bij de implementatie in verschillende lidstaten van de Unie. Maar ook voor wetenschappers, juristen uit de praktijk van het milieurecht en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven die te maken krijgen met de richtlijn is dit een goede gelegenheid om kennis op te doen en informatie uit te wisselen.

Tijd: 13.30 uur

Plaats: Lincoln College, Oxford

Inlichtingen en aanmelding: via Jane Skinner, Assistant Bursar Lincoln College, Turl Street Oxford OX1 3DR Tel: +44 (0)1865279815. E-mail: jane.skinner@lincoln.ox.ac.uk. Kosten voor het seminar zijn 200 pond, inclusief maaltijden, galadiner en verblijf in het Lincoln College ■

VOORAANKONDIGING JAARVERGADERING VAR 2007

De jaarlijkse algemene ledenvergadering van de VAR Vereniging voor Bestuursrecht, zal in 2007 plaatsvinden op **vrijdag 11 mei 2007** in Zalencentrum Hoog-Brabant te Utrecht. Het onderwerp van de jaarvergadering is *Bestuursrechtelijke aanpak van criminaliteit en terrorisme*. Preadviezen worden geschreven door prof. mr. L.J.J. Rogier, prof. mr. F.W. Bleichrodt, mw. mr. drs. C.M. Bitter en mw. mr. M.A.D.W. de Jong. ■

9 juni	NJV-jaarvergadering (NJB 2009/19 p. 1087)
9 en 10 juni	The possibility of intercultural law (NJB 2006/13/p. 785)
9 en 10 juni	Congres: Nederland in Franse schaduw (NJB 2006/22 p. 1241)
10 juni	Symposium Levensbeëindiging van pasgeboren baby's (NJB 2006/18 p. 1036)
10 juni	Mensenrechten voor vreemdelingenkinderen (NJB 2006/23/p. 1298)
12 juni	Gilhuis-Lezing (NJB 2006/17/p. 981)
13 juni	Zwolsch Juridisch Genootschap (NJB 2006/23/p. 1299)
15-17 juni	The European Arrest Warrant-The Reality of a Vision (NJB 2006/13/p. 785)
16 juni	NCJM-bijeenkomst 'Gelijkheid en recht en zorg' (NJB 2006/21/p. 1189)
20 juni	Vereeniging 'Handelsrecht' (NJB 2006/20 p. 1141)
28, 29 en 30 juni	The Rhetoric of Sincerity (NJB 2006/18 p. 1036)
3 juli	OO&R-congres Vrije beroepen 'Advocatuur en notariaat: tussen profijt en professie' (NJB 2006/23 p. 1298)
3 en 4 juli	20-jarig bestaan CIER (NJB 2006/20 p. 1141)
5 juli	OO&R-congres De nieuwe Wet Marktmissbruik (NJB 2006/17/p. 981)
7 juli	Van der Grintenlezing Rechter Joegoslavië-tribunaal (NJB 2006/23 p. 1299)
10-15 juli	IViR International Copyright Law Summer Course (NJB 2006/13/p. 786)
14 en 15 juli	EELA Seminar Europese Milieuaansprakelijkheidsrichtlijn (NJB 2006/23 p. 1299)
17 juli	De Brauw Summercourse (NJB 2006/17/p. 982)

Een uitgebreide versie van de agenda is na te lezen op: www.njb.nl

NJB-vacatureoverzicht

Banen voor juristen

Een overzicht van juridische vacatures die de afgelopen week in vakbladen en landelijke kranten werden aangetroffen. Voor volledigheid kan niet worden ingestaan.

Dinsdags al op internet: zie 'vacatures' op www.njb.nl

Ervaren jurist bestuursrecht m/v

SRK Rechtsbijstand, Zoetermeer
Binnenlands Bestuur 26-5-2006

Gerechtsauditeur

De Rechtspraak
Nederlands Juristenblad 27-5-2006

Junior jurist

Aveant, Utrecht
Intermediair 26-5-2006

Juridisch medewerker m/v

Albeda College, Barendrecht
Rotterdams Dagblad 27-5-2006

Juridisch medewerkers bouw- en woningtoezicht

Gemeente Uden, Uden
Brabants Dagblad 27-5-2006

Jurist

Amaco, Rotterdam
Rotterdams Dagblad 27-5-2006

Jurist (m/v)

Stichting Bureaus Jeugdzorg
Haaglanden/Zuid-Holland, Den Haag
de Volkskrant 27-5-2006

Kantonrechter in de rang van vice-president

De Rechtspraak, Zutphen
Nederlands Juristenblad 27-5-2006

Lid commissie bezwaarschriften

Gemeente Midden-Drenthe, Beilen
Binnenlands Bestuur 26-5-2006

Milieujurist

Samenwerkingsverband Regio
Eindhoven, Eindhoven
Binnenlands Bestuur 26-5-2006

Senior bestuurlijk juridisch adviseur

Provincie Zuid Holland, Zuid Holland
de Volkskrant 27-5-2006

Senior jurist

Nederlandse Mededingingsautoriteit,
's-Gravenhage
Intermediair 26-5-2006

Senior jurist vervoerkamer

Nederlandse Mededingingsautoriteit,
's-Gravenhage
de Volkskrant 27-5-2006